colecţie coordonată de Dana Ionescu

TAHAR BEN JELLOUN s-a născut la Fès, Maroc, pe 1 decembrie 1944.

Locuieşte la Paris şi scrie în franceză, deşi limba sa maternă este araba. După studii de filosofie la Universitatea din Rabat, în ţara natală, a fost profesor de filosofie şi a început să publice în reviste literare. Participant la revolta studenţească împotriva violenţelor comise de poliţia marocană, în 1966 a fost arestat şi transportat într-o tabără militară. În 1971 a debutat cu un volum de poezii, după care s-a mutat în capitala Franţei şi a început să scrie în cotidianul *Le Monde*. În 1985 a atras atenţia cu romanul *L'Enfant de sable*, care l-a propulsat pe scena literară. Doi ani mai târziu a câştigat Premiul Goncourt cu *La nuit sacrée*, devenind primul scriitor magrebian căruia i s-a acordat această distincţie. În 1996 a publicat *Les raisins de la galère*, roman în care reflectează asupra rasismului şi asupra mentalităţii musulmane despre rolul femeii în lume şi în societate. La Gallimard a publicat mai multe cărţi, printre care *Partir* şi *Le bonheur conjugal*, precum şi eseistică despre terorism şi rasism, cum ar fi *Le terrorisme expliqué à nos enfants* şi *Le racisme expliqué à ma fille*. Este membru al Academiei Goncourt şi a fost recompensat, în decursul anilor, cu numeroase premii şi distincţii.

TAHAR
BEN JELLOUN
căsătorie de plăcere
Traducere din limba francetii
1 ln -IA.EL.C, S T AN
NE M I R A
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României JELLOUN, TAHAR BEN
Căsătorie de plăcere / Tahar Ben Jelloun; trad. din lb. franceză: Mihaela Stan. – Bucureşti: Nemira Publishing House, 2017
ISBN print: 978-606-758-898-9
ISBN epub: 978-606-758-987-O

ISBN mobi: 978-606-758-988-7
I. Stan, Mihaela (trad.) 821.133.1
Tahar Ben Jelloun
LE MARIAGE DE PLAISIR
© Éditions Gallimard, Paris, 2016
© Nemira 2017
Coperta: Cristian FLORESCU, Ana NICOLAU Redactor: Monica ANDRONESCU
Lector: Cristina NAN
Tehnoredactor: Bogdan CĂPÂLNEAN Tehnoredactor ebooks: Mihai Eftimescu
Orice reproducere, totală sau parţială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă şi se pedepseşte conform Legii dreptului de autor.
CUPRINS
Despre autor 1
2
3
4
5
6
7
8
Note

Pentru Amine

„- Allah fie asupra-ţi! O, sora mea, povesteşte-mi o poveste cu care să ne trecem noaptea!

Iar Şeherezada îi răspunse: – Din toată inima şi ca o datorie de cinstire cuvenită! Dacă, de bună seamă, binevoieşte să-mi îngăduiască sultanul nostru cel milostiv şi dăruit cu purtări alese!

Când auzi vorbele Şeherezadei şi cum, de altminteri, era muncit de nesomnie, sultanul nu fu potrivnic a asculta povestea Şeherezadei.

Şeherezada spuse:

— Mi s-a izvodit, o, norocitule sultan, că a fost odată…”

O mie şi una de nopţi, traducere de HARALAMBIE GRĂMESCU, ErcPress, 2009

1

A fost odată, în oraşul Fès, un povestitor ca nimeni altul. Numele lui era Goha, avea pielea negricioasă, trupul uscat şi aţos, privirea iscoditoare şi directă. Venea din sud după ploile cele mari, de obicei la începutul primăverii, se aşeza într-o piaţă, la intrarea în oraşul vechi, când la Batha, când la Bab Boujloud, îşi punea lucrurile alături şi aştepta să se strângă oamenii în jurul lui. Bun cunoscător al culturii arabe, dar şi al celei berbere, înzestrat cu o imaginaţie fără pereche, renumit atât pentru severitatea judecăţilor sale, cât şi pentru rigiditatea părerilor, avea deopotrivă admiratori şi denigratori, care îl aşteptau tot anul şi nu pierdeau niciuna dintre poveştile sale. „A sosit!” se anunţau unul pe altul, apoi îşi închideau prăvăliile şi se duceau să-l asculte. Îi plăcea să vorbească despre situaţii istorice ca să-i facă pe oameni să mediteze la ele. Niciodată nu trata problemele de-a dreptul, prefera s-o ia pe ocolite. Era, după cum se spunea, mare meşter într-o tehnică anume, care presupunea să arunci o privire asupra prezentului, rămânând însă mereu cu un picior în trecutul adesea mai puţin glorios decât se crede. Nu-şi ascundea furia legată de felul în care Marocul se lăsase înşelat de Franţa în timpul protectoratului. Zicea cu ironie: „Şi uite aşa ne-am pus fără reţinere în slujba Lallei Franţa, bătrâna patrie a luminilor şi a inteligenţei, umflată de pofta-i ridicolă. Nu-i ajungea Algeria, nici Tunisia, trebuia să înghită şi ţara noastră! Biet Maroc! Biată Lalla Francia!” Şi brusc, în mijlocul cuvântării, se oprea, bea o gură de apă, apoi lua o mătură şi se apuca să cureţe locul. Când pleca, povestitorul nici nu lua în seamă castronul plin cu monede, preferând să-l lase cerşetorilor care, zicea el, au mai multă nevoie. Poliţia trimisese de nenumărate ori pe cineva să tragă cu urechea la spusele lui. Dar niciodată nu găsise vreun motiv să-l

învinuiască; depăna poveşti şi nu tulbura ordinea publică. Când istorisea ceva, povestitorul juca toate rolurile, uneori chiar se deghiza, adopta atitudini provocatoare şi mai ales ştia să ţină mereu trează atenţia publicului. Un actor dublat de un poet căruia, pentru a-şi năuci auditoriul, îi plăcea să înceapă întotdeauna cu aceste cuvinte:

— Voi, care plecaţi urechea la istorisirile mele, ascultaţi sfatul unuia care a crescut printre dune şi a trăit mereu pe culmile pasiunii: fiţi răi! Nu staţi pe gânduri, fiţi răi! Dacă bat câmpii, chemaţi-mă la ordine, răutatea voastră trebuie să stea mereu la pândă. Şi, mai ales, nu lăsaţi niciodată garda jos, simpatizaţi cu Răul, acel Rău ce creşte în noi ca o plantă otrăvitoare, o algă puturoasă şi ucigătoare care ne hrăneşte fierea şi face din ea un venin ce se varsă în rigolele vieţii. Fiţi răi, nu mă interesează indulgenţa voastră. Anii, căderile şi slăbiciunile, memoria care vine şi pleacă pot oricând să mă trădeze, să-mi încâlcească şi să-mi amestece poveştile. Fiţi răi, o să trăiţi mai mult! Cruzi şi răi. Fără milă şi fără scrupule! Fiţi răi, o să câştigaţi timp!

Povestitorul era un înţelept. Ştia că n-are niciun rost să-i îndemne pe oameni să fie buni, fiindcă bunătăţii nu-i trebuie cârje ca să meargă. Întro seară, aflându-se în trecere prin Fès, în timp ce un mic grup de oameni se aduna în jurul lui, Goha se hotărî să schimbe tonul şi se apucă să depene o poveste pe care nimeni n-o mai auzise din gura lui:

— Astă-seară o să mă abat de la obiceiul meu şi o să vă spun o poveste de dragoste, o dragoste nebună şi imposibilă, dar pe care fiecare personaj a trăit-o, totuşi, până la capăt. Însă, după cum veţi vedea, în spatele acestei poveşti uimitoare se află ură şi dispreţ, răutate şi cruzime. E firesc. Aşa e omul. Dar voiam să ştiţi asta ca să nu vă miraţi de nimic.

A fost odată, în Fès, un băieţel pe nume Amir, născut într-o familie de negustori despre care umbla vorba că descindeau din neamul Profetului.

În ziua primelor ploi, când fratele său mai mic tocmai împlinise un an, se răspândi brusc în oraş zvonul că se întorsese Cerşetorul. Cei care îl întâlniseră ziceau că vocea lui, gravă şi puternică, era înspăimântătoare, că pleoapele îi tremurau întruna, cu nervozitate, că doar cu un gest din mână convingea pe oricine să se dea la o parte din calea lui. Şi toţi adăugau, împărtăşind aceeaşi părere, că răspândea o duhoare insuportabilă, care îl preceda şi persista multă vreme. Nimeni nu îndrăznise să se apropie de el sau să-i dea de pomană. Însă chipul lui spunea cu totul altceva. Mai cu seamă din ochii limpezi şi mari izvora o lumină ciudată.

Ce voia Cerşetorul, de unde venea, cum îl chema? Nimeni nu putea spune. Dar copiii îl botezară numaidecât El Ghool (Monstrul), El Ghaddar (Trădătorul) sau El Henche (Şarpele). Însă adulţii îl numeau Ould Lehrame (Bastardul), cel care prevesteşte nenorocirea.

La câteva zile după plecarea lui, o epidemie de tifos se răspândi în Fès.

Frăţiorul lui Amir muri în câteva ore. Însă Amir avu norocul, ca şi părinţii săi, să fie ocolit de boală.

După câteva zile de nelinişte, Fès fusese cruţat. Epidemia se îndreptase spre munţi şi spre satele unde moartea avea mult de lucru. Aşa se face că, în scurtă vreme, Fès dobândi statutul de „oraş sfânt” fără ca vreo autoritate religioasă să intervină.

Dar, în taină, Fès se temea de întoarcerea Cerşetorului, pe care toţi şi-l aminteau. Din fericire, deocamdată rugăciunile din Marea Moschee păreau să-l ţină departe.

Toată copilăria lui, la primele ploi, în urechile lui Amir suna iarăşi glasul grav al Cerşetorului şi o teamă de nedescris punea stăpânire pe el.

Crescând, Amir îl uită până la urmă, dar căpătă convingerea că moartea îl ocolise pentru că el avea un plan măreţ de împlinit pe acest pământ.

La maturitate, Amir devenise un bărbat frumos, cu pielea albă, de statură mijlocie, rotofei, cu buze fine, gură bine conturată şi umeri uşor căzuţi. Se ocupa cu negustoria, ca şi părinţii săi, în partea veche a oraşului Fès, în cartierul Diwane. Era un om bun, optimist şi lipsit de imaginaţie, care nu sărea peste niciuna dintre cele cinci rugăciuni zilnice. Se însurase foarte tânăr cu Lalla Fatma, o căsătorie aranjată cu o fată dintr-o familie importantă din Fès, şi avea patru copii. Trei băieţi şi o fată.

Pe vremea aceea, Fès încă întorcea spatele lumii. De peste 40 de ani, Marocul se afla sub protectorat francez şi vechea aristocraţie fassi care domina oraşul îşi menţinea autoritatea cu un calm şi cu o seninătate remarcabile. Ce se întâmpla în afara medinei 1 nu-i privea. Pentru ei, lumea se termina aici, la aceste străduţe, la aceste case vechi dintre care unele erau chiar palate, aşteptând veşnica întoarcere a sezonului lămâilor. Meşterii se ocupau cu meşteşugurile, negustorii cu negoţul, nobilii străbăteau călare străduţele strâmte şi nu aveau nicio îndoială privind superioritatea lor de clasă. De altfel, chiar ei aleseseră în secolul al XIX-lea o piaţă micuţă, rotundă, între Achabine şi Chemayine, în capătul medinei, pentru a se ţine aici o dată pe lună, într-o joi, un târg la care se vindeau sclavi negri, aduşi din Africa.

Sclavia era un lucru firesc. Exista pretutindeni pe pământ, iar fassii nu erau dispuşi să schimbe ceva, indiferent ce, în rânduiala nedreaptă a lumii. Se mulţumeau să trăiască potrivit tradiţiilor, convinşi că aveau datoria să le continue şi să le protejeze. Primii sclavi sosiseră în Maroc ca urmare a comerţului pe care fassii mai întreprinzători îl făceau cu cele mai apropiate ţări din Africa. Însă nici prin gând nu le trecea să se considere africani, deşi împărţeau acelaşi continent. Fassii erau albi, aşadar superiori tuturor negrilor, de oriunde ar fi venit ei.

În ajunul independenţei ţării, la Fès nimic nu se schimba, nimic nu putea să se schimbe. Francezii observau totul de la distanţă. Un strat de lână şi de mătase acoperea oraşul.

Şi câte istorii şi taine erau zidite sub el! Curios lucru, nimeni nu era gata să le spună, să le dezvăluie, să le elimine din această societate mulţumită de ea însăşi, de originile, de tradiţiile, de cultura ei care se confunda cu înseşi valorile islamului. Totuşi, numeroşi evrei şi musulmani, alungaţi din Andaluzia de Isabela Catolica, îşi găsiseră adăpost în Fès, asigurând bogăţia oraşului, înnoirea şi originalitatea sa. Se pare că pe atunci te puteai converti fără ca măcar săţi schimbi numele. Însă acea epocă părea să fi apus.

Pentru nevoile comerţului său cu mirodenii şi cu produse rare, Amir călătorea în fiecare an în Senegal, părăsind oraşul Fès pentru mai multe luni. Acolo, tatăl şi bunicul său, care se îndeletniciseră cu acelaşi negoţ înaintea lui, aveau obiceiul să-şi ia o nevastă pe durata şederii. Lui Amir îi plăcea să respecte regulile şi şi-ar fi reproşat dacă ar fi făcut ceva interzis de religie, aşa că ceruse sfatul lui Moulay Ahmad, marele profesor de teologie de la Universitatea Al Quaraouiyine, întrebându-l dacă o „căsătorie de plăcere”, cum i se spunea, nu era un păcat, o abatere de la credinţa lui, care pe deasupra i-ar răni şi soţia. Amir avea anumite scrupule în această chestiune.

Moulay Ahmad îl linişti, citându-i versetul 24 din sura Femeile: „...vă este îngăduit să vă folosiţi averile pentru a vă căsători cu celelalte şi nu pentru a vă desfrâna. Daţi-le femeilor cu care v-aţi desfătat răsplata, căci aceasta este o datorie.” 2 Cu alte cuvinte, unui bărbat care lipseşte multă vreme din căminul său îi este îngăduit să încheie o căsătorie „de plăcere”,

„pentru desfătare”, „pentru tihnă”, care să-i garanteze femeii o zestre şi respectul celui care o ia de soţie. Dumnezeu a stabilit toate acestea pentru a lupta împotriva prostituţiei.

— E adevărat, adăugase Moulay Ahmad, că o căsătorie de plăcere încheiată în afara căminului conjugal pentru o perioadă anume de timp are parfumul lucrului interzis şi poate să aţâţe poftele animalice ale bărbatului. Însă sub

nicio formă nu trebuie văzută drept o încurajare de a o umili pe soţia legitimă rămasă acasă sau de a o maltrata pe cea cu care te-ai desfătat o vreme. „Plăcerea” se referă aici la scurtimea relaţiei.

Cealaltă căsătorie, statornică şi având ca scop procrearea, nu exclude plăcerea, ci o diluează.

Amir îl ascultă cu atenţie pe învăţat:

— Se zice că şi preaiubitul nostru Profet ar fi încheiat o căsătorie de plăcere. Şi că al doilea calif, Omar ibn al-Khattab, a interzis această versiune înainte să moară. De altfel, este un motiv de dezacord între şiiţi, care o acceptă, şi sunniţi, care o pun la îndoială. Însă au existat multe discuţii pe acest subiect între teologii sunniţi, şi al-Chafi, de pildă, a recunoscut această căsătorie cu condiţia ca intenţiile partenerilor să fie clare, iar durata ei, bine stabilită. De aceea, practica a continuat până în ziua de azi, esenţialul fiind păstrarea limitelor decenţei şi a respectului faţă de femeie.

De atunci, cu sufletul împăcat, Amir încheia la fiecare călătorie în Africa o căsătorie de plăcere, pentru a se pune la adăpost de păcat.

După un an petrecut în Fès, făcând negoţ şi veghind asupra familiei, veni iar momentul ca Amir să pornească spre Africa. Anul acesta hotărâse să îl ia cu el pe Karim, cel mai mic dintre fiii săi. La lăsarea serii, Amir, ocupat cu pregătirile de plecare, nu putea deloc să adoarmă. Îşi lăsa gândurile să hoinărească şi să se strecoare printre murmurele oraşului Fès cufundat în întuneric. Iar aici întâlnea sufletul neliniştit al celor adormiţi şi siluetele acelor femei care noaptea ştiu atât de bine să-şi mişte trupurile şi formele, încât tulbură visele născânde, zugrăvindu-le în culori atât de extraordinare, că îl fac să călătorească pe orice bărbat captiv în străfundurile nopţii.

În ajunul plecării, mai tulburat decât oricând de viziunile sale, Amir se ridică din pat şi coborî în grădina casei. După ce se plimbă câteva clipe în penumbră, descoperi, între

frunzele de un verde ca sticla ale unui palmier, o floare albă care se deschidea, părând să vestească, singură şi mândră, sosirea apropiată a verii şi, mai târziu, a curmalelor toamnei.

Amir observă această minune a naturii şi îi mulţumi Domnului că îngăduise să se ivească în grădina lui o atare frumuseţe. Se uită îndelung la floarea de o albeaţă strălucitoare şi se gândi la tânăra fulani pe care o cunoscuse în ultimele sale călătorii şi pe care spera s-o revadă curând, departe de această grădină, într-o altă ţară, într-o altă lume, într-un alt timp. Şi îşi zise: „Cât îi seamănă floarea! Pe cât de albă este ea, pe atât de neagră este femeia aceea tânără, care mirosea a ambră şi a santal!”

2

Când porni din Fès spre Senegal, împreună cu tatăl său, Karim tocmai împlinise treisprezece ani şi purta mândru la gât a patra medalie câştigată la ultima competiţie de nataţie la care excelase. În cursul călătoriei, tatăl său avea de gând să-l lase câteva zile în grija unui bătrân înţelept din Gorée, renumit că îngrijea copii născuţi cu handicap.

Karim nu era un copil ca alţii. Era vioi, inteligent, dar exista la el o anumită întârziere. Pe atunci, aceşti copii erau lăsaţi de capul lor, li se permitea să plece singuri, să se întoarcă, iar dacă se rătăceau, întotdeauna se găsea cineva care să-i aducă acasă.

La naşterea lui Karim, Touria, moaşa, spusese că pruncul avea o inimă pură, albă ca mătasea, şi că trebuia lăsat să trăiască şi să se dezvolte în ritmul său. Mama lui, Lalla Fatma, plângea, în vreme ce Amir, tatăl, încerca să accepte vorbele moaşei.

Amir chemă un medic francez ca să-l examineze pe Karim. Însă nu prea înţelese ce spunea specialistul. Auzi pe parcursul consultaţiei cuvinte complicate, „cromozom”, „trisomie”, „mongolism”. Medicul luă o foaie de hârtie şi desenă o ramură cu linii de-o parte şi de alta, explicându-i că exista o chestie în plus şi că fiul său purta în el această

chestie, ceea ce avea să-i întârzie dezvoltarea, dar că nu era ceva grav, fiindcă astfel de copii aveau o speranţă de viaţă destul de mică şi curând o să se ducă, iar familia va scăpa de el. Sub privirea buimacă şi incredulă a tatălui, medicul merse până acolo, încât îi propuse să-l încredinţeze pe Karim unei asociaţii din Franţa care se va ocupa de el. Amir nu avea să-l mai vadă niciodată, trebuia doar să plătească şi toată povestea va fi încheiată. Francezul era un om de bună-credinţă, repeta ce fusese învăţat şi nu părea să-şi dea seama că rănea adânc un tată. Înainte de a pleca, se apropie de Amir şi îi şopti:

— Ştiţi, chiar şi generalul de Gaulle a avut un copil ca al dumneavoastră, o fată, aşa că... Puţini oameni ştiu, dar în armată se şuşoteşte că o considera singura înfrângere din viaţa lui. În ziua morţii ei, cică ar fi zis: „Acum e şi ea ca toţi ceilalţi.”

Amir îi mulţumi francezului, plăti consultaţia şi se întoarse la soţia sa care nu se oprea din plâns. Moaşa, care asistase la consultaţie, încerca să-i liniştească pe toţi. Bănuind că doar Amir era în stare să o asculte, se strădui să-l îmbărbăteze:

— Acest copil este un noroc, un semn de la Dumnezeu, un bine pe care Dumnezeu vi l-a trimis. Sunt copii care nu cunosc răul şi e peste puterile lor să se abată de la calea binelui. Trebuie iubiţi, căci afecţiunea pe care o poartă ei este infinită. Nu poţi să-i respingi sau să-i ascunzi. Am cunoscut unii care trăiesc şi acum şi care, adulţi fiind, primesc şi mai multe vizite, de parcă ar fi sfinţi sau îngeri. Acest copil e o lumină, veţi vedea, o să vă înseneineze viaţa.

Ca un bun credincios ce era, Amir acceptă destinul şi îşi zise: „Dacă Dumnezeu a lăsat să se nască acest copil înseamnă că are motivele Sale, cine sunt eu să pun la îndoială voinţa divină? Copilul are înzestrările lui, va avea o viaţă a sa, iar eu o să-i fiu alături până la ultima mea suflare.

Dumnezeu e mare. Cunosc învăţătura Profetului: «Credinciosul este gata să îndure nenorocirea şi încercările.»„

Lalla Fatma nu vorbea, stătea cu ochii în tavan şi refuza să alăpteze pruncul. Pentru prima dată de când se căsătoriseră, Amir îi vorbi răspicat. Ea trebuia să accepte realitatea. Cuvintele aspre rostite de el o tulburară mai întâi, făcând-o să plângă şi mai tare. Apoi, după câteva clipe de tăcere, întinse braţele să ia copilul şi îl puse la sân.

De atunci, Karim avea un loc aparte în cadrul familiei. Creştea alintat şi iubit. De câte ori sosea în Fès un medic nou, Amir îl consulta ca să afle dacă starea fiului său se va schimba cândva. Dar înţelese că acest copil nu avea nevoie decât de un lucru, de iubire. Să se simtă iubit îl făcea normal şi fericit.

Când împlini doisprezece ani, tatăl său îi făgădui ceva: „Data viitoare când călătoresc în Senegal, te iau cu mine!”

Nebun de bucurie, Karim se repezi spre vechiul pian dezacordat şi cântă o melodie ca să-şi exprime fericirea. Fraţii săi şi sora sa nu aveau niciun cuvânt de spus. Hotărârile tatălui nu se discutau. Aceasta era tradiţia. Nu ridicai glasul când te adresai părinţilor, le sărutai mâna şi umărul şi coborai privirea când le vorbeai. Aşa se făcea.

Câteva luni mai târziu, la începutul iernii, Amir îi ceru soţiei să pregătească bagajele pentru el şi pentru fiul lor Karim. Părăsiră casa în toiul nopţii şi străbătură oraşul pustiu, ceea ce dădea plecării lor un aer magic, ireal.

Călătoria cu trenul, cu trăsura şi pe spinarea cămilelor dură mai bine de două săptămâni. Vremea era blândă, iar popasurile, destul de dese. După ultima rugăciune de seară, Amir profită de răgaz pentru a-i transmite fiului său tot ce învăţase despre acest continent şi despre locuitorii săi. Îi spunea: „Ştiu că n-ai nevoie să te previn, tu eşti bun şi inteligent. Dar în ţara asta, trebuie înainte de toate să dai dovadă de respect. Dacă vrei să fii bine tratat şi preţuit, începe prin a avea o purtare fără cusur. Fă din respect şi

generozitate reguli de la care să nu te abaţi. Oamenii sunt foarte sensibili şi îţi vor întoarce însutit ceea ce le oferi. Au fost atât de umiliţi şi de dispreţuiţi de colonişti, de toţi albii veniţi din Franţa şi din Belgia, încât nu au încredere în nimeni cu pielea albă. Dar nu uita că şi noi suntem africani. Nu suntem negri, dar aparţinem acestui continent şi popoarelor sale. Aminteşte-ţi că preaiubitul nostru Profet l-a eliberat pe Bilal Ibn Rabah, sclavul negru, cu glas frumos. A fost numit de Mahomed primul muezin al islamului. Din păcate, sclavia rămâne o tradiţie pentru cei care se simt superiori. O să vezi, vom fi întâmpinaţi cu multă prietenie. Să fim demni de primirea şi de ospitalitatea lor.” Apoi, pentru a restabili echilibrul, adăugă: „Dar să nu crezi că toată lumea e atât de bună ca tine; oameni răi există pretutindeni, să fii atent atunci când nu sunt lângă tine.”

Karim îl asculta cu sfinţenie pe Amir. Ţinea mult la binecuvântarea tatălui tău. Nici nu-i trecea prin minte să se revolte sau să-i pună la îndoială vorbele. Amir spunea ca pentru a se justifica: „Coranul ne sfătuieşte să avem un respect absolut pentru tată şi pentru mamă, ca şi pentru cei care ne învaţă, împărtăşindu-ne ştiinţa lor, profesori, filosofi, cărturari sau simpli dascăli de şcoală.” Şi adăuga: „Nicio reuşită nu-i posibilă în viaţă fără această binecuvântare; respectul este un semn al umilinţei, cel mai bun mijloc de a învăţa şi de a progresa.”

Karim înţelegea perfect tot ce îi spunea părintele său. Avea o agerime aparte, însă îi era greu să răspundă şi încă şi mai greu să-şi dezvolte gândurile. I se întâmpla să se enerveze, să se facă roşu la faţă când cuvintele nu-i ieşeau din gură sau ieşeau trunchiate, în bucăţi mărunte. Repeta acelaşi sunet, bolborosea, de parcă implora o forţă interioară să-l ajute să vorbească. Chiar de la început, Amir hotărâse să-l trateze ca pe un copil fără probleme, fără a pierde din vedere însă că handicapul lui exista şi că trebuia să se ţină cont de el în anumite situaţii. În pofida intervenţiilor lui Amir, Lalla Fatma nu se simţea în largul ei

cu acest copil şi prefera să se ocupe de ceilalţi trei. Însă Karim era foarte afectuos cu mama sa. Când îi spunea cu vorbele lui stângace cât o iubeşte, ea plângea. Şi în loc să se bucure, întorcea capul, căutând o batistă ca să-şi şteargă lacrimile. Într-o zi, el îi zise: „Şi eu, eu… eu… plâng…”

Caravanierul, un sahrawi, vorbea foarte puţin. Cu pielea arsă de soare, cu trupul uscat, mergea înainte sigur pe el. Purta de-a curmezişul pieptului o puşcă veche, iar la centură, un pumnal. Era epoca hoţilor de drumul mare, care atacau călători. Însă el cunoştea trecătorile ce trebuiau evitate şi îşi conducea clienţii în deplină siguranţă. Deşertul nu avea secrete pentru el. Din acest motiv, călătoria dura o zi sau două în plus. Însă nici Karim, nici tatăl său nu se grăbeau şi mai ales nu-l ofensau niciodată pe ghid, care, pe deasupra, era şi un bun bucătar. Ştia că fassi erau delicaţi, obişnuiţi cu mâncăruri fine, nici prea iuţi, nici prea grase. Le pregătea clătite umplute cu bucăţele de carne sărată şi ouă fierte tari cu chimen. Mesele se încheiau cu câteva curmale. Uneori, le dădea să bea lapte de cămilă, însă observase că ei se sileau să înghită. Preferau ceaiul verde cu mentă. Însă el îl îndulcea prea mult; de fiecare dată Amir şi fiul său cereau apă caldă ca să mai dilueze zahărul. Asta îl făcea să râdă.

Bărbatul era un fost războinic. Luptase împotriva armatei spaniole care, în 1934, se instalase în provinciile din sudul Marocului, printre care şi Sidi Ifni, oraşul său natal. Ţara se afla sub protectorat francez, dar o parte era ocupată de Spania condusă de un general pe nume Franco.

Într-o seară le povesti unul dintre episoadele acestui război anticolonial:

— Spaniolii n-aveau nicio ruşine; se purtau ca nişte derbedei şi credeau că băştinaşii sunt vite de povară. Erau nişte militari lipsiţi de clasă, ne dispreţuiau; se spunea că fuseseră pedepsiţi şi trimişi în deşert, despre care nu ştiau nimic. Beau alcool şi nu arătau pic de respect faţă de familiile noastre. Într-o zi, un tată a cărui fiică fusese răpită

de un grup de soldaţi beţi a pus mâna pe un cuţit şi l-a înfipt în ceafa unui subofiţer. L- au ucis pe loc. În ziua următoare, înmormântarea lui a fost pentru noi un prilej de a ne arăta furia. Armata a tras în noi. Au fost trei morţi şi cinci răniţi. Din acel moment, rezistenţa s-a organizat de la sine. Armata ştia că nu acceptam ocupaţia. Eram puţini şi discreţi, sabotam ce încercau soldaţii să construiască. Ura era adâncă şi într-o tabără, şi în cealaltă, numai că noi eram de partea dreptăţii şi a justiţiei. De ce veniseră soldaţii ăştia zdrenţăroşi să ne ocupe pământul? Le-am făcut noi viaţa grea. Întro bună zi o să plece de tot şi sper să nu mai pună în veci piciorul în ţara noastră.

Într-o noapte, când se pregăteau să se culce, Karim tresări şi spuse:

— Leu! Am... am văzut leu... Caravanierul răspunse categoric:

— Aici nu există lei.

Karim tot insista, însă ghidul îi întorcea spatele. Amir îşi făcea griji, ştiind că fiul său nu vorbeşte niciodată la întâmplare sau în glumă. Aşa că îl rugă pe ghid să meargă să verifice. Omul se supuse impasibil. După câteva minute, se întoarse îngrozit, afirmând că într-adevăr fusese un leu, dar plecase. Îşi agită în aer puşca veche:

— De-acum înainte o să cred tot ce-mi spune Karim!

Dormiră un somn scurt şi agitat. În toiul nopţii, porniră iar la drum, obosiţi şi tăcuţi. La un moment dat, Amir îşi întrebă fiul dacă vede ceva periculos sau dacă aude zgomote neliniştitoare. Karim, pe jumătate picotind, răspunse:

— Nu, nu, nimic... Doar un pian... văd, aud... fată pi... pian... Karim cânta la pian fără să fi luat vreodată lecţii. Nu era puţin lucru, avea el acest dar. În timpul călătoriei prin deşert, unele melodii îi reveneau în minte. Muzica îi lipsea.

Sahrawi se miră:

— După leu, un pian!

Karim îşi duse degetul la tâmplă:

— Aici, înăuntru!

— Auzi muzică?
— Da, mu… zică… bu… bună…
— Eşti norocos.
Karim asculta în minte un concert. Părea cu totul subjugat. Dintr-odată se opri şi zise:
— Pi… pianul trebuie să facă pipi!
Se îndepărtă de caravană şi urină râzând.
Dimineaţa devreme ajunseră la Ndar, numit şi Saint-Louis, primul oraş întemeiat de europeni în Africa Occidentală. Cerul era alb şi aerul, umed, ceea ce îl făcu pe Karim să spună: „Parcă suntem în hammam.” Amir îi explică diferenţa de climă dintre cele două ţări. Devenise un bun cunoscător al civilizaţiei africane. Îi spuse: „Ne apropiem de capitala Dakar. Aici suntem la gura de vărsare a fluviului Senegal. Priveşte vegetaţia şi toate minunăţiile create de apă. Sunt arbori acvatici, nu fac fructe, doar mărginesc fluviul şi oferă umbră călătorului.” Caravanierul, mulţumit că-i adusese până aici, deveni dintr-odată guraliv. Nu mai contenea să vorbească despre frumuseţile ţării, despre amabilitatea oamenilor şi, mai ales, despre disponibilitatea femeilor. Ca un veritabil ghid, povestea istoria oraşului, insistând asupra comerţului înfloritor cu aur şi cu fildeş. Amir îl întrerupse amintindu-i că tot în acest oraş veneau negustorii după sclavi. Celălalt adăugă că tot de aici un aviator francez decolase cu un mic avion şi ajunsese hăt departe! Atras de povestea acestui bărbat, Karim îl întrebă unde era el acum, ce realizase. Tatăl său îi promise că se va interesa. Deocamdată, hotărâră să-şi lase bagajele şi să se cureţe puţin. În apropiere era un lac micuţ în care se scăldau cu mare zarvă nişte copii. Amir îşi făcu abluţiunile, se întoarse în direcţia Meccăi şi se rugă, mulţumindu-i Domnului că le îngăduise, lui şi fiului său, să ajungă cu bine în acest loc magic, cu vechi construcţii coloniale. Peste noapte, caravanierul îl trezi pe Amir ca să-i spună: „Mermoz… aviatorul… Mermoz îl chema, îmi aduc aminte, a ajuns tocmai în Merika, în Lamerik…”

Petrecură două zile şi două nopţi la Ndar, apoi, de cu zori, îşi continuară drumul spre Dakar. Călătoria dură o zi şi o parte din noapte. Amir aşteptă răsăritul soarelui ca să intre în Dakar, oraş care, cu bulevardele sale bine croite şi cu clădirile moderne, îi amintea de Casablanca. Caravanierul era agitat. Amir plăti ce-i datora şi îi spuse:

„Caută-ne peste două luni. Nu vom fi departe de Moh."

Moh era proprietarul unui mic hotel, „Prietenul Călătorilor", unde lui Amir îi plăcea să poposească înainte de a-şi face intrarea „oficială" în centrul Dakarului. Se spălară, mâncară şi se odihniră puţin. Fuseseră trataţi ca nişte prinţi. Apoi Amir plecă după ce-i spuse fiului său: „Nu mă aştepta ca să mănânci. În lipsa mea, Moh va avea mare grijă de tine."

Karim ieşi să se plimbe. Amir nu considerase necesar să-i spună să fie atent. Ştia că fiul său avea un simţ al orientării foarte dezvoltat şi că avea să se întoarcă fără probleme. În timpul plimbării, pe Karim îl încercă o senzaţie ciudată, dar plăcută: i se părea că e în siguranţă aici, ca şi cum toţi senegalezii erau membrii familiei sale. Totuşi, nu se prea obişnuia cu căldura apăsătoare şi cu soarele aspru. Se înfierbânta, năduşea. Se întoarse la hotel şi îşi trase pe el o *gandura* 3 largă şi uşoară. Veşmintele sale europene nu se potriveau cu clima de aici.

De puţină vreme, în cursul călătoriilor în Senegal, Amir îşi luase obiceiul să încheie o căsătorie „de plăcere" cu Nabu, o tânără fulani superbă, de un metru optzeci. Venea în fiecare an în aceeaşi perioadă, îşi lăsa lucrurile la Moh, reînnoia contractul de căsătorie cu Nabu, se instala în casa pe care i-o construise şi trăia cu ea ca un stăpân mulţumit şi iubit. Din fericire, n-aveau copii. Pentru el, Nabu era o magiciană, un pic vrăjitoare şi, mai ales, de o mare frumuseţe şi senzualitate.

Tânăra părăsise colegiul francez după ce-şi luase diploma. Era mândră de asta şi printre rudele sale trecea drept cea „care dobândise ştiinţa străinilor". I se întâmpla adesea să

îndeplinească funcţia de scrib public: întocmea atât scrisori de dragoste pentru femeile părăsite de legionari, cât şi plângeri către administraţia colonială.

În braţele ei, tatăl lui Karim îşi pierdea capul. Ea îl copleşea cu acrobaţii sexuale care îl secătuiau de energie. De fiecare dată când îşi încheia rugăciunile zilnice, el ridica palmele lipite spre cer şi-i mulţumea Domnului că i-a scos-o în cale pe această femeie care îi oferea o plăcere cum nu mai cunoscuse înainte şi pe care n-o regăsea lângă nicio altă femeie. Însă nu existau doar momente de plăcere trupească; Amir se lăsa uneori purtat de un oarecare romantism, deprins de la poeţii arabi şi persani. I se întâmpla să-i recite versuri pe un ton afectat. Asta îi stârnea râsul lui Nabu. Dar nu răspundea nimic, se lăsa iubită şi făcea totul pentru mulţumirea bărbatului ei. Erau fericiţi şi Amir nu înţelegea de ce la Fès relaţiile erau complicate.

Într-un an, vru să o ia cu el în pelerinaj la Mecca. Dar descoperi cu acest prilej că nu era musulmană, că religia ei n-avea nicio legătură cu monoteismul şi că, de fapt, nici nu aparţinea unei religii anume. Când voia să se roage, se ducea să-şi petreacă noaptea sub cel mai vechi, mai mare şi mai frumos arbore, aflat la ieşirea din oraş. Era un arbore maiestuos, de care niciun antreprenor de lucrări publice nu îndrăznise vreodată să se atingă. Chiar şi francezii care se ocupaseră de lucrări au trebuit să-l ocolească atunci când au trasat şoseaua. Nabu îi mângâia scoarţa, îi vorbea şi se simţea bine, convinsă fiind că strămoşii îşi lăsaseră în el o părticică de suflet. Arborele era Dumnezeul, refugiul, lucrul ei sacru. Îl numea „Hagi Baba”. Umbra lui o alina, măreţia şi vârsta sa înaintată o linişteau. Îi plăcea să i se destăinuie în singurătate, când soarele dispărea, lăsând aerul încărcat de o pulbere gri, albastră, argintie. Era momentul potrivit, credea ea, să-şi lipească obrazul de una dintre ramuri şi să-i vorbească în wolof, limba ei maternă: „Din gândurile mele lumina a pierit, acum au ceva întunecat în ele, care nu-mi place. Poate am comis greşeli mari, mici sau simple

stângăcii. Ieri, din neatenţie, am călcat pe o bucată de pâine. Am luat-o, am sărutat-o şi am dat-o găinilor, dar n-am fost mulţumită de mine. În altă zi, m-a copleşit o senzaţie ciudată şi m-au podidit lacrimile, deşi n-aveam niciun motiv să plâng.

Auzeam şi o muzică stridentă care amintea de sunetul neplăcut făcut de meşterul ambulant care ascute cuţite pe străzi. Am văzut o caravană lungă coborând de pe munte, precedată de un imens văl galben ce flutura cu putere în vânt. Oameni fără braţe, alţii fără picioare se adunau la intrarea în oraş. Mă vedeam de-o şchioapă, alergând ca o gazelă, cu pielea şi ochii plini de praf. O vreme când orice era posibil. Într-o dimineaţă, am observat nişte femei cu chipuri triste, gata să plângă.

Nimeni nu ştia de ce. Priveam cerul şi nu zăream nimic liniştitor. Înainte, albastrul său îmi trezea pofta de dans. De curând, albastrul a dispărut şi iată-mă îngenuncheată în faţa ta, o, Hagi Baba. Am înţeles greşit mesajele tale, vorbele tale aduse de vânt? Mi-am pierdut de tot încrederea în sufletul meu?

Bunica mi-a destăinuit ceva. Mi-a spus că sunt făcută din aceeaşi materie ca visele, că ochii mei sunt deja în altă parte; mi-a spus şi că visele nu sunt nimic altceva decât mesaje pe care moartea ni le trimite ca să ne obişnuim cu existenţa ei. Dar, în ciuda a toate, mă însufleţeşte speranţa de a-l revedea pe bărbatul meu alb, cel care mă vizitează o dată pe an. E un om bun. Dă-i forţa să mă facă fericită… El ştie, bănuieşte că nu sunt o femeie fidelă, cum să fii când te-ai născut cu o dorinţă mai puternică decât raţiunea, nu-i niciun rău în asta; nu discutăm, el ştie, dar nu zice nimic. La drept vorbind, habar n-am.

Iarna, vărul meu Wad mă încălzeşte când mi-e frig. Îmi cunoaşte perfect trupul şi nevoile sale. Ştie să-i redea viaţa şi energia. Nu vorbim despre asta. E suficient să ni se întâlnească privirile, eu o iau înainte şi el mă urmează. Ştiu ce-mi va oferi el şi ce-i voi oferi eu. Îmi plac aceste

momente, chiar înainte de a ajunge în pat. Visez şi simt bucurie în inimă şi în trup. Mi se întâmplă uneori să tremur de plăcere.

Primăvara, Degaule, vecinul nostru care mi-ar putea fi tată, se invită la mine şi mă mângâie noaptea întreagă, nimic altceva. Nu mă împotrivesc, mărturisesc că îmi place, mă odihneşte, mă las în voia mâinilor şi a gurii sale şi mi se întâmplă uneori să aţipesc sub dezmierdările lui blânde. Se pricepe ca nimeni altul. A doua zi primesc coşuri cu fructe şi legume, suluri de pânză şi tămâie, câteodată îmi trimite carne uscată. Mâncare pentru o lună. Când simte că mi s-au terminat proviziile, vine să-mi bată iar în fereastră.

Se întâmplă să cedez şi rugăminţilor repetate ale unui tânăr doctor francez, care zice că s-a îndrăgostit nebuneşte de mine, ceea ce mă face să râd. Când e deasupra mea, tot corpul i se înroşeşte şi transpiră. Asta mă sperie. Îmi spune că-i din cauza timidităţii şi a sentimentului de culpabilitate. Într-o zi i-am cerut să-mi explice ce înseamnă culpabilitate. Mi-a povestit că este însurat cu o femeie albă, care îl aşteaptă la Dijon, şi că, atunci când vine la mine, simte că cineva îl loveşte cu pumnul în inimă, îl doare, apoi acest cineva se apucă să-i facă reproşuri, degeaba îşi astupă el urechile, aude cum îl ocărăşte, aşa că lasă capul în pământ şi îi cere iertare lui Camille, care a rămas la Dijon. Asta e culpabilitatea. Eu nu cunosc asemenea lovituri de pumn şi ocări. Îi ofer plăcere, iar el îmi dă multe medicamente, pe care le împart rudelor mele. Deunăzi mi-a dăruit un parfum de la Paris. Când mă dau cu el, mă simt ca o vânzătoare de sex, miroase ciudat, eu prefer ambră şi mosc naturale, prefer săpun negru şi *rhassoul* pe care mi le aduce Amir din Fès.

Ah, stăpânul meu, bărbatul meu, singurul prinţ care mă copleşeşte şi mă face cu adevărat frumoasă. Când Amir e aici, sunt cu totul a lui; nimeni nu îndrăzneşte să se ia de mine. Atârn drapelul marocan pe acoperiş şi ard tămâia paradisului. Toată lumea ştie că a sosit bărbatul meu.

Vecinele vin să-mi ureze fericire şi belşug; nu-mi fac niciun rău, deşi mă invidiază. Mă pregătesc două zile ca să-l întâmpin şi să mă dăruiesc lui trup şi suflet. Mă port altfel, simt cum devin altă femeie, îi aparţin şi îmi place sentimentul de a fi a lui, în întregime a lui. Poate că situaţia asta nu o să dureze, poate că moralitatea nu e respectată. Mă aflu azi la poalele tale, agăţată de rădăcinile tale, o, Hagi Baba, sunt slabă şi mă supun voinţei tale! De fiecare dată când vine, Amir mă duce la scribii din moschee, să întocmească un contract de căsătorie temporară. Cred că se numeşte «căsătorie de plăcere». Amir vrea neapărat să-şi respecte religia. Eu n-am nimic de zis; el mă răsfaţă, iar eu mă îngrijesc foarte bine de el.

Într-o zi, l-am întrebat: «De ce căsătoria noastră este de plăcere?

Cealaltă, cea cu soţia ta din Maroc, ce fel de căsătorie este?» El m-a privit şi mi-a răspuns: «Acolo e tradiţia, aici e libertatea!»

Mama e rea cu mine, are nevoie de bani, îi dau când am, dar ea îmi spune: «Sunt bani murdari.» Nu ştiu ce să fac ca s-o potolesc. N-a suportat niciodată să vadă că nu mai poate să mă controleze şi că bărbaţii îmi cad la picioare... Dar eu nu fac nimic rău!”

Anul acesta, Nabu nu-şi găsea liniştea. Pe lângă invidia tot mai aprigă a vecinelor, spiritele îi băgaseră în cap că, din cauza infidelităţilor faţă de

Amir, o să moară în împrejurări neprevăzute. O să fie azvârlită din vârful unei stânci, înţepată de o viperă cu chip omenesc, strivită de un elefant cuprins de nebunie, spânzurată într-un puţ, sufocată într-un sac de iută sau de plastic, otrăvită de vreo vecină? Sau pur şi simplu va face infarct în somn, în timp ce visează la prinţul ei arab? Căpătă convingerea că va muri înecată. Dar, dacă privea în jur, nu exista lac sau mare ori cel puţin, de unde se găsea ea, nu le vedea. Îşi spunea că spiritele se înşală, că mai bine ar lăsa-o în pace şi s-ar duce în altă parte.

Merse să ceară sfatul baobabului, dar nu simţi nimic. Copacul era mut, nepăsător, absent. Desprinse cu degetele o bucată de scoarţă şi se apucă s-o mestece. Era atât de amară, încât o scuipă şi plecă în fugă. Apoi se întoarse, îngenunche şi îi ceru iertare. O ramură se aplecă spre ea şi îi mângâie umerii. Însă asta n-o linişti. Înfricoşată, simţea în ea o fierbinţeală care sporeşte. Oare îi sunase ceasul? Totuşi, era tânără şi în putere. Începu să transpire abundent şi văzu pe cer stele roşii, semn că fusese atinsă de blestem. Nimic nu mai era la locul cuvenit. Se simţi dintr-odată cumplit de singură şi scoase din buzunar o oglinjoară în care se privi. O copleşi groaza. Cea care se uita la ea era plină de zbârcituri, bătrână şi rea, avea albul ochilor îngălbenit şi bale la colţurile gurii.

Întoarse capul spre vecina ei, mamă a opt copii, fără soţ, fără ajutor. Nabu ştia că invidia şi gelozia o rodeau pe femeie. Probabil reuşise să-i facă farmece, mai ales că faimosul Dia, cel mai mare vrăjitor al ţării, tocmai poposise în oraş după ce lucrase pentru un om foarte bogat care îşi pierduse putinţa sexuală. Dia avea reputaţia că topeşte fierul doar uitându-se la el. Ştia să tămăduiască sufletele aflate în situaţii grele şi să îndepărteze răul de trupurile ameninţate de boală. Şi putea să tulbure judecata şi să facă somnul imposibil. Se zicea că, în felul acesta, un mare om înnebunise şi se aruncase de pe o stâncă înaltă.

Pentru prima dată, Nabu se temea, ea, care nu cunoscuse niciodată această senzaţie. Acum descoperea spaima care întorcea totul cu susul în jos, vărsa noroi în apa limpede, smulgea rădăcini şi vopsea lumea în cenuşiu şi negru. Frica o chinuia, îşi simţea trupul scuturat, răscolit, brutalizat. Se gândea: „Sunt ca o rufă pe care destinul o stoarce; ce picură din ea nu-i apă, e sânge, sângele meu, pe care trebuie să-l pierd, fiindcă sunt pedepsită, deşi n-am făcut nimic rău, sau nu ceva cu adevărat rău.

Semnele prevestitoare nu dispar. Ce să fac? Cu cine să vorbesc? Sunt singură şi mă zbat într-o pădure întunecată,

printre umbre neruşinate ce urmăresc să mă facă să-mi pierd minţile. Jur să mă dedic în întregime omului meu, numai şi numai lui, singurului, unicului meu bărbat, Sidi Amir, cel mai generos dintre bărbaţi.”

Cu câteva zile înainte de sosirea lui Amir, Nabu avu ideea să se ducă să-l vadă pe Moha, bătrânul înţelept din Thies, un orăşel la est de Dakar. Moha, cel mai nebun şi totodată cel mai omenos din confreria Tijaniyyah. Coresponda cu sufişti din Fès care îşi petreceau mare parte din timp studiind textele sacre. Vorbele sale erau cunoscute că alinau şi redau speranţa şi răbdarea. Spunea tot ce gândea, n-avea nimic de pierdut, nici măcar de viaţa lui nu se sinchisea. Locuia înăuntrul unui bătrân baobab mort de mult, care nu mai avea nicio putere. Făcuse o scobitură în trunchiul copacului şi trăia singur. Când şi când, un câine vagabond se adăpostea acolo. Moha îşi împărţea cu el puţina mâncare şi îl lăsa să plece. Nabu nu venise cu mâna goală. Îi oferi un borcan cu miere şi măsline aduse de Amir din Fès la ultima vizită.

Moha îi aminti că frumuseţea ar putea fi sursa problemelor sale.

Gelozia era un păianjen care îşi ţesea pânza în jurul sufletului ei. Soarta cea rea trebuia zădărnicită pentru a-i permite să trăiască în pace. Ea îi mărturisi cât de mult i-ar plăcea ca Amir să-i propună cândva să trăiască împreună cu el la Fès. Moha se strâmbă. Cunoştea bine oraşul şi pe locuitorii săi:

— Sunt oameni civilizaţi, dar se simt superiori nouă, în orice caz au convingerea că Domnul i-a ales pe ei. Sunt buni musulmani, persoane de treabă, dar le place să stăpânească, să domine. Tu eşti neagră, eu sunt metis, nu ne găsim loc în inima lor, în oraşul lor. Dar cine ştie? Poţi să dai de nişte familii generoase, care să respecte oamenii în general. Dacă pleci, trebuie să ai asupra ta ceva să te protejeze. Eu nu sunt vraci, dar am nişte amulete pe care am copiat cu mâna mea versete din Coran. Dacă tu crezi în

ele, te vor proteja, dacă nu, va trebui să înfrunţi singură probleme grele. Dacă vrei, o să-i scriu lui Si Mostafa, un bărbat cu care corespondez; este imam la Marea Moschee şi universitate din oraşul vechi.

Nabu îi reaminti că nu este musulmană.

— E momentul să îmbrăţişezi această religie care, dacă este bine înţeleasă, poate fi de mare ajutor. Dintotdeauna oamenii au avut nevoie să-şi potolească temerile. Mă gândesc că au creat religiile ca să suporte viaţa şi misterele ei, moartea fiind principala enigmă pe care n-a dezlegat-o nimeni niciodată. Eu dau crezare tuturor profeţilor. Cunosc câteva texte, le-am învăţat pe de rost, şi pot să-ţi spun că islamul, catolicismul şi iudaismul sunt religii asemănătoare. Toate au menirea să-l aline pe om şi să-l avertizeze când întrece măsura; pentru asta există infernul şi paradisul.

Ea îl întrebă ce trebuie să facă pentru a deveni musulmană. Moha o sfătui să stea de vorbă cu bărbatul ei. El era cel mai potrivit s-o iniţieze în religia lui Mahomed. Moha îi spuse să-i mulţumească lui Amir, mierea şi măslinele din Fès erau nemaipomenite. Ea plecă împăcată, hotărâtă să devină musulmană.

Pe drumul de întoarcere, se opri în faţa baobabului ei, privindu-l fix de parcă îi cerea permisiunea, binecuvântarea, sprijinul. Era chiar fericită de această iniţiativă care, gândea ea, avea s-o scape de temeri, de deochiul femeilor invidioase pe ea. Spunea: „Allah e mare, nu mă mai tem.” Ajunsă acasă, se reculese în tăcere, cerând iertare că păcătuise atât. În adâncul sufletului, hotărî că niciun bărbat n-o va mai atinge vreodată, în afară de Amir. Se spălă frecându-şi cu putere pielea, ca pentru a înlătura complet amintirea actelor sexuale pe care le avusese cu alţi bărbaţi. Freca până simţea că o doare. Trebuia să dobândească o piele nouă, să devină o doamnă demnă de a fi soţia unui Amir, bărbatul providenţial, bărbatul bun şi generos. Îi vorbi propriului trup de parcă ar fi fost o persoană:

„Acum o să fii înţelept, gata cu acrobaţiile, gata cu viciul; fireşte, vei oferi plăcere, dar fără nebunie!” Abia termină cu admonestările, că simţi cum urcă în ea o dorinţă încă şi mai puternică decât de obicei. Râse şi ieşi în pragul casei.

Nabu simţi în păr un vânt răcoros. Se întoarse şi-l văzu pe Amir, îmbrăcat tot în alb, întinzând braţele spre ea. Gata cu teama, gata cu tulburarea! I se repezi înainte, îşi puse capul în scobitura umărului său şi se frecă de el. Îi simţi membrul întărindu-se. Porni înaintea lui şi îi ceru să vină lângă ea după ce se îmbăiază. Voia să i se dea cu totul bărbatului ei, fără nicio reţinere, fără niciun tabu, ca şi cum ar fi fost ultima ei noapte. Pielea îi lucea în lumina lunii. Se parfumase cu esenţă dintr-o floare rară, pe care ea o numea „Dorinţă”. Goală sub văl, îşi aştepta stăpânul. Gata cu furtuna, gata cu norii de la orizont! Calmă şi deopotrivă agitată. O treceau deja fiori din tălpi până în creştet la gândul plăcerii pe care urma să o dăruiască şi să o primească. Mirosea frumos, era împăcată cu sine, liniştită, pregătită să împartă totul. Pe Amir, care tocmai împlinise cincizeci de ani, dorinţa îl copleşi cu o forţă ieşită din comun. Şi lui i se părea că avea să fie o noapte ce nu va semăna cu altele, o noapte fatală, frumoasă, enigmatică, senzuală, nebună, poate definitivă. O clipă i se făcu teamă, dar alungă cu dosul mâinii această idee şi nu mai văzu decât crupa minunată care se înălţa înaintea lui, punând în evidenţă vulva roşie, cu câţiva peri aspri în jur, ca nişte gardieni ai unei virtuţi imposibile. Erecţia îl surprinse căci, în toată viaţa lui, nu simţise o atât de puternică dorinţă ca acum, la vederea lui Nabu. Ea nu vorbea, dar trupul i se mişca în aşa fel, încât cerea dezmierdări anume, pe care Amir se grăbea să i le împlinească pentru a o satisface. Nicio mişcare nu era deplasată, nici neplăcută. Nabu conducea jocul cu o dezinvoltură uimitoare, dăruind plăcere la nesfârşit şi primind tot pe atât, dacă nu chiar mai mult. Făcură dragoste fără grabă, îndelung, amânând momentul crucial al orgasmului. Nabu juisă de câteva ori, însă nu o

arătă, pentru ca bărbatul ei să-şi păstreze erecţia cât mai mult. Ca să se stăpânească, el se gândea la femeia albă care îi dăruia atât de puţină plăcere. Chemând în minte imaginea ei, se domolea câteva clipe, apoi se lăsa şi mai abitir pradă extazului pe care i-l trezea cu atâta simplitate această superbă făptură. O pătrundea în poziţii inventate de el. Trupul lui Nabu, de o supleţe magnifică, se dăruia cu forţă şi eleganţă fanteziilor lui Amir. Parcă o fiinţă nevăzută le dicta ce trebuie să facă şi le sugera că trăiau o experienţă cu care niciodată nu se vor mai întâlni. Spunea glasul:

„E noaptea voastră, unică, irepetabilă. O noapte acordată cu generozitate de moartea care veghează ca plăcerea voastră să sporească până va atinge culmea celui mai înalt munte. Acolo unde sfinţii şi nebunii se întâlnesc ca să rostească poezia cea mai pură, cea mai simplă, cea mai puternică – inefabilă, imposibilă, început al ultimei călătorii, poate cea mai minunată ori cea mai cumplită.”

Adormiră îmbrăţişaţi ca nişte copii, biruiţi de o oboseală frumoasă, osteneala unei nopţi de neuitat. Dimineaţa, Nabu ieşi să cumpere fructe şi plăcinte, după care pregăti micul dejun. Înmuie un deget în borcanul cu miere şi îl duse la buzele bărbatului ei. Îl hrăni cu o grijă deosebită, îi sărută mâna în mai multe rânduri. Ea nu mâncă, spunând că aşteaptă să i se facă foame. Apoi ieşi în curte, goală puşcă, şi se spălă cu căldări întregi de apă pe care, cântând, o lăsa să-i şiroiască pe corp. Vecina o privea fără să zică nimic, dar i se citea în ochi toată invidia din lume. Lui Nabu puţin îi păsa. Se simţea puternică. Nimic n-o mai putea atinge. Se apropie de bărbatul ei şi îi mărturisi cu glas ciudat şi dulce:

— Ştii, eu nu sunt ca majoritatea femeilor senegaleze, eu sunt complet liberă, în gânduri, dar şi în fapte. Tata era musulman, născut în oraşul Ziguinchor, în Casamance, în etnia diola. S-a angajat în armata franceză. Pe atunci, îmi povestea bătrânul meu unchi, Franţa promisese să acorde ţării noastre independenţa, dar n-a făcut-o. Tata a murit

pentru Franţa. Dinspre mamă, sunt fulani, însă biata de ea este distrusă, vlăguită de încercările vieţii şi de numeroasele sarcini. Cât despre mine, eu sunt aici, în mâinile tale, gata să te urmez până la capătul lumii!

Nabu alese momentul de după baie pentru a-i cere lui Amir să o iniţieze în islam. Mirat, dar bucuros, el îi luă mâinile, i le sărută, apoi începu să recite versetele din Fatiha, prima sură a Coranului. Enumeră cei cinci stâlpi ai islamului şi îi explică ce înseamnă fiecare. Pe urmă o puse să repete după el shahada 4: „Mărturisesc că nu există decât un Dumnezeu şi Mahomed este profetul său."

Amir o lămuri în ce constau valorile acestei religii:

— Nu trebuie să crezi că există mai multe divinităţi, Dumnezeu este unic, puternic şi milostiv. Ca să fii un bun musulman, e de-ajuns să crezi în acest Dumnezeu unic şi în Mahomed, mesagerul său; nu trebuie să ucizi, să furi, să minţi, să înşeli, să faci rău, să crezi în Satan şi în complicii lui; trebuie să-i ajuţi pe săraci, să faci danii, să te rogi, să mergi în pelerinaj la Mecca, atunci când ai mijloacele materiale şi spirituale necesare. Pe scurt, trebuie să fii bun şi să nu faci niciodată rău. Este o luptă permanentă împotriva tentaţiilor.

Ea îşi plecă fruntea şi murmură:

— Nu e islamul pe care-l ştiu eu. Ştiu că femeia nu este egala bărbatului şi că, de pildă, ea moşteneşte doar jumătate din cât moşteneşte bărbatul…

— Ascultă, Nabu, nu trebuie să confunzi islamul şi musulmanii. Important este să ai un comportament corect şi omenos. Cel care maltratează o femeie nu are nevoie de pretextul religiei ca s-o facă. Însă ştiu că unii îşi justifică faptele rele folosindu-se la islam. Dar greşesc. Tot ce pot eu să-ţi spun este că îţi promit să te iubesc şi să-ţi ofer ce am mai bun. Cât despre moştenire, inegalitatea este reală, datează de pe vremea când femeia nu muncea.

Nabu replică:

— Şi Kadija? Mahomed nu a fost în slujba ei înainte să o ia de soţie? Amir zâmbi:

— S-ar zice că te-ai informat.

Emoţionată, Nabu puse degetul arătător pe gura bărbatului ei şi împreună se lăsară purtaţi de reverii romantice.

Fericit, subjugat de această femeie atât de tânără, atât de inteligentă, atât de frumoasă, Amir se gândea că nu cunoscuse un astfel de sentiment cu Lalla Fatma. Căsătoria lor se desfăşurase după rânduielile tradiţiei.

Nu se aleseseră unul pe altul şi, totuşi, trebuiau să se iubească, adică să facă exact ce aştepta familia de la ei: copii. Iar Amir nu se abătuse de la regulă, soţia sa rămăsese însărcinată din primele luni ale unirii lor. Exista dragoste între ei? Problema nu se punea. Aparenţele erau salvate.

Negoţul lui Amir mergea bine şi Lalla Fatma se ocupa de casă şi de educaţia copiilor ca stăpână absolută. Nu ratau nicio sărbătoare, nicio invitaţie în familie. Tradiţia era întru totul respectată. Nimic nu trebuia să încalce această rânduială, stabilită de secole. În oraşul Fès, închis în el însuşi, creuzet al civilizaţiei arabo-andaluze, nu se glumea cu convenienţele. Amir era soţul Lallei Fatma. Lalla Fatma era soţia lui.

Asupra acestei legături nu încăpea nicio discuţie. Dovada: nu se certaseră niciodată. Totuşi, asta însemna dragostea, o armonie liniştită, repetarea aceluiaşi lucru până la moarte? Nimeni nu şi-ar fi permis să tulbure ordinea ancestrală. Cât priveşte dragostea, o vedeau în filme egiptene mustind de clişee.

Pentru întâia dată, Amir se gândi că poate exista un alt mod de a trăi şi îşi dădu seama că sentimentele sale faţă de Lalla Fatma erau foarte diferite de cele pe care le simţea în braţele lui Nabu. Viaţa lui părea dintrodată dată peste cap. Hotărî să nu-şi înfrâneze elanurile şi pasiunea.

Amir îndrăgostit! Prietenii lui din Diwane ar fi râs de el dacă le-ar fi vorbit despre această senzaţie pe care o încerca prima oară. Nu-i spusese niciodată „te iubesc” unei femei, nici nu oferise flori, nici nu-şi exprimase sentimentele. Aşa îi cerea educaţia sa foarte strictă. Nu-ţi arătai slăbiciunile în faţa unei femei. Să fii îndrăgostit era o slăbiciune, un soi de anomalie.

Timpul trecea şi Amir continua să-şi simtă inima uşoară lângă Nabu. Însă începea să-şi neglijeze afacerile. Negustorii veniră să-i aducă aminte că marfa nu se găsea la îndemână şi că aveau nevoie de comenzi de la el ca s-o poată aduce din Camerun şi uneori din India. El le mulţumi că s-au deranjat, apoi le spuse:

— Faceţi ca de obicei: chimen, coriandru, ghimbir, curcuma, ardei iute, *ras el-hanout* cu muştele lui 5, piper, scorţişoară, cuişoare, cardamon, dar în niciun caz curry, fassii nu pot să sufere acest condiment, iar dacă găsiţi şofran, puneţi-l deoparte, o să-l iau cu mine într-o cutie închisă ermetic… Ştiţi cantităţile, am încredere în voi!

Cu tandreţe, Nabu îi atrase atenţia că ar fi mai prudent să se ocupe el însuşi de comenzi. Ea nu avea încredere în aceşti oameni, spunea că ei iau o bunătate prea mare drept slăbiciune şi ar putea încerca să-l tragă pe sfoară. Şi discuţia continuă. Ea îi spuse că el greşea având încredere în aceşti negustori şi că era naivitate curată să crezi că africanii erau toţi buni şi cinstiţi:

— Sunt ca toată lumea; există printre ei oameni corecţi, fireşte, dar există şi pungaşi; ai tot interesul să verifici marfa când îţi va fi adusă.

Amir primi această lecţie ca pe o dovadă de iubire. O trase pe Nabu spre el şi o îmbrăţişă spunându-i:

— Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc, Nabu, pentru grija ta!

După câteva zile petrecute în intimitate, Amir îşi aduse fiul şi i-l prezentă lui Nabu. Amândoi se arătară intimidaţi. Casa construită de Amir era suficient de mare ca să rămână şi Karim cu ei.

Karim nu avu decât o singură reacţie. Deschise larg braţele şi zise:

„Bine ai venit… în… în familie!”

Câteva zile mai târziu, când soţul ei temporar îi propuse să o ducă în insula Gorée, unde trebuia să se întâlnească cu un furnizor şi să-l viziteze pe un bătrân înţelept, ea refuză să-l urmeze. Era prima dată când îndrăznea să nu se supună bărbatului ei. El o privi cu tandreţe şi înţelese că ea nu se simţea bine. Puse mâna pe umărul ei gol şi o rugă să i se destăinuie. După o tăcere de câteva clipe, Nabu izbucni în hohote de plâns:

— Dacă vin cu tine, moartea mă va lua; sunt atât de sigură, că nici nu mai dorm. Strămoşii mei îmi repetă întruna să nu merg la Gorée, căci sufletul străbunicului meu e prizonier pe acea insulă, într-un puţ unde a fost aruncat de negustorii de sclavi. Nu-l pot elibera decât rămânând lângă arborele meu. Trebuie să vorbesc şi să vorbesc până când voi simţi că sufletul lui, salvat, se înalţă spre cer. Câtă vreme nu obţin această dreptate pentru el, străbunicul suferă.

Amir nu insistă, îi spuse doar să-l aştepte. Se gândi că ea nu înţelesese încă spiritul religiei musulmane, dar îi respectă temerile şi voinţa de a elibera sufletul unui strămoş. Pe Karim, care asistase la scenă, îl fascină forţa convingerii lui Nabu. Descoperi un întreg univers de credinţe mult diferite de a sa. Amir plecă spre Gorée împreună cu fiul său. Ajungând pe insula unde tatăl său trebuia să i-l prezinte lui Hagi Mabruk, bătrânul înţelept tămăduitor, Karim rămase impresionat în primul rând de bogăţia vegetaţiei. Nu cunoştea numele celor mai multe dintre plantele ce-l înconjurau. Amir îi arătă un şir de bougainvillea la fel de frumoase precum cele pe care le vedeai când ieşeai din Fès. Palmierii erau mai puţin înalţi, dar mai stufoşi decât cei din Marrakech. Baobabii, pe care Karim îi descoperise chiar la Dakar, aveau aici un aspect deosebit.

Trunchiurile late şi masive, ramurile ca o coamă fină deasupra unui cap imens le dădeau unora dintre ei înfăţişare de statui sculptate de natură. Amir îi spuse: „Sunt arbori care au câteva sute de ani, africanii îi consideră magici, lucruri sfinte, ce păstrează amintirea bătrânilor. Pentru unii, este arborele vieţii, pentru alţii, locul tuturor originilor, în care se află cheia tuturor misterelor.” Karim era fermecat. Îşi întrebă tatăl de ce marocanii nu se simţeau africani şi nu credeau în această magie.

Amir îi povesti că această insulă, ce trecuse din mâinile olandezilor într-ale francezilor şi ale englezilor, era punctul de tranzit al sclavilor spre America. Unii veneau din Saint-Louis, din Senegal, alţii, din Ghana. Încă existau urme ale acestei tragedii, pe care vizitatorul o putea bănui.

Karim nu înţelegea de ce ai face rău unor nevinovaţi. Amir încercă să-l liniştească, spunându-i că el, ca un bun musulman, condamna sclavia.

— Vezi tu, un bătrân înţelept zicea că trebuie să-i mulţumim lui Dumnezeu că a născocit calul, altminteri albii i-ar fi folosit pe negri drept animale de călărie. Omului i-a plăcut dintotdeauna să-şi umilească semenii, mai ales pe cei săraci, pe cei de culoare, pe cei lipsiţi de apărare. Aşa stau lucrurile. Sclavia a fost o grozăvie care continuă în unele ţări, nu oficial, ci mascată. Marocanii nu se simt africani fiindcă au pielea albă.

— Ca să fie afri… africani, trebuie… trebuie piele neagră?

— Nu. Tu, eu, familia noastră, toţi suntem africani.

— Ca… Na… Nabu?

— Da, aproape, fiule!

Hagi Mabruk îi primi psalmodiind rugăciuni şi arzând tămâia paradisului într-un mic vas argintiu. Îl cuprinse în braţe pe Karim, îl strânse la piept, apoi, după câteva rugăciuni tăcute, declară:

— Acest copil este un dar al Domnului, o lumină. Aveţi noroc că e al vostru. El este sensul vieţii şi graţia iubirii. Rareori am întâlnit o asemenea puritate într-o minte şi într-

un trup. Acest copil nu e infirm. Ştiu, nu îi e uşor să se exprime şi îi va fi întotdeauna greu să se facă înţeles prin cuvinte, însă are ceva mai valoros decât cuvintele, o inimă imensă, bună, şi vede mai bine decât oricine. Da, Karim vede cu ochii, dar şi cu inima. Nu va face niciodată vreun rău. Însă trebuie să aveţi grijă de el, să-l protejaţi, să nu-i lăsaţi pe oamenii răi să se apropie de el.

Oricum, el o să-i recunoască înaintea voastră. Acordaţi-i încredere! N-o să urmeze cine ştie ce studii, ci, mai important, va fi omul supremei bunătăţi. Are o ştiinţă a lui din naştere. Dumnezeu i-a oferit-o fiindcă nu e înzestrat pentru învăţătură ca alţi copii. La noi, astfel de copii au mare căutare, îi considerăm mesageri ai Domnului. Ceilalţi sunt puşi la încercare: voi, părinţii, dar şi toţi cei care trăiesc în preajma lui. Lăsaţi-l în grija mea pe Karim azi. O să vă puteţi vedea liniştit de treburi, iar mie mi-ar plăcea tare mult să discut puţin cu el despre viaţă şi despre misterele universului. Întoarceţi-vă diseară! O să vă aştept.

Seara, Amir îşi găsi fiul îmbrăcat într-o frumoasă *gandura*, pe care i-o oferise Shade, una dintre fiicele bătrânului înţelept. Era fericit şi părea împăcat. Mâncase pe săturate şi nu-şi putu împiedica un râgâit, urmat imediat de un „Hamdulillah” 6 ca pentru a se scuza. În cursul zilei, învăţase enorm de la bătrânul înţelept, dar îi şi oferise multe acestuia. Zâmbetul lui era minunat. Amir îi mulţumi din nou Domnului că-i dăruise acest copil, pe care, de altfel, îl şi numea uneori „îngerul meu”.

Înainte de a pleca, Karim îl îmbrăţişă pe înţelept şi, cu vorbe nesigure, îşi declară iubirea pentru Shade. Sfioasă, ea îşi coborî privirea râzând.

Apoi îl luă de mână şi, într-un loc mai retras din încăpere, îl strânse în braţe cu tandreţe. Tulburat de sânii tari ai fetei lipiţi de pieptul lui, Karim îşi pierdu controlul şi ejaculă sub *gandura*. Se ruşină, nemaiştiind ce să facă şi cum să ascundă pata de spermă destul de evidentă. Tatăl său se

prefăcu a nu vedea nimic, îi puse mâna pe umăr şi se îndepărtară amândoi cu discreţie.

După două zile petrecute la Gorée, porniră spre Dakar. În barca pe care o luară la întoarcere, o bătrână ştirbă, aşezată în faţa lor, molfăia o bucată de lemn-dulce. Din când în când, scuipa pe jos, fără să se sinchisească de ce-ar putea crede oamenii. Karim o privi insistent câteva clipe, apoi se apropie de ea. Femeia îi zise lui Amir: „Ascunde îngerul ăsta, lumina lui mă orbeşte!”

Nabu îi aştepta. Era foarte palidă. Suferea de dureri de spate fiindcă stătuse mult la poalele baobabului. Nu-l părăsise până nu fusese sigură că sufletul străbunicului ei era, în sfârşit, liber. Dar, în schimb, trebuia să părăsească oraşul, să plece departe, poate împreună cu bărbatul ei.

Strămoşii îi porunciseră să dispară, căci urmele negustorilor de sclavi erau încă perceptibile şi suficient de vătămătoare. Sufletele lor pervertite de rău nu părăsiseră definitiv Africa. Însă Nabu era acum împăcată cu sine, convinsă că strămoşii îngăduiseră să-i fie iertate rătăcirile, infidelităţile. Îi mărturisise arborelui cât de mult regreta relaţiile pe care le avusese cu alţi bărbaţi în lipsa lui Amir. Îşi închipuise pe atunci că el nu avea să se întoarcă. Auzise vorbindu-se despre acei bărbaţi din Fès care profitau de femeile de culoare când călătoreau cu treburi, apoi plecau fără a mai reveni vreodată şi fără a trimite vreun ban celor care le oferiseră atâta plăcere. Printre femei, chiar apăruse o formă de rasism contra albilor în general. Spuneau: „Albul e culoarea laşităţii.”

Nabu nu voia să-şi impună voinţa în faţa lui Amir, dar i-ar fi plăcut mult ca el să-i propună să-l însoţească la Fès. Privirea ei era foarte expresivă şi Amir învăţase să-i citească în ochi ceea ce glasul nu rostea. Pentru întâia oară, Nabu îşi dădea seama ce sentimente puternice avea pentru el. De cum îl zărea, inima îi bătea mai repede. Însă niciunul dintre ei nu punea în cuvinte această dragoste. Şi el se simţea, tot pentru întâia oară, biruit de un sentiment ce

trecea dincolo de căsătoria de plăcere. De astă dată, lucrurile luaseră o întorsătură pe care nici nu o prevăzuse, nici nu o întrezărise. Un bărbat din generaţia lui şi din clasa lui socială, burghezia fassi, nu recunoştea niciodată că e îndrăgostit. Citise poveşti de dragoste şi credea că aşa ceva se întâmplă doar în cărţi, nu în viaţa reală – cel puţin, nu într-a sa. Se simţea ca un erou îndrăgostit de frumoasa lui şi se pomenea compunând poeme pentru Nabu. Scria tremurând, îşi simţea corpul mai uşor, purtat parcă de o muzică venită de departe, ceea ce îl încânta şi-l făcea şi mai nebun de dragoste pentru Nabu.

Nabu nu mai păstra aproape nicio legătură cu familia. Tatăl ei murise pentru Franţa în ultimul război. Mama ei, biruită de greutăţi, fusese nevoită să-şi crească singură numeroşii copii, născuţi din taţi diferiţi.

Avea glas frumos şi cânta la nunţi, însă nu câştiga suficient pentru a-i hrăni pe toţi. Doar Abdu, frate vitreg dinspre tată, mai trăia la Dakar. Avea şase copii şi nu dispunea de mijloace ca să-şi ajute sora vitregă pe care o vedea foarte rar. Era mecanic, repara camioane şi tractoare.

Viaţa lui Nabu depindea în prezent de Amir. Dar avea prea multă mândrie ca să-i ceară ajutor bărbatului ei. Ştia că el e bun şi generos şi se baza pe inteligenţa şi pe intuiţia ei. Auzise ce povesteau femeile la hammam despre câte îndurau cele care plecaseră cu negustori fassi. Vorbeau despre sclavie sexuală, despre umilinţe, despre dispreţ. Îi venea greu să şi-l închipuie pe Amir purtându-se astfel cu ea. Amir era un om pios şi aparent lipsit de prejudecăţi. Avea încredere în el, chiar dacă nu-i pusese niciodată întrebări despre viaţa lui din Fès. Ştia că era căsătorit şi că avea patru copii, Karim fiind mezinul. StrăMoşii o avertizaseră asupra bărbaţilor în general şi a albilor în particular, asupra lăcomiei, a ipocriziei şi a aroganţei lor. Însă ei nu i se păruse niciodată că se refereau la Amir.

Nu ştia ca el să aibă asemenea defecte. Nu era nici perfect, dar Nabu se baza pe intuiţia ei. L-ar fi urmat cu ochii închişi până la capătul lumii. Îl iubea.

Avea şi momente de îndoială. Nu reuşea să-şi imagineze cum ar fi viaţa ei dacă Amir i-ar propune să trăiască la Fès cu el. Ezita între cele auzite la hammam şi atitudinea fără cusur a lui Amir. Până la urmă, alese să nu se mai gândească la nimic şi să se lase purtată de prezent.

Amir, la rândul său, cântări o vreme ideea de a rămâne la Dakar. Şi-ar fi găsit repede o ocupaţie, căci avea simţul comerţului. Dar se gândi apoi că nu putea să-şi abandoneze familia, mustrările de conştiinţă l-ar fi împiedicat să doarmă. Nu vedea decât o soluţie: s-o ia pe Nabu cu el, chiar dacă asta n-ar întârzia să provoace multe probleme şi tulburări în viaţa lui la Fès. Soţiile albe ştiau cu certitudine că bărbaţii lor încheiau căsătorii de plăcere cât stăteau în Africa. Închideau ochii, nu puneau întrebări, preferau ca ei să facă asta decât să meargă la prostituate şi să ia vreo boală venerică, însă şi toleranţa lor avea nişte limite. Amir urma să deranjeze această ordine şi să depăşească aceste limite.

Când se înnoptă, Amir îi ceru lui Karim să-şi facă abluţiunile şi să se roage împreună cu el. După ce se reculese un moment, i se destăinui fiului său:

— Vreau să o iau pe Nabu cu mine. Nu pot s-o las singură aici. Are nevoie să iasă din acest cartier şi să trăiască. O să-i facă bine să schimbe aerul, şi-apoi, ca să fiu sincer cu tine, deşi acestea sunt subiecte pe care un tată nu le discută cu fiul lui, sunt foarte legat de ea.

Karim, care nu-şi privea niciodată tatăl în ochi, îl ascultă şi nu zise nimic. Însă era mândru că părintele său i se destăinuia în felul acesta. Abia murmură:

— Da, tată.

După o tăcere lungă, îndrăzni să-i pună întrebarea care îl chinuia, bolborosind:

— O s-o… o s-o iei… de soţie? Că… să… torie?

— Poate, fiule... Deja este întrucâtva soţia mea. Sunt musulman şi nu mi-aş permite niciodată să fac rău cuiva şi să-l oblig să trăiască în afara legilor. Nabu a fost generoasă cu mine şi este firesc ca, la rândul meu, să fiu la fel cu ea. Are nevoie să fie protejată, îngrijită, tratată bine...

— Şi mama...?

— Suntem musulmani şi, ca un bărbat cinstit şi drept, pot să mă căsătoresc cu până la patru femei. Mama ta va înţelege, chiar tatăl ei a avut două soţii. Se certau tot timpul între ele, dar el le-a păstrat până la moarte.

— Da, dar erau albe...

— Asta nu le împiedica să se încaiere mereu. Mama ta este o doamnă înţeleaptă şi bună, va fi înţelegătoare. În tot cazul, mă bazez pe tine ca Nabu să fie admisă în familie.

— Da, tată! O să încerc.

Karim petrecu o noapte agitată, gândindu-se la sarcina încredinţată de tatăl său. Va reuşi să evite dezordinea şi disputele în familie, tocmai el, care nu suferea certurile? Va fi în stare să-şi convingă mama să accepte noua situaţie? Avea îndoieli, îşi punea întrebări peste întrebări. I-ar fi plăcut să aibă talent de orator şi să pregătească un discurs care să atenueze tensiunile previzibile. Însă simţea că neliniştea îi accentua handicapul. O plăcea pe Nabu, dar ştia că lucrurile nu aveau să se aranjeze uşor. Îşi aminti de unchiul mamei sale, care adusese din Ghana două sclave negre, două „Dada”. Fuseseră tratate foarte rău, nici măcar animalele nu trec prin calvarul îndurat de ele în casa cea mare, unde nu numai că trebuiseră să suporte umilinţe din partea femeilor albe, ci fuseseră şi înfometate, insultate, lovite. Slugi fără salariu, bune la orice, la îndemână pentru toate corvezile, abandonate de negustorul fassi care nu sufla un cuvânt, ele ştiau că se vor revolta într-o bună zi şi se vor răzbuna din cauza rasismului şi a exploatării. Se aliaseră împotriva soţiei albe, pe care o urau sălbatic, şi îi făcuseră farmece, însă fără urmări. Copil fiind, Karim auzise adesea vorbindu-se despre asta şi asistase la multe

dispute. Unchiul era un om slab şi nu le apăra pe „Dada”. Într-o zi, femeia albă înfipsese cuţitul de bucătărie în umărul uneia dintre ele. Lipsită de îngrijiri, sclava suferise mult şi se lăsase să moară. După aceea, tensiunile scăzuseră, însă unchiul se simţea ruşinat. O vânduse pe cealaltă „Dada” într-o joi, în piaţa sclavilor de lângă cartierul Achabine. Cu banii primiţi, plecase cu femeia albă într-un pelerinaj la Mecca, sperând să-şi spele păcatele şi să fie iertat pentru răul pe care îl săvârşise sau îngăduise să fie săvârşit de către soţia sa fassi.

Deşi se căiseră la mormântul Profetului, deşi se rugaseră şi ceruseră iertare Domnului, nu-şi mai găsiseră nicăieri pacea. Fantoma femeii negre plutea noaptea deasupra casei. Toate mergeau prost. Convinsă că era victima unui blestem venit din Africa îndepărtată, soţia albă îşi pierduse somnul, apoi minţile. Degeaba se rugase soţul, degeaba adusese cititori ai Coranului ca să psalmodieze seri întregi, nu mai era nimic de făcut. Ca într-o poveste din *O mie şi una de nopţi*, tot răul pricinuit celor două nefericite se întorsese împotriva familiei. Copiii părăsiră casa, tatăl dădu faliment, iar pe mamă o luă în grijă un unchi pe linie maternă, care se îmbogăţise din argila pentru *rhassoul*. Şi astfel familia fusese distrusă, totul se risipise. Înţelepţii foloseau cuvântul „răzleţire”. Spuneau: „Cel mai rău lucrul e ca totul să se sfărâme şi să se spulbere. Familia e sacră, trebuie făcut orice pentru a o apăra, nimic să n-o despartă, nicio acţiune să nu-i împingă pe membrii ei departe unii de alţii, familia înseamnă celula care dă viaţă şi o perpetuează, dacă este lovită de nenorocirea răzleţirii, atunci totul se sfârşeşte!”

Karim se temea de un astfel de scenariu, deşi Nabu i se păruse o femeie de o mare bunătate. Dar îi venea greu să-şi imagineze reacţiile mamei sale. Binecuvântat de ea, nu o contrazicea niciodată, o asculta şi nu-şi punea prea multe întrebări. Tradiţia nu permitea conflicte deschise, nici înfruntări. Fiecare îşi cunoştea locul şi nimeni nu încerca să

descopere ce e în sufletul celorlalţi. Karim jură în sinea lui să le apere pe Nabu şi pe mama sa, să facă totul pentru ca familia să rămână unită şi puternică. Ştia că numai în sânul familiei poate să se dezvolte şi să lupte contra handicapului său. Şi ţinea mult la această siguranţă.

Într-o dimineaţă, Amir, hotărându-se în cele din urmă, îi propuse lui Nabu să trăiască la Fès cu el. Ea se prefăcu a ezita o clipă, apoi îi răspunse emoţionată că acceptă să-l urmeze şi se aruncă în braţele lui.

Înainte de plecare, Nabu voia să-şi viziteze fratele. Fiindcă nu-i plăcea să meargă cu mâna goală, îşi călcă pe inimă şi îi ceru bani lui Amir, dar, în loc să cumpere mâncare sau jucării pentru copii, preferă să pună bancnotele într-o batistă pe care i-o strecură fratelui ei în buzunar. Acesta se arătă înţelegător:

— Pleci cu acel fassi, ai grijă de tine! Oamenii ăştia nu ne iubesc, mai bine să ştii asta şi să-ţi iei măsuri de prevedere. Când sunt aici, îşi arată numai părţile bune. Dar, odată ajunşi la ei în ţară, totul se schimbă. Ca dovadă, poveştile atâtor călători... Acolo, vei fi de două ori sclavă: noaptea, femeia care oferă plăcere, ziua, servitoarea sortită celor mai grele munci. Toată lumea ştie. Aşa că ai grijă. Dacă te hotărăşti cândva să te întorci, eu voi fi mereu aici. Încă un sfat, surioară. Ştiu că te descurci bine, că eşti de mult independentă, dar, dacă poţi să iei bani de la el şi săi pui deoparte, nu sta pe gânduri. Mai devreme sau mai târziu, femeia albă va dori să se răzbune şi o să profite de vreo slăbiciune a soţului ca să te arunce afară. Şi n-o să-ţi facă niciun cadou. E firesc. Pentru ea, tu însemni un pericol, principalul pericol. Eşti tânără, frumoasă şi deşteaptă. Deci ia aminte! N-am destule cuvinte ca să-ţi spun cât de mult trebuie să te îndoieşti de albi!

Nabu îi luă apărarea lui Amir, înşirându-i calităţile.

— O să mă ia de nevastă şi o să-mi facă nişte copii frumoşi. Nu voiam să plec fără binecuvântarea ta, fiindcă eşti fratele mai mare şi te consider tatăl nostru.

El o îmbrăţişă, o sărută pe cap şi îi spuse:

— N-am multă carte, dar ştiu un lucru. Viaţa m-a învăţat o chestie simplă, ne plângem de rasismul albilor faţă de noi… E-adevărat, sunt rasişti, colonialişti, aroganţi şi gata oricând să ne umilească. Dar, vezi tu, nici noi nu-i iubim. Şi noi suntem rasişti, normal, doar n-o să le sărutăm picioarele… Numai că noi n-avem mijloace să-i colonizăm. Mergi acum şi să nu ne uiţi!

Pentru prima şi ultima dată, Nabu se întrebă: „Oare Amir este sincer, chiar e îndrăgostit?” Totuşi, hotărî să se încreadă în propriul instinct, în forţa sa interioară, dar şi în bărbatul ei, pe care nu şi-l imagina susţinând sclavia. Era îndrăgostită şi pentru ea asta conta. Fratele ei nu era pregătit să înţeleagă un astfel de argument.

Nabu nu avea carte de identitate. Pentru o sumă frumuşică plătită de Amir, un scrib întocmi documentul care urma să servească drept paşaport. Presupus născută în 1936, anul marii ploi…

Pe măsură ce data plecării se apropia, Amir începea să simtă o oarecare nesiguranţă la Nabu. Voia s-o liniştească, însă Karim i-o luă înainte.

Rostea cu greu cuvintele, dar Nabu înţelese mesajul: „Nu te îngrijora, n-o să ţi se întâmple nimic rău. Voi fi mereu acolo ca să te protejez. Tata este un om bun, are sentimente puternice pentru tine. Poate că va fi mai complicat la început, dar ai răbdare. Voi fi acolo.”

În timp ce vorbea, îşi arăta muşchii. Nabu râdea, simţind că se putea baza pe protecţia sau măcar pe afecţiunea lui.

Nu zise nimic, dar o lacrimă i se prelinse pe obraz. Îl strânse în braţe pe Karim, care şi el plângea de emoţie. De multe ori, sensibilitatea lui ieşită din comun îl făcea să plângă şi să râdă în acelaşi timp. Îşi umflă bicepşii şi îi spuse:

— Urcă aici, urcă să bei o cafea!

Hohotele lor de râs îl umplură de bucurie pe Amir.

Seara, Nabu, însoţită de Karim, făcu turul cartierului. Se opri în faţa unor uşi sau magazine. Părea să-şi ia la revedere cu un semn din mână, apoi îşi continua drumul, explicându-i lui Karim că o să-i lipsească anumite lucruri:

— Vezi tu, îmi place bisericuţa asta, e simplă şi modestă. Mi s-a întâmplat adesea să intru în ea şi să stau o vreme. Mă rog şi eu, deşi nu sunt creştină. Îmi place liniştea şi răcoarea ei. Aici e frizerul care mi-a dat o masă şi un scaun când eram scrib public. Din păcate, azi nu-i aici, se pare că-i bolnav. Mă rog pentru el. Acolo e o bancă unde găseam companie.

Când ajunseră în afara oraşului, ea îi arătă baobabul:

— Acolo sălăşluiesc sufletele celor din vechime, cei care ne arată calea adevărului, cei care ne dau lumină să ne călăuzească paşii.

Emoţionat, Karim mângâie trunchiul şi scoase un strigăt de bucurie.

După ce Nabu se spovedi copacului, plecară mai departe fără un cuvânt.

3

Caravana porni la drum dimineaţa devreme. Mărfurile aveau să plece mai târziu, cu un convoi mult mai mare. Amir îi spusese caravanierului că dorea o călătorie agreabilă şi distractivă. Aşa că omul prevăzuse popasuri dese, în cursul cărora se ridicau corturi şi se cina în jurul focului. Karim observa stelele şi cânta, destul de prost. Cu toate aşteptările lui Nabu, Amir se stăpânea, preferând să împartă cortul cu fiul său.

Călătoria până la Zagora dură o săptămână întreagă. Undeva pe drum, caravanierul îi pofti să mănânce la el acasă. Avea o căsuţă din chirpici, la poalele unui munte, la câteva dune depărtare de drum. Se dovedi a fi un moment de bucurie. Karim îi duse pe copii în cel mai înalt loc din apropiere şi, fiindcă nu vorbeau aceeaşi limbă, le explică prin semne căsătoria dintre lună şi soare. Mimă cu degetele explozia luminii. Stelele erau rezultatul acestei uniri.

Nevasta caravanierului, o metisă destul de robustă, născută dintr-o mamă mauritană şi un tată tuareg, purta straie albastre. Ea îi dezvălui lui Nabu, pe care o considera prea slabă, secretul său pentru a avea şolduri mai generoase, ca să-şi păstreze bărbatul lângă ea. O sfătui să consume schinduf în fiecare dimineaţă, miere curată, mei amestecat cu diferite substanţe pe care i le arătă fără să le numească.

Nabu îi răspunse că bărbatul ei o iubea aşa cum era şi că nu avea nevoie de kilograme în plus. Femeia îi atrase atenţia că, după părerea ei, toţi bărbaţii preferau femeile mai trupeşe. Nabu nu o contrazise şi îi puse întrebări despre traiul de zi cu zi şi despre copii. Soţia caravanierului îi mărturisi că băieţii se duceau la şcoală, la o jumătate de oră de mers de casă, iar pe fete le pregătea încă de la pubertate pentru căsătorie, având grijă să le ofere o hrană cât mai bogată. Nabu cunoştea aceste tradiţii şi nu-şi permise să le critice, spunând doar că unchiul ei o salvase, înscriind-o la şcoala franceză. La plecare, primi o traistă cu schinduf.

A doua zi, pe drum, caravanierul îi explică lui Amir cât îi urau mauritanii pe senegalezi:

— Noi suntem albi, arabi ca voi. Ei sunt sclavi. Cum văd un european, îşi încovoaie spinarea.

Amir îi răspunse că asta însemna rasism şi că Dumnezeu crease oameni diferiţi ca să se întâlnească şi să se cunoască. Îi cită chiar şi versetul respectiv, dar nu reuşi să-l convingă pe caravanier.

Zagora, ciudat nume! Amir, Karim şi Nabu descoperiră un oraş plat şi pe locuitorii săi, despre care li se spusese că mănâncă mai ales curmale, nişte oameni foarte amabili, calmi, omenoşi. Nu exista niciun hotel, ci o casă mare, unde un bărbat de treabă închiria camere şi, mai ales, furniza lemnul pentru încălzirea apei de la unicul hammam din oraş. După o săptămână de drum, Amir şi Karim visau la o baie, dar trebuiau să aştepte dimineaţa următoare, căci după-amiaza era rezervată femeilor.

Nabu se bucura că se poate duce la hammam, dar portăreasa de acolo, aşezată într-un fotoliu la fel de obosit ca ea, îi aruncă o asemenea privire, încât Nabu se simţi stânjenită. Şi totuşi, bătrâna avea pielea destul de închisă, chiar neagră. Când Nabu se dezbrăcă, toate femeile o măsurară din priviri, de parcă era un animal de la circ. Zveltă, înaltă, delicată, cu sânii ca nişte fructe tari, cu mers de prinţesă, graţia şi dezinvoltura ei treziră în femei un sentiment de fascinaţie amestecată cu enervare. Se întrebau de unde răsărise o astfel de creatură, cine o adusese aici, ce căuta aici… Nabu îşi făcu toaleta fără să se grăbească şi fără să scoată vreun cuvânt. O femeie neagră, voinică, se apropie de ea şi îi propuse un masaj. Nabu acceptă şi se abandonă în mâinile femeii cel puţin o oră. La ieşirea din hammam, era la fel de neagră cum intrase, la fel de frumoasă şi magnifică.

Karim se afla acolo ca s-o conducă acasă. Amir o aştepta, după ce se spălase puţin şi îşi făcuse abluţiunile.

Lăsându-i pe cei doi împreună, Karim plecă să se plimbe prin oraş. Îi plăcea să descopere locurile noaptea. Nu se temea de nimic, se credea în siguranţă, poate „ocrotit de ceva sfânt”, cum spunea mama lui. Dar Zagora era pustie seara. Nicio pisică. Nicio cafenea. Nimic. Doar lumina lunii care dădea lucrurilor un aspect ciudat, ca al imaginilor ţesute în vise. Asfaltul şi zidurile erau argintii. Aerul proaspăt, răcoros, trezi o oarecare voioşie în sufletul acestui vizitator noptatic, fericit de escapada lui fără scop, fără motiv. Mergea agale şi, din când în când, se întorcea să vadă dacă venea cineva în urma lui. Nimeni. Niciun sunet. Nicio umbră. Atâta singurătate şi spaţiu gol îl făcură să piardă contactul cu realitatea. Se frecă la ochi. Apăru un bărbat mărunţel, care veni spre el şi îi întinse o mână de curmale:

— Sunt cel mai iute şi cel mai priceput culegător de curmale. Mă caţăr în palmier cât ai clipi şi, fiindcă sunt mic, mă agăţ de frunzele mai solide.

Karim asculta, încuviinţând din cap. Mâncă din curmalele oferite de bărbat şi îi puse o întrebare (vorbirea i se eliberase complet):

— Unde sunt locuitorii?

— Dorm în pace. Eu sunt păzitorul somnului lor, dar şi îngrijitorul de vise. Trec prin faţa caselor şi, cum simt sau aud vreun zgomot, intervin. În oraşul ăsta coşmarurile nu sunt bine-venite. Sarcina mea e să le alung, le trimit la Ouarzazate, oraşul negustorilor şi al beduinilor, sălaşul necinstei şi al ipocriziei.

Karim îl întrebă mirat:

— De ce tocmai acolo?

— Pentru că oamenii din Ouarzazate îi dispreţuiesc pe cei din Zagora. Când mi se întâmplă să ajung acolo, am numai necazuri, aşa că ştiu ce spun. De administraţie se ocupă nişte francezi răi şi nişte băştinaşi aflaţi la cheremul lor. Tot timpul cer bacşiş. Eu refuz să le dau. Le ofer curmale, însă lor nu le plac, zic că-s amare. Idioţii!

— Dar cum faci să alungi visele?

— Trebuie doar să-l trezesc pe om. E foarte simplu. Acum te las, simt o mică tulburare înspre nord-est. Adio!

Bărbatul dispăru. Karim era convins că adormise şi visase. Dar cum să explice curmalele pe care le mânca?

Îşi continuă plimbarea şi dădu nas în nas cu o pisică neagră care îl privea fix. Se prefăcu că o goneşte, dar pisica mieună, se frecă de piciorul lui, apoi începu să vorbească. De data asta, pe Karim îl cuprinse frica. Era gata să accepte că un om care culegea curmale îi spusese poveşti ciudate. Dar o pisică neagră, înzestrată cu darul vorbirii îl îngrijoră serios.

Pisica i se adresă:

— Nu sunt un djinn care iese noaptea să sperie copii. Sunt o pisică crescută în palatul paşei Zaui din Marrakech. Într-o zi, ca să mă pedepsească, m-a exilat la Zagora şi aici am descoperit că pot vorbi ca voi, oamenii.

Curios, Karim nu se putu abţine s-o întrebe:

— Şi ce-mi povesteşti?

— Oh, dacă mă apuc acum să înşir poveşti, nu ne ajunge toată noaptea.

După socotelile voastre omeneşti, am o sută cinci ani. Sunt rezistentă. Dar trebuie să mărturisesc că m-am săturat de viaţa asta rătăcitoare întrun oraş părăsit, unde nu se mai petrece nimic interesant. Nici sărbători, nici căsătorii. Cum aţi intrat în Zagora tu şi tatăl tău, s-a dat alarma.

Nimic grav, dar e un eveniment. Deşertul înaintează. Dunele sunt tot mai aproape de case. Într-o bună zi, nisipul o să ne înghită. Înainte să plecaţi, spune-i tatălui tău să se roage pentru noi.

Karim îi ceru să-i dezvăluie motivul pentru care o exilase paşa Zaui. Pisica scoase un oftat lung, apoi zise:

— N-ai o ţigară, tutun blond de preferinţă? Mă ajută să-mi suport condiţia şi să-mi uit chinul.

Karim îi răspunse că n-avea decât curmale.

— Nu pot să sufăr curmalele. Prefer mâncarea sărată. Bun, fie, uite povestea, e o chestie complicată: am fost martor la un incident pe care nar fi trebuit să-l văd. Paşei îi plăceau mult fetele tinere. Tradiţia cerea ca, în ajunul fiecărei sărbători, să-i fie prezentată o fată dintr-un trib pe care el îl stăpânea, o fecioară, bineînţeles. Chiar înainte de Mawlid 7, a primit o tânără de o frumuseţe ambiguă. Înaltă, subţire, zveltă, avea o piele minunată. A apărut înaintea lui îmbrăcată într-un burnuz uriaş, cu puţin înainte de miezul nopţii. Or, acela era momentul când totul se schimba la ea.

— Ce înţelegi prin asta?

— Această persoană avea înfăţişarea unei tinere, cu păr negru, lung şi des, dar, de fapt, era un băiat în straie femeieşti. Paşa a scăpat un mic strigăt când l-a dezbrăcat, apoi l-a tras spre el. Eu am văzut tot: băiatul avea un sex mic, s-a aşezat pe burtă, iar paşa tocmai se pregătea să-l pătrundă când şi-a dat seama de prezenţa mea. Nu numai că m-a rupt în bătaie, ci le-a cerut zbirilor lui să mă arunce în groapa cu şerpi. Am scăpat de moarte, am alergat, am

sărit fără să mă uit înapoi, pe scurt, după câteva ore m-am pomenit pe un drum pustiu şi am continuat să merg până în ziua în care unui turist englez i s-a făcut milă de mine şi ma luat în trăsura lui. Fireşte că nu-i înţelegeam limba, dar vedeam că mă iubeşte. Am slăbit mult. Odată ajuns la Zagora, el s-a îmbolnăvit şi a murit încet. L-am vegheat, am dormit pe pântecele lui până au venit nişte oameni importanţi. M-au gonit cu lovituri de picior. Mă durea foarte tare şi am vrut să miaun, să ţip, dar din gură mi-au ieşit cuvinte. Chiar şi pe mine m-a şocat. De atunci vorbesc, discut, şi moartea nu se atinge de mine.

Karim se întinse s-o ia în braţe, dar pisica făcu un salt şi dispăru în noapte.

Era lună plină şi, în lumina ei, cele mai bizare lucruri începeau să pară normale. Karim era mulţumit de această întâlnire. Îşi continuă plimbarea, întrebându-se ce o să mai apară acum. Dar nimeni nu se ivea de după ziduri. Se opri lângă un palmier şi se hotărî să doarmă acolo. Vremea era plăcută, blândă, ca în copilăria lui. O gazelă, probabil rătăcită, se apropie de el. Karim o mângâie pe gât. Ea lăsă capul în pământ, apoi se întinse lângă el. După câteva clipe, răsări un păstor, cu faţa numai încreţituri.

Şchiopăta şi-i ameninţă cu bastonul pe Karim şi gazela. Aceasta, cum îl zări, o rupse la fugă, iar el se luă după ea ca un smintit. Karim îşi spuse:

„Oare ce o să mai urmeze?” Şi atunci o voce îi răspunse cu un bubuit: „O să numeri stelele până dimineaţa, iar dacă greşeşti, te va înghiţi nisipul!” Înfricoşat, Karim se ridică şi o luă din loc iuţind pasul de parcă se ţinea cineva după el. Nu îndrăznea să mai privească spre cer şi se apucă să-şi numere paşii. Epuizat, se opri sub un palmier care nu mai făcea curmale şi adormi într-un târziu. Soarele puternic şi zgomotul unor cai îl treziră dimineaţa. I se păru că-l vede pe păstorul supărat şi se ridică să fugă.

Întâlni un sacagiu care îi întinse un castronaş de lut cu apă foarte rece. Karim căută casa unde îi lăsase pe tatăl său şi pe Nabu.

— Ce casă? îi răspundeau oamenii pe care îi întreba. Aici nu-i decât o singură casă mare, i-a aparţinut paşei Mhamid, dar el e mort şi îngropat şi nimeni nu îndrăzneşte să mai intre în ea. E bântuită de djinni răi şi stricători. Să sperăm că părinţii tăi n-au vrut să-şi petreacă noaptea acolo.

— De ce?

— Djinnii au puterea să-i preschimbe în şerpi sau în capre.

— Nu-i posibil, tata e vă… vărul Pro… Profetului, nu poate… şarpe… Întrebă cum să ajungă la această casă a nenorocirii.

— Mergi o jumătate de oră. O să vezi o colină. Treci de ea, apoi dai de încă una pe care o urci. O să găseşti o clădire cenuşie, cam dărăpănată. Acolo este. Uşile sunt încuiate de două ori. Dacă baţi, nimeni nu vine săţi deschidă. Trebuie să aştepţi noaptea întunecată ca să-ţi răspundă cei dinăuntru. Noroc! Şi fii atent, nu crede tot ce vezi!

Nu putea să aştepte noaptea. Porni în căutarea caravanei care îi adusese până aici. Cineva văzuse un stăpân şi o femeie neagră, dar aceştia părăsiseră oraşul. Karim o rupse la fugă pe drumul spre Ouarzazate. Un ţăran îl luă în căruţa trasă de doi cai iuţi. Şi astfel, reuşi să ajungă la caravană şi la tatăl său, care era nebun de grijă. Amir vru să-i ofere ţăranului câţiva bani de argint, dar omul refuză: „Nu bani! Doar salutul şi binecuvântarea ta, Hagi!”

Amir era palid, nu dormise deloc. Nabu aţipise. Amir îi povesti lui Karim despre noaptea petrecută în coşmaruri şi zgomote înspăimântătoare. Cineva le ordonase să părăsească acea casă şi să găsească un băiat care alerga pe drumul spre Ouarzazate. Karim renunţă să-i vorbească despre ce i se întâmplase. Când soarele atinse zenitul, caravana coborî coasta muntelui, spre o mică oază. Mâncară pâine cu ulei de măsline. Nabu stătea mai departe,

considerând că tatăl şi fiul aveau cu siguranţă nevoie să-şi vorbească.

Încă sub şocul nopţii pe care o trăise, Karim pomeni de djinni, de pisica înzestrată cu grai şi de nişte umbre. Un cuvânt revenea mereu: „violent”. Tatăl său îi zâmbi şi îi puse mâna pe frunte ca să-l liniştească:

— În casa ciudată unde am stat noi, a venit să ne vorbească un şarpe. Se pare că era un servitor pe care l-a înţepat o lighioană necunoscută şi de atunci se transformă noaptea în şarpe. Ne-a zis aşa: „Arăt ca un şarpe, dar sunt Dukkali, păzitorul casei. Nu vă temeţi, nu muşc şi nu fac niciun rău, trebuie doar să vă sperii şi să vă impresionez. Însă, de cum se ivesc zorii, îmi recapăt forma omenească şi atunci devin rău, foarte rău. Vă dau un sfat. Plecaţi înainte să se lumineze şi faceţi ca mine, fiţi răi, doar răutatea, doar răul profund câştigă în viaţa asta nebunească!”

Karim întrebă cum reacţionase Nabu.

— Ea este mai obişnuită decât noi cu astfel de lucruri. Nimic n-o miră. Are o forţă interioară uluitoare. Nu-mi fac griji pentru ea. Sunt convins că, odată ajunşi acasă, va şti să se adapteze şi chiar s-o cucerească pe mama ta. Este foarte inteligentă. A avut norocul să meargă la şcoală şi să înveţe şi alte limbi, pe lângă cea din ţara ei.

— Dar Mamouche?

— Mama ta, ca toate femeile din generaţia ei, nu a fost la şcoală.

— Dar tu?

— Eu? Doar băieţii erau trimişi la şcoală. Eu am avut şansa să fiu primit la „Şcoala Fiilor de Notabili”. Dimineaţa învăţam franceza, după-amiaza, araba.

Karim repeta cuvântul „violent”. Era mai puţin încrezător decât tatăl său şi se temea de înfruntarea dintre Nabu şi mama sa. Se întrebă de ce şarpele lăudase răutatea. De ce răul ar fi fost de preferat binelui? Tatăl său îi înţelese uimirea şi îi expuse o teorie pe care o verificase în viaţă:

— Oamenii răi trăiesc mai mult decât ceilalţi, fiindcă nimic nu-i tulburǎ.

Egoismul şi răceala lor îi apără. Corpul lor e rezistent, căci ei nu cunosc nici dezamăgirea, nici supărările. Ei fac rău şi nu se tem de nimic în schimb. Forţa lor vine din nepăsare, din lipsa lor de omenie. Fără bunătate, fără milă, fără amabilitate. Sunt bănuitori, anticipează şi acţionează până să apuce celălalt să îi atingă. Evident, au grijă să pară oameni civilizaţi, dar nu trebuie să te bazezi pe asta. Adesea mor în somn, de bătrâneţe. Răutatea îi ţine sănătoşi, de parcă viruşii şi bolile ocolesc carnea lor neprimitoare. Iată de ce, după părerea mea, omulşarpe ne-a sfătuit să fim răi. Dar nici tu, mai ales tu, nici eu, nici Nabu nu suntem capabili de răutate. Nu contează, nu-i ceva grav, viaţa e mai frumoasă cu defectele şi cu slăbiciunile noastre.

Când razele soarelui deveniră mai suportabile, caravana porni iar la drum.

La vremea aceea, Ouarzazate semăna a târg, cu câteva case împrăştiate şi un hotel micuţ pentru călători. De la depărtare zăriră luminile scânteietoare şi auziră muzica. Oraşul găzduia un bâlci şi un circ. Era marea atracţie a întregii regiuni. Din toate satele învecinate veneau oameni. De jur împrejur fuseseră ridicate corturi. Amir închirie unul dintre ele.

Spectacolul începu. O muzică stridentă spintecă aerul. Nişte pitici intrară pe scenă făcând tumbe. Un animator îmbrăcat în soldat american anunţă sosirea Lallei Khenata, „cea mai răpitoare, cea mai frumoasă, cea mai minunată dintre dansatoarele din Sud”! După un răpăit de tobă, apăru o femeie cu plete lungi, blonde. Când se întoarse spre public, spectatorii descoperiră chipul unui bărbat, cu o barbă de câteva zile şi cu o mustaţă groasă. Purta peste cămaşă un caftan încărcat de paiete în culori vii. Glasul răguşit şi hainele femeieşti creau o impresie stranie.

Amir cunoştea acest bâlci care făcea turul ţării. Le explică fiului său şi lui Nabu ce era cu deghizarea:

— O femeie care se respectă nu iese pe scenă, în public, aşa că se recurge la bărbaţi. Ei ştiu să danseze şi să cânte ca o femeie, în pofida vocii grave, masculine. E ciudat, dar nimeni nu e păcălit. Ba chiar există unii care preferă aşa ceva în locul femeilor adevărate.

Karim de-abia înţelegea. Câteodată i se întâmpla să se detaşeze de lume şi să nu mai reţină ce i se spunea. Oboseala şi evenimentele inexplicabile ale nopţii îl epuizaseră. Cuvintele îi deveneau tot mai nesigure, avea nevoie de odihnă şi de linişte. Însă era curios să vadă spectacolul. Când tatăl său îi propuse să se întoarcă la cort, Karim refuză.

Un animator vindea bilete de loterie strigând „Terrrbahh, terrrbahh!” (câştigător), nişte maimuţe se ciondăneau pe scenă pentru câteva banane, spectatorii aplaudau, toate mergeau bine, era sărbătoare şi deşertul se afla departe. Karim îşi regăsi sufletul de copil. Se prăpădea de râs. Era fericit. Tatăl lui îi cumpără un bilet de loterie, cu numărul magic 777. Era sigur că va câştiga. Roata se învârti, oprindu-se apoi la 555. Se înşelase crezând într-o superstiţie. Zise: „Nu-i rav”, uitând să-l pronunţe pe „g”.

Cu atâta forfotă, era greu să-ţi găseşti somnul. Însă Nabu adormi fără probleme. Amir îi ceru fiului său, care prefera să-şi petreacă noaptea sub cerul liber, să nu se îndepărteze prea mult de cort. Karim întâlni o pitică. Aceasta se apropie de el mişcându-şi sânii mici şi îi aruncă o privire cam obscenă, ceea ce îl făcu să râdă. Pitica ţipă de spaimă şi plecă în fugă.

Noaptea se dovedi scurtă. Caravanierul îi trezi devreme. Trebuiau să profite de aerul răcoros din zori ca să-şi continue drumul.

Când să părăsească Ouarzazate, Amir dădu întâmplător peste Ghazuani, un negustor din Fès destul de energic, care avea magazinul faţă în faţă cu al său, în cartierul Diwane.

Părea îngândurat. Când Amir îl întrebă ce are, Ghazuani îi dezvălui că în ţară se pregăteau tulburări, un fel de revoltă contra francezilor. Pretutindeni circulau zvonuri despre un grup de naţionalişti care cereau independenţa Marocului şi plecarea francezilor. Frământările care se profilau la orizont îl nelinişteau pe bogatul negustor. Spuse răspicat:

— Manifestaţiile sunt moartea comerţului nostru. Îţi dai seama, hoarde de oameni care urlă împotriva creştinilor! Vom fi obligaţi să ne închidem magazinele. Eu plec în Guineea, dar nu ştiu dacă la întoarcere o să-mi găsesc magazinul aşa cum l-am lăsat. Există naţionalişti, dar există şi tâlhari, derbedei veniţi de prin sate…

În timp ce vorbea, privirea i se opri asupra lui Nabu. Îi făcu lui Amir cu ochiul şi îi zise:

— Fii atent, o să ţi-o fure!

Amir nu răspunse, dar brusc îl copleşiră temerile: şi dacă Nabu m-ar părăsi? Ar putea să plece cu un bărbat mai bogat, mai puternic, după ce eu am salvat-o din situaţia mai mult decât precară în care se găsea… Simţi o strângere de inimă, apoi schimbă o privire cu Nabu şi nu-i trebui mai mult ca să excludă o atare posibilitate. Mai târziu, înainte să adoarmă, se întrebă: Oare e îndrăgostită de mine? Îşi veni în fire şi se gândi: „Cu Lalla Fatma nu mi-am pus niciodată astfel de întrebări.”

Apoi se gândi la vărul său Hafid, rebel şi anarhist, care spunea că trebuiau să profite de exilul familiei regale pentru a termina odată cu epoca monarhiei ce ruina ţara! Era singurul care ţinea asemenea discurs. Ştia şi nu se sătura să repete că marocanii aveau acum o ocazie nemaipomenită să pună pe picioare un sistem democratic de genul celui suedez, dar erau fricoşi, le lipseau îndrăzneala şi imaginaţia.

Amir încercase în mai multe rânduri să-l aducă pe calea raţiunii, dar în zadar. Hafid era, după cum zicea Amir, „o minte înfierbântată, un nebun care o să aibă mari necazuri, ba o să şi creeze probleme familiei”. Amir îşi cultiva

sentimentele naţionaliste ca un om prudent. În 1930, când administraţia franceză lansase „decretul berber” (*Dahir berbère*) care prevedea o legislaţie diferită de cea existentă pentru arabi, Amir îşi urmase tatăl în fruntea unei manifestaţii unde se scandase acelaşi slogan:

„Suntem toţi musulmani, suntem toţi marocani!” Franţa voia să scoată triburile berbere, primii locuitori ai ţării, de sub influenţa arabă şi, deci, musulmană. Prevăzuse crearea de şcoli franco-berbere, a unei jurisdicţii ce privilegia cutumele acestor triburi, sperând astfel să scindeze Marocul, pe atunci majoritar berber. Amir îşi amintea bine de acea mobilizare care silise Franţa colonială să dea înapoi. I se părea absolut firesc să ceară la rândul său independenţa ţării sale.

În 1947, Amir bătuse drumul până la Tanger ca să asiste la discursul regelui Mohammed al V-lea, care cerea oficial independenţa ţării.

Aderase la Partidul Istiqlal 8 şi îşi plătea regulat cotizaţia. Lui Ghazuani, vecinul său egoist şi avar, puţin îi păsa de independenţă, îl interesa doar să facă bani şi să meargă din când în când la bordelul domnului Prosper, numit „Bousbil”.

Sosirea la Marrakech nu se dovedi deloc uşoară. Jandarmi şi soldaţi opreau căruţele şi camioanele ca să le controleze. Amir nu trăise niciodată o asemenea umilinţă. Dar acum înţelese că Marocul avea să intre într-o perioadă turbulentă.

Caravanierul îi lăsă în piaţa Jemaa el-Fna, la autogară. Trebuiau să aştepte câteva ore înainte de a urca într-un autocar cu plăcuţă de înmatriculare încă franceză. Un berber îl cumpărase de la o societate lyonneză, care îl folosea pentru turişti. Până la plecare, Amir îi duse pe Nabu şi pe Karim să viziteze superba moschee Koutoubia care, le spuse el, avea o soră geamănă la Sevilla, numită Giralda. Ca să ajungă acolo, luară o trăsură. Karim se aşeză lângă vizitiu şi se apucă să-i povestească despre călătoria lor. Se destăinuia cu uşurinţă oamenilor, dar nu se înşela niciodată: ştia în cine să aibă încredere şi pe cine să ignore.

În acest timp, tatăl său îi vorbea lui Nabu despre structura oraşului şi importanţa paşei El Glaoui care domnea ca stăpân absolut peste Marrakech şi o mare parte din Haouz.

Mulţumită unui bacşiş frumos, Amir şi Nabu putură să se instaleze pe scaunele din faţă ale autocarului. Karim alese să stea în spate. Uneori îi plăcea să se retragă în lumea lui. Avea o mare capacitate de a se rupe de toate şi de a se adânci în reverii al căror secret îl cunoştea numai el. Tatăl său ştia că nu trebuie să-l deranjeze când se izola.

Şoferul îi informa pe călători strigând:

— Marrakech Casa 9, Marrakech Casa, plecarea peste o oră, maşină rapidă, numai o zi până la Casa, grăbiţi-vă, mai sunt câteva locuri…

De la geam, Nabu privea imensa piaţă Jemaa el-Fna: muzicanţi, dansatori, acrobaţi, ghicitoare, îmblânzitori de şerpi, un om cu o maimuţă care fuma, un sacagiu, femei pe bicicletă, cerşetori, vânzători de frigărui şi chiar nişte povestitori negri, în veşminte tradiţionale.

Şoferul şi mecanicul aveau capetele sub capota motorului. Semn rău!

Amir se temea de ceea ce se întâmpla adesea: o pană. După un timp, mecanicul îi anunţă pe călători că maşina nu va pleca mai devreme de dimineaţa următoare fiindcă, pentru a o repara, era nevoie de o piesă pe care doar Hmida Chioru, faimosul fierar, fost măcelar, putea s-o meşterească. Un băiat plecă după el acasă. Hmida locuia în medina şi după-amiaza şi-o dedica siestei, împreună cu cea de-a doua sa soţie. Nu trebuia sub nicio formă deranjat. Îi plăcea să se facă dorit şi îşi lăsa clienţii să aştepte. Zicea că a fost mecanic în armata franceză şi acolo învăţase să demonteze complet şi să monteze la loc motorul unui autovehicul. Cică şi-ar fi pierdut ochiul în cursul manevrelor din munţii Atlas. Pasiunea lui era împărţită între femei şi a doua sa meserie. Ca fierar lucra puţin, dar, ca mecanic, adesea nu-şi vedea capul de treabă.

Băiatul îl rugă să se grăbească. Prost dispus, meşterul se urni din loc, ocărându-l pe fabricantul acestei maşini care rămânea mereu în pană. Pe drum, se opri la prăvălia fiului său, care vindea carne pentru frigărui, şi îi aminti că aveau întâlnire cu caidul ca să obţină o autorizaţie pentru extindere. Îi spuse: „Nu uita să-i trimiţi oaia pe care am tăiat-o ieri. Dacă nu-i cadou, nu-i autorizaţie!”

Amir porni în căutarea unui hotel prin apropiere. Nici nu trebui să meargă mult fiindcă exista unul singur, situat în vecinătatea pieţei şi purtând numele mirobolant de „Hotelul Plăcerii”. Un alt fel de a spune

„casă de toleranţă”.

Karim plecase în piaţă şi probabil că avea să-şi petreacă noaptea în această lume dubioasă şi plină de mister.

Unii îl bănuiau pe portarul hotelului că umblă pe ascuns la motorul autocarelor ca să aibă mereu toate camerele ocupate. Impresionat de înfăţişarea lui Amir, în urma căruia venea tânăra femeie de culoare, hotărî să-i dea cea mai bună cameră, cea cu mai puţini purici datorită lui Fly-Tox, al cărui miros puternic şi neplăcut se impregnase în pereţi.

Totuşi, rămâneau muştele, dar împotriva lor, spunea portarul, nu se putea face nimic, erau mai viclene, mai deştepte decât scârboşii ăia de purici care se hrăneau cu sângele clienţilor. Muştele veneau de la ţară şi asta se vedea, erau mari, negre, urâte, lacome şi din cale afară de insistente. Le molipseau şi pe musculiţele de oraş, subţirele şi tăcute.

Patul semăna cu un hamac. Parcă ar fi avut o gaură în mijloc. Nabu hotărî să doarmă pe jos, lăsându-i salteaua bărbatului ei. În camera alăturată, un cuplu se tot zvârcolea şi femeia ţipa. Erau ţipete de plăcere. Asta îi făcu pe amândoi să zâmbească. Nabu nu se simţea în apele ei şi încercă să-i explice lui Amir că nu avea chef să facă dragoste în această cameră. Îi spuse:

— Sunt obişnuită să dorm chiar şi direct pe pământ, nu-i nicio nenorocire. Tu ai adus confortul în viaţa mea. Dar în

orice clipă pot să mă întorc la situaţia mea dinainte. E prima lecţie pe care ne-o dau strămoşii.

— Da, ştiu, dar va trebui şi să te pregăteşti, trebuie să te împaci bine cu Lalla Fatma, prima mea soţie. Are o mare distincţie şi multe calităţi, dar nu-i mai puţin adevărat că îşi va arăta fără reţinere dezaprobarea şi gelozia.

— Bineînţeles, mă aştept la asta. Nu te îngrijora.

Nabu adormi imediat, însă pe Amir îl chinuiau gândurile. Era neliniştit din fire. Îşi închipuia mereu ce s-ar putea întâmpla şi adesea suferea din cauza asta. Era slab şi o ştia. Încerca să prevadă cum aveau să se desfăşoare lucrurile. Proiecta în minte clipa sosirii lor acasă, îşi imagina reacţia vecinilor, a celor din familie şi, în sfârşit, reacţia Lallei Fatma. Pe de-o parte, erau cei care îl vor dezaproba cu ipocrizie, pe de alta, cei care nu vor zice nimic. Vedea perfect atitudinea unchiului său, cel care se purtase rău cu femeile negre. Nu se temea de judecata lui, dar n-avea niciun chef să discute cu el despre alegerile pe care le făcuse în viaţă.

Parcă vedea şi reacţia Saadiei, sora Lallei Fatma, o fată bătrână, acrită şi geloasă, care se ocupa doar cu rugăciunile şi cu bârfa. Vorbea de rău pe toată lumea, chiar şi pe oamenii pe care nu-i cunoştea. Avea o plăcere deosebită să examineze defectele unuia şi altuia. Deseori încheia implorându-i pe Allah şi pe Profetul său să-i pedepsească pe aceşti oameni nedemni de religia musulmană.

Se temea şi că vreunul dintre copiii lui, prea ataşat de mamă, nu-i va mai arăta respectul cuvenit. Dar aşa ceva era puţin probabil. Îşi imagina scene în care toţi începeau să strige sau s-o alunge pe Nabu cu lovituri de baston. Se vedea punându-se între soţia lui şi Nabu, protejând-o pe aceasta din urmă de agresivitatea generală. Când femeile negre veneau ca sclave pentru a munci fără să protesteze, soţiile albe le tolerau, deşi ştiau că bărbaţii lor le folosesc şi pentru a-şi astâmpăra pornirile sexuale. Însă Nabu nu era

sclavă. Era o femeie de care Amir se îndrăgostise şi pe care voia s-o vadă acceptată în cercul familiei. Nici sclavă, nici servitoare, ci o doamnă frumoasă şi mândră, care merita respect şi consideraţie. Îşi spunea toate astea, apoi ofta lung, conştient că realitatea se va dovedi nemiloasă cu această femeie şi cu dragostea lor.

Hotărâse ca Nabu să locuiască într-un soi de studio, o dependinţă a casei numită *massrya*. Acolo se retrăgea tatăl său când avea nevoie de linişte, ca să citească manuscrise preţioase. *Massrya* era ideală. Cuprindea un birou micuţ, un pat şi câteva perne mari. Un loc perfect pentru Nabu cât timp el o va pregăti pe Lalla Fatma pentru venirea ei. Îşi spunea: Nu va fi geloasă pe frumuseţea ei, fiindcă pentru ea frumuseţea înseamnă piele albă. Dar nu va suporta să vadă că sunt atras de o femeie tânără, că o voi trata cu aceeaşi atenţie ca pe ea. Ăsta-i miezul problemei.

Vedea scenele una după alta, aievea, convins că lucrurile nu aveau să se desfăşoare simplu. Nu putea să conteze prea mult pe Karim care, în ciuda bunătăţii lui înnăscute, era incapabil să-şi contrazică mama. Îşi spunea: Întâi, cadourile, pe urmă, odihna şi, câteva zile mai târziu, intrarea în scenă a lui Nabu, frumoasa, sublima Nabu.

Dis-de-dimineaţă, portarul ciocăni la uşă. Reparaseră autocarul.

Hmida Chioru' îşi lua micul dejun la faţa locului. Mânca un cap de oaie înăbuşit şi bea pahar după pahar de ceai cu mentă foarte dulce.

Karim îi aştepta la intrarea în hotel. Îi luă lui Nabu geanta din mână şi se îndreptară spre staţie.

Şoferul arăta îngrijorat. Mecanicul îşi petrecuse noaptea lângă Hmida, ca să-l ajute. Motorul mergea cu un zgomot ca zbieretul unei cămile sau al vreunui alt animal rănit. Un călător credea că motorul anunţa destinaţia: MrrakkecheeCaza! Autocarul dădu cu spatele. Se auziră strigătele unui vânzător de păsări. Scăpaseră doi cocoşi. Vecinul lui Karim de pe rândul din stânga cumpărase trei

găini. Una dintre ele suferea de sete şi nu mai avea mult până să moară. Chiar în spate, un soldat un pic abţiguit fuma ţigări „Troupe”, care împrăştiau un miros de ulei ars. Nabu îşi acoperi capul cu un văl şi adormi. Amir îşi luase mătăniile şi le trecea mecanic printre degete, cu mintea în altă parte.

Simţea cum creşte în el o dorinţă irezistibilă de a face dragoste cu Nabu. Fireşte că nu erau nici locul, nici momentul potrivite, însă nu reuşea să-şi înăbuşe pornirile, mai ales că ea îşi sprijinise capul de umărul lui şi sânii ei îi atingeau braţul. Alungă din minte tentaţiile lui Satan care nu-i dădea pace şi începu să recite în gând o sură din Coran. Invocarea câtorva versete avu asupra lui un efect radical: gata cu dorinţele nestăpânite, gata cu excitarea şi mai ales gata cu erecţia intempestivă în acest autocar în care te sufocai de căldură şi de fumul scos de ţigările soldaţilor în permisie.

Autocarul înainta încet şi se oprea des. Mecanicul ridica periodic capota ca să se răcească motorul. Cerşetori profitau de oprire ca să urce în autocar şi să-şi jelească soarta. Amir îi miluia de fiecare dată. Era datoria oricărui bun musulman. Soldatul nu era singurul care fuma şi, punând la socoteală şi căldura, aerul devenea irespirabil. Călătoria însemna un calvar în special pentru Amir şi pentru Karim, mai puţin obişnuiţi decât Nabu cu temperaturile ridicate. Orăşenii suportau greu mirosul celor de la ţară. Îi considerau primitivi, murdari, fără ruşine şi oarecum arhaici. Locuitorii din Fès se credeau păstrătorii culturii şi ai civilizaţiei, pe când ceilalţi marocani nu erau la fel de rafinaţi ca ei. Era o formă de rasism, o respingere a oamenilor veniţi din alte părţi, a comportamentului lor pe care îl socoteau grosolan, a îmbrăcăminţii lor care duhnea a pământ şi a balegă de vacă. Experienţa transportului în comun îi provoca lui Amir, ca şi celor deopotrivă cu el, o indispoziţie pe care nu îndrăznea să o arate. Oricum, ştia că n-ar servi la nimic să protesteze, fiindcă vecinul său nu se

spălase sau fiindcă un alt pasager îi trimitea fumul în ochi. Mereu îl auzise pe tatăl său făcând o diferenţă clară între Fès, „oraşul oraşelor”, şi restul Marocului. Retraşi, adânciţi în tradiţiile lor, cei din Fès nu părăseau vechiul oraş decât pentru a merge în pelerinaj la Mecca sau unii dintre ei pentru a călători cu afaceri în Senegal. În restul timpului, îşi cultivau liniştiţi micile grădini, întorcând spatele lumii. Dar nici ţăranii nu-i iubeau pe ei. Adesea soţiile şi fiicele lor lucrau ca servitoare pentru familiile din Fès. Ceva ce semăna a sclavie, dar nu şoca pe nimeni. Din când în când apărea o dramă, o revoltă împotriva relelor tratamente. Stăpânul casei intervenea şi restabilea ordinea. Însă toţi aveau în minte povestea tragică a familiei Kohen, nişte evrei andaluzi convertiţi la islam pe vremea Inchiziţiei. Una dintre servitoare îi tăiase gâtul doamnei Kohen în somn. Soţul era plecat cu afaceri. Ucigaşa se predase poliţiei, fusese judecată rapid şi condamnată la închisoare pe viaţă. De atunci, stăpânii se încuiau în dormitor înainte să se culce.

Autocarul opri în faţa unui măcelar care vindea frigărui. Cu o mână alunga muştele, iar cu cealaltă se ocupa de foc. Un nor de fum îi ascundea faţa, dar nu şi glasul care urla: „Carne proaspătă de cămilă! Carne tocată delicioasă!” Karim primi sarcina să le aducă lui Amir şi lui Nabu pâinici umplute cu o carne prea condimentată. Mâncară cu poftă. Apoi băură pahare mari de ceai cu mentă. Aproape un festin! Câteva ore mai târziu, stomacul lui Amir, prea delicat, dădea totul afară. Şoferul opri maşina şi îl lăsă pe Amir să coboare şi să vomite cât simţea nevoia. Nabu, care nu avea probleme cu digestia, se amuză discret. Autocarul porni iar. Palid, Amir îşi puse capul pe umărul lui Nabu şi adormi ca un copil obosit.

Nabu privea peisajul pe geam. Se lăsa purtată de amintiri din adolescenţă. Pe atunci, tatăl ei, de fel din Casamance, o răsfăţa de câte ori venea în permisie. Îi spunea să nu bage în seamă ironiile la adresa oamenilor din această parte a

Senegalului. O iubea mult şi o sfătuia să aibă grijă, fiindcă oamenii sunt lacomi. El îi arătase cum să se confeseze sub baobab şi îi vorbise puţin despre islam, avertizând-o totodată împotriva musulmanilor arabi care, zicea el, „n-aveau pic de respect pentru femeie”. Nabu avea propria concepţie despre spiritualitate şi, mai ales, nu se temea de moarte. Tatăl ei ştia că urma să moară. Îi spusese într-o zi: „Căpitanul îi trimite întotdeauna pe negri pe front. Suntem carne de tun. Dar, dacă va fi să mor, atunci asta este voia Domnului şi a strămoşilor.” Cât despre mama ei, abandonată de un soţ care petrecea mai mult timp în armată decât acasă, ea îi zicea: „Nu-mi fac griji pentru tine. Cu corpul tău bine dăltuit, cu ochii migdalaţi şi cu inteligenţa ta, o să ai ce bărbat vrei, e de-ajuns o privire, o coborâre a pleoapelor, şi el o să alerge ca un mieluşel să ţi se strecoare sub fustă. Dar să fii atentă, bărbaţii sunt laşi şi lacomi, nu le oferi totul dintr-odată, învaţă să-i laşi să aştepte, fii şireată şi nu veni niciodată să te plângi la mine!” Aşadar, lucrurile erau clare.

Nabu trăia cea mai mare parte a timpului în casa mătuşii dinspre mamă, care nu avea copii. Soţul ei era învăţătorul satului. Nabu îşi petrecea toată vremea la şcoală: îi plăcea să deseneze şi să scrie poveşti şi citea tot ce-i recomanda unchiul ei.

Abia împlinise şaisprezece ani, când se îndrăgosti de acest bărbat amabil şi grijuliu. O fascinau generozitatea şi mâinile lui mari şi foarte delicate. Într-o zi, din întâmplare, îl văzu când se spăla. Era gol. Soţia sa, croitoreasă, plecase cu treabă şi el credea că e singur în casă. Nabu nu se putu împiedica să privească trupul zvelt, înalt, subţire. Ochii i se opriră asupra penisului şi se pomeni salivând. Simţea născându-se în ea o dorinţă ciudată, însoţită de un lichid cald care i se prelingea pe coapse. Îşi duse mâinile la pubis şi începu să se mângâie. Nu ştia ce se petrece cu ea. Dar de atunci căpătă obiceiul ca în fiecare noapte, înainte de a

adormi, săşi ostoiască dorinţa dezmierdându-se singură, încet şi metodic, cu gândul la bărbatul gol care o excitase.

Croitoreasa îşi dădu seama că micuţa nu era inocentă. O făcu să vorbească şi află de dorinţa ei faţă de unchi. Îi explică însă că o astfel de atracţie pentru un bărbat atât de apropiat nu era îngăduită, că unchiul ei îi era ca un tată, chiar dacă nu aparţinea aceleiaşi familii. Nabu lăsă ochii în pământ şi o ascultă plângând. Apoi hotărî să se întoarcă în casa mamei sale, dar lucrurile luară o întorsătură urâtă. Unul dintre soţii de ocazie ai acesteia vru să se culce cu ea de cum o văzu. Nabu o rupse la fugă şi, în stradă, lângă şcoală, nimeri în braţele unchiului interzis. Unchiul nu era naiv, îi ceru să vină cu el. Deschise uşa şcolii şi o dezvirgină chiar în biroul lui. Nabu se sperie de sângele care curgea şi începu să plângă.

Unchiul o linişti, îi şterse coapsele şi o sărută cu blândeţe. Ea se ridică în picioare, dar nu prea putea să meargă. El îi spuse să rămână acolo să se odihnească, îi aduse o limonadă, apoi o lăsă singură. Trebuia să fie secretul lor.

Mai bine de un an, se întâlniră în acea sală şi făcură dragoste pe rogojini incomode. Atitudinea şi mersul lui Nabu se schimbaseră, ceea ce nu-i scăpă mătuşii. Într-o zi, aceasta se trezi cu o idee fixă în minte: „Dacă Nabu îi naşte un copil, sunt terminată! Trebuie să pun capăt acestei relaţii.”

Însă nu avea niciun mijloc prin care să-şi constrângă bărbatul. La cea mai mică ceartă, acesta ar pleca. Existau mult mai multe femei decât bărbaţi. Croitoreasa i se destăinui vraciului orb, care îi răspunse că nu putea face nimic pentru ea. Numai printr-o minune Nabu nu rămase însărcinată.

Într-o zi, când îşi însoţea mătuşa la piaţa de ţesături, Nabu dădu nas în nas cu un străin, un musulman îmbrăcat tot în alb. El i se adresă de parcă ea ar fi fost un copil rătăcit într-un labirint:

— De unde ai apărut, de unde vii? Îmi pari pierdută, ai avea nevoie de cineva care să se ocupe de tine. Atâta frumuseţe nu trebuie să rămână neprotejată.

Auzindu-i vorbele, mătuşa era prea mulţumită ca să n-o încurajeze să-l urmeze pe acest bărbat. Se ivise ocazia de a o îndepărta de soţul ei:

— Nu-i sunt mamă, îi sunt mătuşă, dar este ca şi fata mea. Are nevoie să devină independentă. Taică-său a murit, iar maică-sa, cântăreaţă la nunţi, trăieşte de azi pe mâine.

Nabu nu zicea nimic, dar, în sinea ei, cântărea cu interes situaţia. Nu mai era atât de îndrăgostită de unchi, venise vremea să încerce o nouă aventură.

Străinul spuse:

— Mi-ar plăcea să-ţi aud glasul.

— Da, stăpâne.

— Unde ai învăţat să vorbeşti aşa? La Molière?

— Da, unchiul meu este directorul şcolii. M-a învăţat foarte multe.

— N-aş vrea să te distrag de la studii. Trebuie să le continui, pe mine nu m-ar deranja.

Mătuşa interveni de parcă ar fi fost mama fetei:

— Ce intenţii aveţi, domnule?

— Bune! Foarte cinstite!

Aşa se face că, peste câteva zile, Amir se căsători pentru o perioadă precisă de cincizeci şi opt de zile cu Nabu, care urma să împlinească în curând optsprezece ani. Bărbaţii care se ocupau de chestiuni legate de religie îşi aveau locul la intrarea în singura moschee din cartier. Ei întocmiră un contract în care se menţionau dota, natura cadourilor şi durata căsătoriei. Verificară dacă tânăra era de acord, apoi o puseră să semneze în josul hârtiei, lângă iscălitura lui Amir. Cei doi bărbaţi îl felicitară pentru prima lui „căsătorie de plăcere”. Nabu şi „soţul” ei plecară de acolo ţinându-se de mână de parcă se cunoşteau de mult.

Amir o duse să stea într-o căsuţă mobilată şi trăiră acolo ca soţ şi soţie, aşteptând să aibă propriul cămin. În primele

zile, nu reuşiră să ajungă la un echilibru. Ea nu se dăruia în întregime, lăsându-l s-o mângâie, dar fără să participe la jocurile amoroase. El se purta cu blândeţe, un pic stângaci, însă dădea dovadă de răbdare. Apoi, într-o seară, Nabu preluă controlul şi o explozie de bucurie şi de lumină îl înnebuni pe Amir. Nu crezuse că o femeie putea să-i ofere atâta plăcere. Acum descoperea cutezanţele acestui trup care se încolăcea în jurul lui suplu şi graţios.

Se apuca să recite versuri de poeţi necunoscuţi, poate chiar de el, saliva, îi săruta picioarele lui Nabu, îi lingea degetele de la picioare pe rând, apoi, cu faţa între coapsele ei, încerca să-i cuprindă cu limba buzele, clitorisul, părul creţ, totul. Aproape că-şi pierdea minţile, ţipa de plăcere, după care se prăbuşea cu toată greutatea peste trupul fragil, de un erotism fără margini.

Nabu nu vorbea, îl lăsa să-i povestească orice îi trecea prin minte. Se mulţumea să i se dăruiască şi să-l audă delirând de plăcere. Unchiul ei o iniţiase perfect. Nabu ştia trucuri, cunoştea tehnici abia perceptibile, dar cu efecte spectaculoase.

În sinea lui, Amir se întreba dacă era gata să plece înapoi la Fès. Când îşi amintea momentele intime petrecute cu soţia albă, îi venea să râdă şi să plângă în acelaşi timp. De ce, se gândea el, femeile noastre albe sunt atât de timorate, de inhibate, de stângace, de timide? Ah, ştiu, faci dragoste ca să procreezi, şi nu ca să te bucuri până în pragul nebuniei de un corp. Până acum, şi el crezuse că sexualitatea era un exerciţiu rece şi pasiv: soţia se întindea pe spate şi depărta picioarele, datoria bărbatului fiind să facă restul. După ce ejacula, el se retrăgea, se ştergea cu un mic prosop pe care i-l dădea soţia, apoi adormea satisfăcut. Mă rog, cel puţin aşa îşi închipuia. De când descoperise acest vulcan, i se părea foarte greu să se întoarcă în patul soţiei legitime, mama copiilor săi.

Settat era pe atunci un târguşor ce nu prezenta mare interes. Autocarul trebuia să facă aici un popas mai lung ca

să se odihnească motorul, iar şoferul să doarmă puţin. Nu se vedea nimeni, în afara câtorva cerşetori care, atraşi de sosirea călătorilor, urcară în maşină cu mâna întinsă când se înnoptă. Toată lumea dormea. Unii sforăiau sau vorbeau în somn.

Visele li se învârtejeau în jurul capetelor. Domnea o atmosferă stranie în autocar, de parcă toţi pasagerii fuseseră anesteziaţi. Karim întâlni iar fantomele din Zagora, care se înfăşuraseră în uriaşe pânze bălţate.

Dansau ca nişte dervişi învârtitori, chemându-l. Când se ridică, picioarele i se agăţară în plasa unui pescar şi el se pomeni pe fundul mării, zbătându-se să nu se înece. Scoase un ţipăt şi se trezi. Dar nu mai vru să se culce la loc, de teamă să nu alunece iar în groaznicul coşmar.

Karim avea multe coşmaruri. Nu se ştia dacă erau legate de handicapul său ori mai degrabă de imaginaţia lui fără limite. Imaginea lui despre lumea exterioară era limpede, fără niciun nor. Vedea ceea ce alţii nici măcar nu observau. În ziua circumciziei, femeile veniră să-l sărute şi să-i aducă daruri. El era foarte mulţumit, în ciuda durerii. Când Huda se apropie, el se prefăcu că doarme ca să nu trebuiască să-i zâmbească şi să fie sărutat. Îngrijorată, mama lui îi ceru explicaţii. El îi răspunse cu un gest din mână care însemna „rea”, însoţit de o grimasă care nu lăsa loc de îndoieli asupra câinoşeniei femeii. Mama se arătă foarte impresionată: Huda era, într-adevăr, o pacoste, bârfitoare, invidioasă, meşteră în făcut vrăji, aliată cu diavolul. Karim înţelesese totul, deşi n-o mai văzuse până atunci. Altă dată, un vânzător ambulant, un ţigan, bătu la poartă. Oferea ţesături importate, chipurile, din Franţa. Chiar când s-o păcălească pe Lalla Fatma, apăru Karim care pipăi ţesătura şi clătină din cap, adăugând „camelotă Japonia”. De când apăruse pe piaţă o mare cantitate de mărfuri japoneze de proastă calitate, lumea zicea că tot ce-i urât vine din Japonia. Karim condamna astfel marfa şarlatanului.

În familie, era considerat „bun ca pâinea caldă”, „inimă curată”,

„păstrătorul binelui”, „inocentul”. Unii îl iubeau sincer, alţii păstrau distanţa, deşi, după cum spusese tatăl lui într-o zi, handicapul nu era molipsitor. Dar ce conta această neîncredere? Karim era mai presus de toate şi o ducea bine. Fiindcă avea un suflu cardiac, mergea o dată pe an la doctorul Adrien, într-o cazarmă a armatei franceze, în afara oraşului vechi. Era încă de-o şchioapă când, însoţind-o într-o zi pe mama lui la hammam, o bătrână i-a cerut să-i arate palma mâinii drepte. A cercetat-o ca o ghicitoare, apoi i-a dat drumul rostind: „Ghinion!” Lalla Fatma nu-i înţelesese reacţia, însă portăreasa, care stătea la intrare, o lămuri că bătrâna caută un copil cu o linie dreaptă în mijlocul palmei, fiindcă, potrivit unei credinţe, doar copiii cu acest semn sunt în stare să găsească o comoară ascunsă. Nu demult, o bandă de derbedei încercase să răpească un băieţel născut cu acest semn, ca să-l vândă unui trib din Atlasul Înalt, unde cică că ar exista tot soiul de comori. Pe Lalla Fatma o trecură fiorii. Îl luă de mână pe Karim, spunându-i că nu trebuia să arate palma oricui.

Un aer tulbure şi apăsător se întindea peste Settat. Cerul nu avea o culoare naturală. Era când alb, când gri. Karim presimţise înaintea tuturor că trebuiau să plece. Încercă să-l prevină pe şofer, însă acesta nu pricepu ce spunea băiatul şi făcu un gest care însemna „mai târziu”, dar Karim era convins că ceva rău sălăşluia aici.

Şi într-adevăr, se iscă o furtună de praf, însoţită de un vânt foarte violent, care părea că va lua pe sus totul în calea lui. Înspăimântat, Karim se ghemui în braţele tatălui său şi începu să plângă ca un copil trezit dintr-un coşmar. Acum era dificil să mai plece. Mecanicul şi şoferul, de fel din această regiune, se duseseră să mănânce cu familiile lor. Toţi pasagerii aşteptau, sperând să-l vadă răsărind din pâcla cenuşie pe cel care trebuia să-i ducă la Casa. Cineva zise: „Nu mai aşteptăm venirea lui Mahdi 10, ci a şoferului!” Într-

un târziu, adormiră în maşină, iar dimineaţa devreme, apărură şi cei doi zăltaţi, obosiţi şi duhnind a bere.

Când autocarul se urni, oamenii aplaudară de parcă tocmai scăpaseră dintr-o catastrofă.

Pe drum, jandarmii opriră vehiculul ca să-i controleze pe pasageri. Îi spuseră şoferului că sunt în căutarea a doi netrebnici care ar fi ucis nişte francezi la Meknes. Amir înţelese că era vorba de militanţi naţionalişti care luptau pentru independenţa Marocului. Însă nu reacţionă, le arătă actele sale, precum şi pe cele ale lui Karim şi ale lui Nabu. Jandarmii o dădură jos din maşină pe Nabu şi o percheziţionară. Ea îi lăsă, fără să scoată o vorbă. Era singura pe care o suspectau. Asta o făcea să turbeze de furie, dar reuşi să se stăpânească. N-ar fi folosit la nimic să protesteze, mai ales că nu se mai afla în ţara ei, iar actele sale nu erau chiar în bună regulă. Amir îi dădu o bancnotă mecanicului, care o strecură în buzunarul unuia dintre jandarmi. Nabu se întoarse la locul ei. După ce mai pălăvrăgiră puţin cu şoferul, jandarmii le îngăduiră să plece.

Călătorii se apucară să comenteze în gura mare şi unii chiar începură să intoneze imnul independenţei. Din solidaritate, şoferul puncta cântecul claxonând. O atmosferă plăcută domnea în autocarul plecat de multă vreme din Marrakech şi care, în sfârşit, îşi făcea intrarea triumfală în Casablanca, unde alţi pasageri aşteptau să pornească spre Fès, Taza şi Oujda. Autogara era murdară şi ticsită de mărfuri. N-aveai nici măcar o bancă pe care să te aşezi. O cafenea oferea câteva feluri de mâncare şi răspândea un miros de ulei folosit de prea multe ori. Autocarele îşi părăseau locul de staţionare într-un nor de fum negru, care acoperea totul. Se vedeau câteva pisici jigărite şi un câine căruia se găsea din când în când cineva să-i tragă un şut. Cerşetorii se învârteau şi ei prin preajmă. Abia peste multe ore un autocar Laghzaoui pleca spre Fès.

Amir nu putea să treacă prin Casa fără să-l viziteze pe Hagi Habib, unchiul său dinspre mamă, care părăsise oraşul

Fès înainte de război şi făcuse avere în comerţul angro. Amir îl iubea, fiindcă era un om de viaţă, generos şi fără prejudecăţi. Fusese singurul din familie care le luase apărarea celor două femei negre, maltratate de fratele lui şi de soţia albă a acestuia.

Amir îi lăsă pe Karim şi pe Nabu într-o cafenea şi se duse la marea *kissaria* 11, unde se aflau magazinele şi depozitele unchiului său.

De cum îl văzu, acesta exclamă:

— Te întorci din Africa! Se vede, eşti fericit ca un copil în ziua de Ashura 12. Ce face micul meu Karim? Ştii că îl ador.

Când află că băiatul îl însoţea pe Amir în călătorie, ceru ca toată lumea să vină la el acasă şi le trimise pe ajutoarele sale după Karim şi după Nabu.

Hagi Habib se număra printre primii marocani care îşi cumpăraseră un Cadillac. Îl comandase în America şi îl aşteptase şase luni. Era jucăria lui, mândria lui. Uneori îl punea la dispoziţia oamenilor pe care îi iubea.

Locuia într-o vilă magnifică, în cartierul rezidenţial Anfa. Totul aici arăta impecabil. Amir se bucura că are la îndemână o sală mare de baie. La fel şi Nabu. Simţeau nevoia să se spele şi să uite neplăcerile îndelungatei călătorii cu autocarul.

Amir întrebă în ce direcţie era Mecca, pentru a-şi face rugăciunea. Hagi Habib îl lămuri. După ce mâncară, discutară despre situaţia politică a ţării. Habib îi ajuta pe naţionalişti. Amir întorcea problema pe toate părţile, fiindcă manifestaţiile frecvente şi grevele îi puneau în pericol comerţul. Unchiul său îl sfătui să-i sprijine pe naţionalişti şi să nu arate o prea mare simpatie faţă de francezi.

În dimineaţa următoare, Hagi Habib îl trezi pe Karim, îl urcă în Cadillacul decapotabil şi-l duse să ia micul dejun pe ţărm. În culmea bucuriei, băiatul se ridica în picioare, cu părul fluturându-i, şi îi saluta pe trecători de parcă ar fi fost regele. Asta îl făcu să râdă pe unchiul său, care îi promise un cadou.

Lui Karim îi plăcea la nebunie să mănânce. Nu ştia să se abţină sau să se oprească, dar, întrucât făcea mult sport, nu se îngrăşa. La întoarcere, Hagi Habib se opri la o papetărie care funcţiona şi ca librărie şi ceru să vadă maşinile de scris. Aveau un singur model, o marcă italiană, Olivetti. Hagi Habib o cumpără, împreună cu câteva topuri de hârtie. Ştiind că lui Karim îi venea greu să scrie de mână, îi zise:

— Cu asta, o să-mi scrii o scrisoare pe săptămână. Dar mai înainte o să trimit pe cineva să te înveţe cum s-o foloseşti.

Karim era atât de mulţumit, încât îl strânse cu putere în braţe pe Hagi Habib şi îi spuse: „Te iubesc!”

După două zile de benchetuială, Amir hotărî să-şi continue drumul spre Fès. Nici vorbă să ia din nou autocarul, ştiut fiind că, dacă nu făcea pană, cădea în vreo viroagă, şi nici trenul, care nu avea un orar fix.

Aveau să plece cu camionul lui Hagi Habib, care trebuia să facă nişte livrări la Meknes şi la Fès.

Amir şi Nabu se aşezară în faţă, lângă şofer, iar Karim şi mecanicul îşi aranjară în spate un culcuş din baloţii de pânză. Băiatul îşi scoase maşina şi se apucă să scrie tot ce-i trecea prin minte. Bucuros de cadou, ardea de nerăbdare să vină instructorul ca să-l înveţe s-o folosească mai eficient.

Drumul se dovedi cam lung din cauza numeroaselor livrări de mărfuri. Mâncară la Meknes, unde vedeai mulţi soldaţi, fiindcă El Hajeb, un sat situat la câţiva kilometri, adăpostea o cazarmă uriaşă şi un bordel, pe care şoferul şi mecanicul îl cunoşteau bine.

Şi cu cât se apropiau de Fès, cu atât lui Amir i se strângea inima.

4

De dimineaţă, aerul era proaspăt. Un fum subţire lăsa urme pe albeaţa orizontului. Venise vremea ca olarii şi brutarii să-şi aprindă cuptoarele.

Văzut de la distanţă, Fès semăna cu un castron alb, mare, pus peste altele mai mici. Fès îi vrăjea pe toţi care-l priveau întâia oară.

Acoperişurile şi terasele comunicau între ele, se îmbinau în arabescuri, adâncindu-i în reverii pe vizitatorii veniţi din ţinuturile cele mai îndepărtate. Avea un miros al său, o mireasmă proprie, o aromă greu de prins în cuvinte, ce amintea de toate parfumurile revărsate pe pământul lui încă din 808, anul întemeierii sale de către Idris I, coborâtor direct din Profetul Mahomed.

Spiritul oraşului se întindea mult dincolo de hotarele sale. Fès strălucea şi îşi făcea auzită muzica în toată ţara. Era aproape stânjenitor pentru locuitorii oraşelor învecinate. Fès era mormântul Timpului, izvorul fermecat al Spiritului, adăpostul celor munciţi de remuşcări şi divanul poeţilor care ţeseau în versurile lor străduţele întunecoase şi strâmte. Era deopotrivă şi centrul comerţului, al schimbului, al intermedierilor, al licitaţiilor pentru aur şi mătăsuri. Fiecare lucru îşi avea locul său precis.

În asta consta secretul oraşului. Aurul, firele de aur, saltelele umplute cu lână erau ale evreilor. Aveau cartierul lor, Mellah, la marginea medinei. Musulmanii fassi îi priveau cu o oarecare superioritate, dar nu existau respingere şi cu atât mai puţin violenţă. Dar nici căsătorii mixte. Tot oraşul îşi amintea episodul care fusese cât pe ce să distrugă buna înţelegere dintre cele două comunităţi. Mourad, fiul profesorului de teologie Laraki, voise să se însoare cu Sarah, fiica rabinului. Scandalul făcuse mare vâlvă. Îndrăgostiţii trebuiră să se exileze pe pământ străin, în Franţa sau în Belgia. Ambele părţi hotărâseră să-i dea uitării pe cei doi copii cărora nebunia le luase minţile. Se purtau de parcă ei nici n-ar fi existat vreodată. În mod bizar, episodul apropiase familiile cu pricina, creând legături. Mamele se vedeau pe furiş, cu speranţa de a afla noutăţi despre copiii lor. După un timp, Mourad şi Sarah apăruseră pe nepusă masă cu un prunc în braţe. Şi tocmai naşterea

acestuia îi împăcase pe amândoi cu familiile lor. Dar, în realitate, stăruia un sentiment de regret, exprimat prin suspine şi priviri dezaprobatoare.

Fiecare meşteşug avea cartierul său. Oraşul era organizat raţional şi practic. Astfel, magazinul lui Amir se afla în Diwane, rezervat condimentelor. De cealaltă parte a străzii, se găseau negustorii de ţesături. Ceva mai departe, în jurul unei curţi unde cuibăreau o mulţime de păsări, se adunau vânzătorii de fructe uscate.

Deşi stăpânit de o uşoară nelinişte, Amir se grăbea să ajungă acasă, să împartă darurile aduse Lallei Fatma şi celor trei copii. Darul pentru soţia sa trebuia să fie pe măsura şocului pe care probabil ea avea să-l sufere. Îi cumpărase, de la *kissaria* bijutierilor din Casablanca, brăţări foarte fine de aur. Ştia cât şi le dorea, fiindcă ale ei se demodaseră. Totuşi, Amir era conştient că darul nu va împiedica nimic din cele ce urmau să se întâmple. Conflicte, crize şi neînţelegeri, ţipete şi plânsete, momente de tensiune, după care lucrurile se vor aşeza.

Îşi dădu seama că n-avea la el cheile de la *massrya*, unde voia s-o lase pe Nabu să stea câteva zile. Întoarse capul spre ea şi o observă pe furiş. Pe chipul ei nu se reflecta niciun sentiment. Încă de la prima călătorie în Senegal, Amir constatase că nu puteai descifra cu uşurinţă expresia de pe feţele africanilor, fără îndoială că ţinea de obişnuinţă sau de fizionomia lor, oricum ceva ce lui îi scăpa. Karim îşi strângea maşina de scris la piept. Amir se gândi să-l roage pe şofer să forţeze încuietoarea de la poartă.

Intrară în Fès în toiul după-amiezii. Camionul îi lăsă în piaţa Batha, nu departe de intrarea laterală a casei, care ducea direct la *massrya*. Trebuiră să meargă pe nişte străduţe strâmte, neasfaltate, ca Ziate şi Arssa Andaloussia. Şoferul deschise poarta cu o lovitură de umăr. Era frumos înăuntru, arborii înfloriseră. Totul părea în ordine în *massrya*. Ai fi zis că cineva o pregătise special. Amir o conduse pe Nabu în căsuţă, îi dădu un coş cu provizii şi îi

spuse să nu iasă şi să nu deschidă nimănui. Curentul electric nu mai funcţiona, trebuia reconectat. Obosită de călătorie, Nabu pica de somn. Se întinse în pat şi adormi imediat. Felul în care ea se cufunda atât de lesne în somn îl fascina pe Amir. Acum dormea, cu buzele schiţând parcă un zâmbet şi cu ochii ei mari uşor deschişi.

Mecanicul cără bagajele lui Amir şi pe ale lui Karim la poarta principală a casei. Lalla Fatma îi poruncise unei servitoare să stea pe terasă şi s-o anunţe îndată ce-l vede pe stăpân apropiindu-se. În ajun, un mesager venise să-i spună că nu va trece mult până ce el va intra în oraş. Amir şi fiul său auziră yu-yu-urile 13 de bun venit şi simţiră parfumul paradisului. Karim strâmbă din nas, nu-i plăcea tămâia asta folosită şi la sărbători, şi la funeralii. Dar azi era sărbătoare. Lalla Fatma era frumoasă în caftanul ei brodat cu fir de aur. Machiată doar puţin, senină şi graţioasă, îşi aştepta soţul plecat de mai bine de două luni. Karim îi sărută mâinile şi i se ghemui la piept. Apoi îi arătă maşina de scris. Ea se apropie de soţul ei, îi luă mâna dreaptă şi i-o sărută. Aşa cerea tradiţia. El îi puse mâna pe creştet a binecuvântare. Ea se înclină ca pentru a-i săruta umărul. Copiii îi urară şi ei bunvenit părintelui lor. De la depărtare, Batoule şi servitorii se plecară adânc, exprimându-şi astfel urările de fericire. Cina era pregătită. Lalla Fatma invitase la masă câteva rude.

Stăpânul se întorsese. Iar asta merita o petrecere. Se afla acolo şi Saadia, cumnata lui Amir, veninoasă ca întotdeauna şi gata să bârfească pe unul şi pe altul. Din capul locului, zise o răutate:

— Şi ia spune, negresele, tuciuriile, sunt la fel de negre, la fel de murdare, tot aşa miros a sudoare şi le pute gura? Amir nu răspunse. Femeia schimbă subiectul:

— Şi Karim? Se bâlbâie la fel de mult?

La aceste cuvinte, Amir se întoarse spre ea şi îi ceru să tacă, dacă nu, avea s-o dea afară el însuşi fără alte discuţii. Vorbise răspicat. O mai gonise cândva din cauza purtării ei

neruşinate. Ea înţelese că trebuia să se oprească şi lăsă capul în pământ. În plus, Lalla Fatma îi făcu semn să se calmeze. Când răul punea stăpânire pe ea, ochii îi deveneau galbeni şi un fir se salivă i se prelingea pe buza de jos, deformată într-o strâmbătură. Nici nu-ţi venea s-o priveşti. De fapt, era jalnică, veştedă, lipsită de nobleţe.

Karim nu se putu abţine să pomenească de Nabu. Spuse în cuvintele lui:

— Frumoasă, Naaa… bu!

Toată lumea vru să ştie cine era această Nabu. Amir răspunse că era o persoană pe care o întâlniseră, dar se feri să dezvăluie mai multe.

Însă incidentul nu se încheie. Seara târziu, când se afla în pat cu soţia lui, aceasta îl întrebă calm:

— Ai adus o sclavă din Senegal? Avem deja două servitoare, trei cu bucătăreasa, încă una ar fi prea mult.

— Nu, nu o sclavă, am adus o femeie liberă. Urmând preceptele lui Mahomed, binecuvântarea lui Allah fie asupra sa, am încheiat o căsătorie Mut’a, o căsătorie de plăcere, cu o tânără pe care o cheamă Nabu. Un nume frumos, nu crezi?

— Ce să zic, soţul meu, dragul meu soţ? Dumnezeu v-a dat vouă, bărbaţilor, posibilitatea să vă luaţi până la patru neveste. N-o să mă pun de-a curmezişul vrerii Domnului. Aş putea să-mi ies din fire, să sparg nişte vaze, să zbier, să plâng şi chiar să plec la ai mei, dar sunt a ta, sunt foarte legată de tine şi nu vreau să te pierd. Voi face şi eu ca toate femeile nevoite să trăiască alături de alte soţii. Cu condiţia ca ea să-mi arate întotdeauna respectul cuvenit. Sunt soţia ta legitimă, am dreptul la respect deplin şi să nu înceapă nimeni cu comparaţiile între mine şi ea.

Am mândria mea. Sunt însă o bună musulmană. Mă supun lui Dumnezeu şi îţi aparţin. Cele care s-au revoltat au pierdut totul, căminul, copiii, onoarea. Eu n-am fost la şcoală, însă ştiu pe de rost câteva versete din Coran şi urmez învăţăturile şi legile sale. O să mă rog la Dumnezeu

să ne ferească de această străină şi să ne ocrotească familia. Sper că ea va rămâne o străină, nu-i aşa?

Un atare discurs îl năuci pe Amir. Parcă şi l-ar fi pregătit de mult.

Intuise ea ceva, nu încăpea îndoială. Lui Amir nu-i mai rămânea decât so aducă pe Nabu în casă.

Lalla Fatma îi mai zise înainte să i se dăruie:

— Îmi închipui că ai dus-o în *massrya*, nu?

— Da, ai ghicit şi ai înţeles totul. Îţi sunt profund recunoscător. Dumnezeu să te apere şi să ne dea sănătate ca să ne purtăm anii.

Era o formulă rostită când existau griji legate de sănătate.

— Dumnezeu să ne dea sănătatea cuvenită vârstei noastre, repetă soţia sa după el.

În faţa acestei atitudini calme şi inteligente, pe Amir îl lăsară puterile.

Nu reuşea cu niciun chip să aibă erecţie. Lalla Fatma cuprinse cu gura penisul bărbatului ei, pentru întâia oară de la căsătoria lor. Nici el nu-i sărutase vreodată vulva. Femeile vorbeau între ele la hammam că acestea erau obiceiuri de-ale stricaţilor şi de-ale târfelor. Şi totuşi, membrul lui rămânea moale, lipsit de dorinţă, lipsit de plăcere. Ea îl ţinu o clipă în mâna dreaptă, încercă să-l trezească, apoi renunţă. El o sărută şi îi ură noapte bună. A doua zi, Amir tot nu-şi revenea după îndrăzneala din ajun. Ea fusese cât pe ce să-i facă o felaţie! Ce iniţiativă minunată! Oare ce se petrecuse în absenţa lui, de Lalla Fatma se încumetase să facă un lucru pe care nicio burgheză fassi respectabilă nu-l tolera, în principiu? Ah, hammamul! Locul unde limbile se dezlegau, unde căldura deseori înăbuşitoare le îndemna pe femei să-şi povestească vrute şi nevrute, fără reţineri. Acolo o întâlneai şi pe Samra, o femeie divorţată devenită peţitoare, care împărţea cu dărnicie sfaturi tinerelor necăsătorite:

— Dacă vrei să păstrezi un bărbat, două lucruri sunt de căpătâi: sexul şi mâncarea. Să-l faci dependent de tine şi

într-o privinţă, şi în cealaltă. Şi să nu-i oferi totul imediat. Trebuie mai înainte să-i lase gura apă, să jinduiască, să aştepte. Să întreţii misterul, să nu-i spui tot. Altă chestiune: nu mai credeţi că femeile de culoare au o sexualitate mai puternică decât a noastră. Sunt la fel ca noi, numai că ele au învăţat foarte repede că trebuie să se elibereze complet şi să nu se lase oprite de niciun tabu, de nicio interdicţie. Asta vă spun şi eu: trebuie să vă eliberaţi! Folosiţi-vă trupul pentru a vă înnebuni bărbatul. Ţineţi minte: ei sunt slabi şi nu foarte curajoşi. Mângâiaţi-i peste tot, sărutaţi-i peste tot, fiţi libere, şi astfel, atât dorinţa voastră, cât şi a lor vor spori. În privinţa mâncării, pregătiţi-i cu mâna voastră nişte feluri aparte, pe care bucătăreasa nu obişnuieşte să le gătească. Hrăniţi-l şi sărutaţi-l, lingeţi-l peste tot. Ăsta-i tot secretul, surorile mele!

Drept consecinţă, începea o discuţie despre organele sexuale ale bărbaţilor, lungimea, grosimea, tăria lor. Samra se arăta categorică:

— Nu cea mai mare oferă adevărata plăcere. E doar o legendă, nu vă mai închipuiţi că negrii ar fi mai virili decât albii. Contează ce-i în cap, nu în nădragi. Ştiu ce vorbesc.

O tânără soţie zicea:

— Negresele n-au niciun tabu şi bărbaţilor le place aşa. De aceea unora le este tăiat clitorisul. Samra o corecta:

— Nu, ele sunt mai libere fiindcă nu le opreşte religia. Plus că au alte tradiţii decât noi.

O alta întreba:

— Şi-atunci de ce bărbaţii noştri se duc în Africa? Susţin că fac negoţ, dar eu îi bănuiesc că se destrăbălează între coapsele negreselor, hoaţele alea care nouă ne fură soţii şi lor le fură sănătatea!

Îşi ieşise din fire pentru că bărbatul ei nu doar o neglijase, ci o abandonase cu totul şi plecase să trăiască în Guineea.

Lalla Fatma era intimidată, dar şi foarte interesată de spusele Samrei.

După ultima vizită la hammam, se întorsese acasă pe gânduri: „De-acum, va trebui să învăţ cum e cu libertatea! O să fie dificil!”

Amir îşi acordă un răgaz înainte de a o aduce pe Nabu în casă. Nu voia nicio stângăcie, nicio greşeală, căci orice soţie s-ar fi simţit ofensată pentru mai puţin de-atât. Discursul Lallei Fatma continua să i se pară ambiguu. Însă tradiţiile, anumite obiceiuri şi câteva privilegii acordate de islam bărbatului îi uşurau sarcina lui Amir, care căuta să rezolve o situaţie tare încurcată: să trăiască sub acelaşi acoperiş cu două femei, fără complicaţii şi fără nemulţumiri nici din partea uneia, nici din a celeilalte. Ştia că speră imposibilul. Problema lui era simplă: voia să împace pe toată lumea, să n-o jignească pe Lalla Fatma şi în acelaşi timp s-o facă pe Nabu să creadă că era bine-venită în această casă, chiar dacă echilibrul ameninţa să se rupă în orice clipă şi să transforme traiul de zi cu zi întrun infern. Greu de crezut că va reuşi să evite certurile. Lui Amir îi era groază de conflicte şi toată viaţa încercase să le ocolească, chiar cu riscul de a pierde pe toate planurile. Aşa îi era firea. Fratele său mai mare îi spusese cândva: „Eşti naiv, de-aia n-o să faci avere niciodată. Tu crezi că bunătatea rezolvă problemele, dar, dimpotrivă, bunătatea e o amăgire care te face să pari prost, iar alţii vor profita de asta ca să-ţi şterpelească tot. Aşa că, te rog, gata cu naivitatea, viaţa-i o luptă, nu un picnic drăguţ, primăvara, la care toate merg bine şi toată lumea iubeşte pe toată lumea. Trezeşte-te! Uită-te cum muncesc eu. Dacă n-aş căsca bine ochii, angajaţii mei m-ar jecmăni… Nu spun să devii rău, nici n-ar fi posibil, dar măcar fii realist: dacă eziţi, dacă arăţi un dram de înţelegere, s-a zis cu tine, vei fi considerat slab şi femeilor nu le place asta deloc!”

Însă Amir voia să se bucure de viaţă. Punea pe primul loc plăcerea, mâncărurile alese. Dimineaţa, lenevea în pat cât timp soţia îi masa picioarele. Îşi neglija comerţul, bazându-se pe alţii pentru ca treburile să meargă. Era fericit şi se

ştia incapabil să-şi schimbe firea şi vechile obiceiuri. De altfel, ştia şi că fratele lui nu l-ar lăsa niciodată baltă. Poate, îşi zicea el, o să urmez nişte cursuri la seral pentru a învăţa să fiu rău, necruţător, puternic şi, una peste alta, foarte nefericit.

Infernului îi luă ceva timp până să se instaleze de-a binelea în casa cea mare. La început, mai ales în prima zi, Lalla Fatma se purtă cu Nabu de parcă era un oaspete ce avea să plece în curând. O întâmpinase cu vorbe amabile, dar insinua regulat că va trebui să-i părăsească nu peste mult timp: „Cât stai? Câteva zile, o săptămână sau două?”

Nabu nu răspundea, zâmbea, apoi strecura o formulă de genul „Insha Allah!”, ceea ce nu însemna mare lucru în situaţia de faţă. Era demnă şi mândră. Se stăpânea şi nu-şi ieşea din fire nicio clipă.

Amir o duse să stea în camera pentru prieteni, confortabilă şi cu salăde baie proprie. Dar Lalla Fatma, profitând de absenţa de câteva zile a soţului, o obligă pe Nabu să-şi strângă catrafusele. Îi găsi loc de dormit într-un colţ al bucătăriei şi puse lucrurile la punct, cu glas calm, dar hotărât. Nabu înţelese numaidecât că avea de-a face cu o femeie puternică şi că nu va fi în stare să i se împotrivească. Descoperi că se simţea slabă şi rănită şi că, de fapt, nu controla nimic.

— Locul tău este cu servitoarele. Te afli aici ca să munceşti, să deretici, să speli rufăria, s-o calci şi să asculţi ordinele. O să mănânci cu celelalte două femei, venite de la ţară ca să se ocupe de casă. De Batoule, bucătăreasa, să nu te apropii. Şi să nu te atingi de mâncare. Ştiu că negrii au un miros aparte. Cunosc mirosul ăsta. O să mergi la hammam în fiecare joi. Va fi singura zi în care ieşi din casă. Nici nu se pune problema să te plimbi sau să intri în vorbă cu oamenii din oraş. Aici eu comand. Eu dau ordine tuturor, inclusiv soţului meu. Aşa că fiecare trebuie să-şi ştie locul. Fără familiarităţi, fără amestecuri, dar mai ales să-ţi intre bine în cap un lucru: nu faci parte din familie, eşti o sclavă

adusă în bagaje de un soţ naiv. Şi încă ceva: când îmi vorbeşti, să stai la distanţă de mine şi să nu ridici ochii.

După câteva clipe, în timp ce Nabu îşi ţinea capul plecat, soţia cea albă adăugă:

— M-am exprimat clar?

— Da, doamnă.

— Nu, nu doamnă, eu sunt Lalla 14, mai precis Lalla ta, stăpâna, cea care are drept de viaţă şi de moarte asupra ta.

— Da, Lalla.

Nabu se apucă de treabă, ferindu-se să plângă. Îşi spunea că bărbatul ei, care nu mai era bărbatul ei, n-ar lăsa-o să trăiască în asemenea condiţii. Sau poate că se amăgea singură. Când Amir se întoarse, soţia lui îl puse la curent cu toate. El nu zise nimic, ba încă şi mai rău, nu se duse s-o vadă pe Nabu. Însă ea nu o luă ca pe o laşitate, credea că-i o strategie. Doar Karim veni la ea. Sensibilitatea lui extraordinară, bunătatea înnăscută şi intuiţia îl ajutară să găsească vorbele potrivite pentru a o consola. Îi făgădui că o va scoate din bucătăria asta întunecată: „Karim te iubeşte mult, Karim nu poate să te lase în închisoare…”

Nimeni nu avea dreptul să-l certe pe Karim. Mama sa îi ceru doar să nu-şi mai piardă vremea şi să se ţină de cursurile de dactilografie. El se supuse spunându-i: „Mamouche, te iubesc.”

Pe una dintre servitoare o chema Zohra, pe cealaltă, Tam. Erau de fel din acelaşi sat. Părinţii lor le dăduseră în grija acestei familii. O dată pe an, veneau la Amir care le oferea o mică sumă de bani. Cele două fete nu ştiau nici să scrie, nici să citească şi trebuiau să muncească fără nicio zi de odihnă. Mâncau resturile şi nu li se îngăduia să ridice vocea. Nabu nu ştia cum să comunice cu ele. Schimbau priviri, gesturi şi câteva cuvinte în arabă pe care Nabu le învăţase de la Amir. Nu exista niciun semn de revoltă în ochii lor. Resemnate, supuse, supravieţuiau în această casă mare, în care stăpânii se rugau, respectau Ramadanul, ba chiar făceau danii şi plecau la Mecca, fără să-şi imagineze că

purtarea lor era odioasă şi împotriva principiilor islamului. Dar aşa stăteau lucrurile. Pe atunci, toată lumea îşi aducea în casă femei de la ţară şi le trata ca pe nişte sclave, fără ca măcar să-şi dea seama.

Doar Karim lua atitudine uneori, mai ales atunci când Batoule pregătea special pentru el mâncăruri fine, care îl făceau foarte fericit. Se lamenta în felul lui. Odată, tatăl său încercă să justifice această stare de lucruri:

— Vezi tu, oamenii ăştia s-au născut la ţară. Când e secetă mare sau recolta e proastă, ei vin la oraş căutând orice de muncă. Aşa că ne facem unii altora un serviciu. Zohra şi Tam, pe de-o parte, se ocupă de casă, îţi spală rufele, le calcă; noi, pe de altă parte, le adăpostim, le hrănim şi, o dată pe an, părinţii lor primesc bani. Toată lumea iese în câştig. Dacă leam da afară, ar fi şi mai nefericite. Aşa e lumea, Dumnezeu a creat oameni de toate soiurile, înalţi, mărunţi, buni, răi, săraci, bogaţi... Noi, oamenii, n-avem ce face. Asta-i viaţa.

Într-o zi, Karim părea mai supărat decât oricând. Arăta cu gesturi largi spre mâncare şi spre locul unde dormeau femeile. Tatăl său îi înţelese furia şi îi dădu dreptate.

— De-acum înainte, vor mânca la fel ca noi, nu doar resturile. O să-i spun lui Batoule să gătească pentru toată lumea şi ele vor lua masa în acelaşi timp cu noi. Resturile sunt pentru pisicile noastre şi ale vecinilor.

Dar nu făcu nimic din ce spusese. Erau doar nişte vorbe menite să liniştească un înger indignat.

Cât despre soarta lui Nabu, Amir pricepu că trebuia să facă unele concesii şi să procedeze în etape. Fără pripeli, fără improvizaţii şi fără furie. Îi era tot mai dor s-o vadă pe Nabu. Când se gândea la ea, inima începea să-i bată mai repede, se simţea deopotrivă excitat şi tulburat. Şi asta era tot ceva nou pentru el. Când se culca cu soţia albă, chipul şi corpul lui Nabu îi veneau în minte. Era obsedat de ea, visa la ea tot timpul. Lalla Fatma îşi dădu seama. Într-o seară, îl respinse cu atâta violenţă, că-l trânti din pat. Furia ei era

brutală. Însă aparenţele trebuiau salvate. Refuză să i se dăruie trupeşte cincisprezece nopţi. Amir era nefericit. Nu putea ajunge la Nabu, care dormea cu celelalte servitoare. Nici vorbă să intre în bucătărie, era un loc unde bărbaţii nu pătrundeau niciodată. Ce să facă? În afară de a viola nişte biete femei lipsite de apărare, în timp ce dormeau. Trebuia să găsească o stratagemă pentru ca Nabu să aibă un loc al ei, nu neapărat camera pentru prieteni, dar măcar o încăpere unde să fie liniştită şi unde el să s-o poată vizita.

Să negocieze cu Lalla Fatma? Dificil. S-o pună în faţa faptului împlinit?

Nu era chiar aşa de simplu. Se duse să-i ceară sfatul lui Moulay Ahmad, care îşi avea biroul la Universitatea Al Quaraouiyine.

Părerea lui era autorizată şi nimeni nu-i punea la îndoială învăţătura şi competenţa:

— Căsătoria.

— O căsătorie Mut'a?

— Nu, doar nu eşti plecat în călătorie. Ea se află în casa ta şi, din câte mi-ai spus, n-o să se întoarcă în Africa. Trebuie să-ţi pui în ordine situaţia din punct de vedere religios. Categoric n-o poţi transforma în sclavă sexuală sau în servitoare. Ţi-a fost soţie câteva luni, ai adus-o aici, îi datorezi respect, ai obligaţii faţă de ea şi se cade să-i acorzi drepturile cuvenite. Dumnezeu e îngăduitor, dar trebuie să fii corect.

— Şi Lalla Fatma?

— De când hotărăsc femeile în societatea noastră? Ai o problemă pe care se cade s-o rezolvi cât mai repede. Nu rămâne în „haram", în păcat.

Dumnezeu îngăduie bărbatului să aibă până la patru soţii cu condiţia, repet, cu condiţia să le iubească şi să le trateze echitabil, e-chi-ta-bil… Eşti în stare?

— Voi încerca.

În principiu, aşa cum fusese instituită şi cum trebuia practicată, poligamia era imposibilă. Niciun bărbat nu poate

avea exact aceleaşi sentimente faţă de patru femei. Deci echitatea cu pricina reprezintă o formă de interdicţie. Neputând să fii corect cu toate cele patru femei, trebuie să te limitezi la una singură. Astfel legea islamică va fi respectată. Însă bărbaţii trec peste asta, după care se roagă la Dumnezeu să-i ierte!

Părăsind Quaraouiyine, Amir se simţea uşurat şi hotărât s-o ia în căsătorie pe Nabu. Rămânea de văzut cum s-o anunţe pe Lalla Fatma.

Intră în moscheea Moulay-Idris, îşi făcu abluţiunile, apoi, după rugăciunea de la amiază, se rezemă de un stâlp şi rămase privind ţintă la un candelabru imens, cu câteva becuri arse. Aţipi şi visă că mergea singur prin deşert, până când un caravanier îi venea în ajutor şi îl ducea într-un port. Aici, se urca pe o corabie părăsită, fără marinari şi fără căpitan, care plutea în voia valurilor spre un orizont când verde, când roşu, din cauza unor flăcări înalte până la cer. În urma lor, rămânea un fum negru care alcătuia figuri enigmatice şi neliniştitoare. Amir nu îndrăznea să se ridice, se lăsa legănat de umbre. Pătrundea într-o lume tăcută. Era convins că ameninţările aveau să apară odată cu noaptea ce se apropia, pe când cerul începea a se contopi cu orizontul nedesluşit.

Nu dormea adânc, auzea în jur zgomotele meşterilor şi ale sacagiilor, cântul păsărilor rătăcite pe sub arcadele marii moschei.

O mână îl zgâlţâi. Amir se trezi şi îşi ceru scuze. Era ora rugăciunii de după-amiază. Făcu şi el precum ceilalţi, se ridică şi îl ascultă pe imamul cu glas frumos.

Când se întoarse acasă, îi veni cheful să-i povestească Lallei Fatma ce visase, dar văzu că ea nu era dispusă să-l asculte şi cu atât mai puţin pregătită să afle ce decizie luase el. De multe ori, când îndoielile sau grijile îl copleşeau, se ducea să stea de vorbă cu Karim, care mereu avea puterea de a-l calma. Zâmbea aproape continuu, bagateliza totul, arăta cu degetul spre cer şi zicea:

„Dumnezeu!” Atât doar, şi nervii se potoleau, iar supărarea dispărea.

O zări pe Nabu. Deretica. Amir o privi o clipă, după care închise ochii şi îşi aminti cum i se dăruise ea prima dată. Gata, decizia de a o face oficial şi legal a doua sa soţie era luată şi nimic nu-l va determina să bată în retragere, nici măcar ameninţările pe care le-ar putea arunca Lalla Fatma. Aşteptă să vină ziua de vineri şi, după ce ieşi din baie, îşi chemă cei patru copii şi le dădu vestea, fără alte explicaţii. Doar Karim aplaudă. Fratele lui mai mare îi făcu semn să înceteze. Nu se porni nicio discuţie.

Îi mai rămânea de îndeplinit partea cea mai grea, să-şi anunţe soţia albă. Însă nu apucă s-o facă. Avertizată probabil de copii, ea i-o luă înainte:

— Ai adus în casa asta nenorocirea, păcatul şi discordia. Vrei să iei de nevastă o servitoare cu pielea neagră la fel ca sufletul. Oare o fi având suflet? Mă întreb şi eu. În fine, mă dezamăgeşti. Fă ce vrei, eu o să mă ocup de educaţia copiilor mei, o să-i ţin departe de chestia asta dăunătoare şi împuţită. Nu eşti nici primul, nici ultimul care pune în pericol o familie întreagă de dragul unei negrese aliate cu Satana.

Dumnezeu e mare!”

Lucrurile esenţiale fuseseră spuse. Amir nu răspunse nimic, îşi schimbă *djellaba* şi plecă. Ar fi vrut s-o anunţe şi pe Nabu, dar nu era momentul. Simţea nevoia să rătăcească pe străzile din Fès şi să se gândească în ce fel anume să-şi organizeze noua viaţă. Un măgar cu poveri în spate dădu peste el pe o străduţă îngustă. Şi chiar ar fi căzut, dacă cineva nu i-ar fi întins mâna, ajutându-l să-şi recapete echilibrul. Trebuia să lupte împotriva firii lui slabe, să-şi înăsprească inima şi tonul, să devină ferm, fără milă şi fără regrete. Dar cum să facă asta. Cum reuşeau ceilalţi? Îşi amintea sfaturile lui Moulay Ahmad şi încuviinţa din cap. Da, sunt bărbat, sunt un bun musulman şi, ca bărbat musulman, am dreptul să-mi iau încă o soţie. Mă voi opri la

două. Am sentimente faţă de Nabu şi, pentru prima oară mi se întâmplă asta, sunt îndrăgostit. Cu Lalla Fatma, totul a fost prevăzut, planificat, n-a existat nicio surpriză şi, mai ales, pic de fantezie. Ştiu, nu trebuie să pomenesc de sentimente şi de iubire, toţi ar râde de mine. Sunt lucruri despre care nu se vorbeşte. Nu iam auzit niciodată pe părinţii mei spunându-şi „te iubesc”, nu i-am văzut sărutându-se sau arătându-şi tandreţe. Probabil se iubeau, însă foarte discret, în cea mai strictă intimitate. Iar eu mă pretind îndrăgostit! Şi n-am cui să mă destăinui. Îndrăgostit… cuvântul ăsta nu se rosteşte.

Bărbaţii vorbesc despre corp şi rareori despre sentimente.

Îi venea să strige cât îl ţinea gura în piaţa Achabine, dar se răzgândi, temându-se de reacţia oamenilor. Amir se bucura de o mare preţuire, era însuşi simbolul ordinii şi al respectării dogmei. Dacă s-ar fi apucat să strige că e îndrăgostit, lumea ar fi zis că şi-a pierdut minţile.

Când ajunse acasă, află că Lalla Fatma plecase la părinţii săi. Nici nu se punea problema să meargă după ea. Tradiţia cerea ca tatăl să-şi aducă fiica înapoi în căminul conjugal. Cum se şi întâmplă peste câteva zile.

Palidă şi obosită, Lalla Fatma abia păşea. Se închise imediat în dormitor şi trase zăvorul. Clasic. Tăcerea şi lacrimile erau cel mai bun refugiu. Însă avea să accepte până la urmă, avea să cedeze în faţa armoniei ţesute de strămoşi, de islam şi mai cu seamă de timp, în acest oraş imobil, rămas încremenit în secolul al IX-lea.

Amir se duse iar la Moulay Ahmad. Avea nevoie de sprijinul şi de sfaturile lui. Acesta se miră văzându-l atât de lipsit de fermitate:

— Fii bărbat, fii tare şi nu te lăsa impresionat de şiretlicurile femeilor. Cum spune islamul, „putinţa lor vătămătoare este fără margini”. Aşa că fă ce ai de făcut şi nu mai veni la mine în starea asta, temător, nehotărât, deşi eşti norocos şi ai mijloacele fizice şi materiale pentru a

satisface patru femei. Nu mai ezita. Ia-o de nevastă pe femeia neagră şi trăieşte în pace!

Întors acasă, Amir îi strânse iar pe cei patru copii, Mohamed, cel mai mare dintre ei, Aziz, Fatiha şi Karim, şi le expuse mai clar planul său:

— După cum v-am anunţat deunăzi, am hotărât să o iau de soţie pe Nabu, tânăra care a venit cu mine din Africa. E o persoană cumsecade, care mă face fericit. În niciun caz n-am hotărât aşa ceva ca să-i fac rău mamei voastre. Asta este religia noastră, nu pot să trăiesc în păcat. Am încheiat cu această femeie o căsătorie temporară. Ea locuieşte acum în casa noastră şi o voi face cea de-a doua mea soţie, potrivit legii şi sunnei Profetului nostru, binecuvântarea Domnului fie asupra lui. Am vrut să vă informez. Dar asta nu schimbă nimic.

Se aşternu tăcerea. Niciun cuvânt, nicio reacţie. Copiii se ridicară unul după altul. Însă doar Karim veni să-şi îmbrăţişeze tatăl. Ceilalţi trei se duseră la mama lor, ca să-i arate sprijinul lor. Mohamed vorbi în numele tuturor:

— Mamă, să ştii că noi te iubim, poţi să te bazezi pe noi. Dacă tata a comis o eroare, o greşeală, Dumnezeu o să-l readucă pe calea cea dreaptă. Această femeie trebuia să rămână departe de casa noastră. Suntem uniţi, suntem de partea ta.

Amir bănuia că aşa se vor purta copiii, chiar dacă de faţă cu el nu spuseseră nimic.

Vinerea următoare, doi *adoul*, un soi de notari, sosiră acasă la Amir, care, îmbrăcat tot în alb, îi aştepta. Trebuiau să înscrie noua căsătorie cu Nabu Dialo, născută la Thies, Senegal, în acelaşi act unde figura şi Lalla Fatma. Ceremonia se încheie repede. Nabu, şi ea în veşminte albe, îşi puse semnătura pe act şi i se dădu o zestre, ţesături şi câteva bijuterii de aur. Apoi rostiră o rugăciune. O tăcere deplină domnea în curte, unde un firicel de apă ţâşnea în fântâna din mijloc, susurând ca un ciripit de păsărele.

Noaptea nunţii se scurse în linişte. Tensiunile din ultimele săptămâni îi epuizaseră pe amândoi şi nu erau în stare să facă dragoste ca pe vremea

„căsătoriei Mut'a". Adormiră îmbrăţişaţi. Nabu plânsese puţin, poate de bucurie, poate de oboseală. În zori, Amir simţi trezindu-se în el o dorinţă puternică. Erecţia n-o putea lăsa indiferentă pe Nabu şi, în sfârşit, se regăsiră unul pe altul.

Erau două categorii de oameni în Fès: fassi, ai căror strămoşi veniseră din Arabia sau din Andaluzia, şi restul. Aceştia din urmă nu existau. Nu li se arăta niciun dram de respect. Nabu nu avea nicio şansă să-şi găsească locul în acest oraş şi cu atât mai puţin într-o casă atât de mare. Într-o zi, Amir se simţi uşor bolnav. Nabu trecu printr-un moment de panică: oare ce soartă ar aştepta-o dacă, printr-o nenorocire, el ar muri? Reflectă la asta. Fără îndoială, ar fi azvârlită imediat în stradă fără nimic, chiar şi fără lucrurile ei. I se strânse inima şi se rugă în gând ca Dumnezeu să-i ocrotească soţul şi să-i dea sănătate.

Cunoscuse la hammam o maseuză neagră, adusă din Guineea, care se pomenise în stradă a doua zi după moartea stăpânului ei. El o protejase, dar nu o luase de soţie. Femeia pierduse tot. Nu mai ştia cum o cheamă, nici cum sosise aici şi nici cum ajunsese la o muncă aşa de grea şi de prost plătită. Bălmăjea întruna, dar Nabu înţelegea de obicei esenţialul. Nicio lege nu apăra persoanele de acest fel. Sclavia nu exista oficial, dar se practica fără probleme. Era în firea lucrurilor.

Maseuza dormea într-o odăiţă, în holul hammamului. Câteodată i se dădea de mâncare. Atunci când nu muncea, se ducea să cerşească la intrarea în mausoleul lui Moulay Idris, sfânt şi patron al oraşului. Nabu îi înţelegea povestea şi îi dădea bani de câte ori putea.

Deşi măritată, Nabu nu avea nicio garanţie, nicio siguranţă în privinţa viitorului. Nu îndrăznea să discute despre asta cu Amir, care avea talentul de a bagateliza totul. Se hotărî să-i

nască un copil. Îşi făcu bine calculele şi reuşi să-şi atingă scopul. La trei luni după căsătorie, Nabu rămase însărcinată.

Vestea avu un efect fatal asupra Lallei Fatma, pe care o lovi un soi de paralizie pe partea stângă. Desfigurată, neputând nici să se ridice, nici să strige, se închise în camera ei şi refuză iarăşi să-şi primească soţul. Doar copiii puteau s-o vadă. Foarte afectat de starea ei, Karim se străduia să-i arate cât o iubeşte şi chiar s-o facă să râdă. Departe de toate, prizonieră a angoaselor, simţindu-se umilită, Lalla Fatma slăbea şi refuza să ia medicamente. Părinţii ei o vizitau des şi îi explicau că era în interesul ei să accepte realitatea şi să ajungă la un compromis cu femeia cea nouă. Ea plângea şi repeta: „Niciodată! În veci nu voi suporta să fiu înlocuită de o negresă, de o străină îngălată, care nu ştie nici măcar să vorbească. L-a vrăjit pe soţul meu, i-a făcut farmece. Şi eu sunt victima ei. Nişte sălbatici care ne urăsc fiindcă Dumnezeu ne-a făcut albi şi curaţi, iar ei sunt deşeurile omenirii.”

Tatăl ei îi cerea să revină cu picioarele pe pământ şi să nu mai spună lucruri absurde, nedemne de o musulmană. Îi citea versete din Coran ca s-o liniştească, însă duşmănia şi resentimentele ei erau mai puternice decât orice.

Casa era departe de a fi o oază de pace. Amir mânca împreună cu Nabu; copiii luau masa singuri în bucătărie, iar mama lor nu ieşea din cameră. Nu mai exista o viaţă de familie. Cel mai mult suferea Karim. Regresase puţin şi nici măcar dactilografia nu-l mai distra. Servitoarele erau descumpănite şi nimic nu mai mergea ca odinioară. Precaută, Nabu nu lua nicio iniţiativă. Cea mai tânără dintre servitoare era la dispoziţia ei. O însoţea la hammam o dată pe săptămână. Acolo, maseuza se ocupa întotdeauna de ea cu mare grijă.

Amir încercă să se împace cu Lalla Fatma, dar fără rezultat. Moulay Ahmad îl sfătui să aştepte. Într-o bună zi, ea avea să se trezească şi să uite de gândurile negre.

În fiecare an, Amir organiza o mare serată mistică, înaintea celei de-a douăzeci şi şaptea nopţi a Ramadanului. Invita toată familia, prieteni, tolbas, cititori din Coran, poeţi sufişti. Copiilor le plăcea această noapte lungă, în care urcau pe terasă ca să se uite la stele, convinşi că fiecare avea steaua sa, mai strălucitoare decât ale celorlalţi.

Lalla Fatma nu putea să rămână în camera ei şi să nu participe la recepţie. Se hotărî să iasă şi să-i întâmpine pe oaspeţi ca de obicei. Paralizia aproape că îi dispăruse, îşi recăpătase înfăţişarea normală. Dar oare revenise şi pacea? Lalla Fatma îşi făcu apariţia alături de soţul ei.

Nabu stătea ceva mai departe, însărcinată şi zâmbitoare. La un moment dat, toată lumea porni spre mausoleul lui Moulay Idris, pentru rugăciunea din zori. La fel ca în zilele de sărbătoare, copiii nu dormeau şi se jucau. Bărbaţii mergeau înainte, iar femeile, în urma lor. Cortegiul intră în mausoleu. Femeile se aşezară în spate, bărbaţii, în faţă şi se rostiră rugăciuni cu glas tare. La răsăritul soarelui, toată lumea părăsi moscheea. Amir o conduse pe Lalla Fatma în camera lor. Dormiră împreună fără să se atingă. De altfel, era şi interzis în timpul postului.

Însă ceva se domolise în relaţia dintre ei.

Aparent mai senină, Lalla Fatma nu era, totuşi, dispusă să-i facă vreo concesie lui Nabu. La câteva săptămâni după încheierea Ramadanului, chemă acasă un individ hirsut, îmbrăcat ca vai de lume, care târa după el un geamantan din carton. Bărbatul se duse ţintă la bucătărie şi ceru să i se dea de mâncare carne crudă. Zicea că are nevoie ca să poată lucra.

Batoule îi făcu pe plac, deşi individul, care arăta a şarlatan, nu o impresiona deloc. Însă văzuse atâtea şi îşi ştia stăpâna înnebunită după treburi de soiul ăsta care nu duceau la nimic, decât la cheltuirea inutilă a banilor soţului.

După ce devoră tot ce i se pusese în faţă, bărbatul râgâi zgomotos şi bău un castron mare cu apă caldă. Apoi se

închise în camera Lallei Fatma, fără ca nimeni să ştie ce făcea el acolo.

Vraciul trebuia s-o îndepărteze pe Nabu de casă şi, mai ales, să-i provoace un avort. Pe Lalla Fatma o obseda riscul de a se naşte în familie un copil negru, care ar purta acelaşi nume ca şi copiii ei. Turba de furie la acest gând. Spunea: „Că se distrează cu o târfă, mai treacă-meargă, dar să-i facă şi copii, asta nu pot să rabd. Ea trebuie să crape până atunci.”

Vraciul îi zise că are nevoie de o şuviţă din pletele lui Nabu şi de câteva fire din părul ei pubian. Grea cerinţă! Cum să le obţină, pentru ca vraja să funcţioneze? Putea să-i ceară uneia dintre servitoare să-i taie o şuviţă lui Nabu în timpul somnului, dar, cât priveşte părul pubian, numai Amir ar fi putut să-i smulgă câteva fire, şi cum să-şi închipuie că el i-ar fi părtaş la aşa ceva? Era îndrăgostit de această femeie şi n-ar fi lăsat pe nimeni niciodată să-i facă vreun rău. Tot reflectând cu voce tare, Lallei Fatma îi veni o idee: s-o cumpere pe maseuza care o epila pe Nabu. Se temea, totuşi, să nu existe o solidaritate între femeile de culoare, dar hotărî să încerce, spunându-şi că banii fac minuni.

Să cadă la învoială cu maseuza nu se dovedi o treabă uşoră. Femeia nu pricepea ce voia Lalla Fatma de la ea. O altă maseuză, albă, se oferi să-i smulgă ea câteva fire lui Nabu, pentru o sumă frumuşică.

Cincisprezece zile mai târziu, Lalla Fatma avea şi şuviţa, şi firele cu pricina. Le ascunse într-un loc sigur şi aşteptă întoarcerea vraciului care făcea turul oraşului şi avea să rămână o zi sau două la Meknes pentru a vindeca un copil ce-şi pierduse brusc vederea.

Nabu bănuia că Lalla Fatma cocea ceva. Dar se simţea protejată de spiritul strămoşilor. Niciun rău n-o putea atinge. În plus, de când era o bună musulmană, îşi punea încrederea în Dumnezeu şi îi cerea să se arate bun şi milostiv cu ea. Învăţase araba ca să se roage şi să recite câteva versete din Coran. Amesteca araba cu franceza, însă

ce conta cu adevărat era intenţia de a urma calea cea dreaptă a lui Dumnezeu.

Pântecele îi creştea, dându-i o alură şi mai frumoasă. Părea uşoară când mergea şi călca în vârful picioarelor. Amir o răsfăţa şi îi săruta pântecele de câte ori venea şi pleca. Se simţea ca un tinerel, îndrăgostit şi fericit.

Chiar dacă afacerile nu mergeau bine din cauza tulburărilor politice, nu se văita ca vecinii şi ca verii săi. Nu ele reprezentau prioritatea lui. Era obsedat de sarcina lui Nabu, număra zilele şi nu-şi ascundea nerăbdarea. Luă legătura cu Turia, moaşa. Femeia îmbătrânise şi nu mai lucra. Îi luase locul Kenza, nepoata ei, infirmieră la spitalul francez. Aceasta veni s-o examineze pe Nabu şi declară ferm: „Naşterea va fi peste zece zile.

Sunt gemeni sau gemene.”

Amir aproape că-şi pierdu echilibrul. Nabu râse nervos. Doi negri în familie! Avea ce s-o dea gata pe Lalla Fatma.

În acest oraş fără orizont, cu case vârâte una într-alta şi străduţe ce ţeseau un labirint strâmt, unde viaţa părea scrisă dinainte în marele caiet aşezat pe mormântul sfântului protector al cetăţii, se cuvenea ca fiecare să-şi ştie locul. Femeile nu trebuiau sub nicio formă să depăşească limitele stabilite de secole şi de bărbaţi, săracii trebuiau să fie mulţumiţi cu condiţia lor de săraci, iar cei care se îmbogăţeau trebuiau să urmeze calea afacerilor şi să nu privească înapoi sau să aibă vreun sentiment de nedreptate. Trebuiau să facă danii, să se poarte bine cu cei năpăstuiţi şi să-i fie recunoscători lui Dumnezeu că le dăruise atâtea bunuri.

Amir medita la astfel de lucruri când Karim veni să i se arunce în braţe de parcă îi lipsea afecţiunea. Era gata să plângă. Învăţătorul îl dăduse afară fiindcă nu reuşea să pronunţe cuvântul „spectacol”, zicea „spistal”. Amir observase că de multe ori Karim regresa când avea motive de nelinişte.

— Ce este, fiule?

— Mi-e frică…
— Frică de ce anume?
— Mama bolnavă, mama plânge, plânge…
— Nu-ţi face griji, curând o să ai încă un frăţior sau o surioară.
— Ştiu, Nabu e în… în… săr… aşteaptă bebe.
— Iată! Începând de acum, mă bazez pe tine să mă ajuţi la magazin. În restul timpului, un institutor va veni acasă să-ţi predea. N-o să te facă să plângi ca tâmpitul celălalt.
— Doar mie?
— Până atunci, hai cu mine la magazin, trebuie să fac ordine acolo.
Lui Karim îi plăcea să primească sarcini. Iar să lucreze cu tatăl său era mai benefic decât o terapie. Un infirmier îi spusese lui Amir că un logoped tocmai se mutase în oraşul nou. Amir se informă şi află că întradevăr specialistul se stabilise în cartierul francezilor. Îşi notă numele şi adresa şi îl anunţă pe Karim că o să-l ducă în curând la un doctor nou.
Karim îi răspunse cu un zâmbet larg: „Eu nu bol… bolnav!” Institutorul era nimeni altul decât fiul cel mai mic al lui Moulay
Ahmad. Se ocupa două ore pe zi de Karim, pe care îl învăţa să citească şi să scrie.
Instalată într-o cameră frumoasă, aşezată simetric cu a Lallei Fatma, Nabu se purta cu discreţie. Cele două femei nu comunicau. Amir petrecea două nopţi pe săptămână cu soţia albă, care tot nu-l lăsa s-o atingă. Nabu, deşi însărcinată, îl copleşea cu mângâieri şi cu o tandreţe fără margini. Alertaţi de mama lor, copiii erau în încurcătură; doar fata se arătă clar împotriva femeii de culoare şi, ca să se ştie, striga:
— Dacă e să mă mărit cândva, o să iau de bărbat un creştin, un străin venit dintr-o ţară unde nu există poligamie, unde negrii şi albii nu se amestecă. Tata nu ştie ce face, nu mai gândeşte cu mintea lui, e sub influenţa

nefastă a unui trib, veţi vedea, într-o bună zi o să vină toţi aici, o să ne împresoare, o să ne ia toate lucrurile şi o să ne arunce afară!

Lalla Fatma, care nu-şi mai părăsea camera, o zări pe fereastră pe Kenza învârtindu-se de colo-colo. Observă toată agitaţia şi nu-şi putu împiedica o lacrimă să i se prelingă pe obraz. Era tristă şi în acelaşi timp voia să-şi dea silinţa, să accepte situaţia şi să se adapteze. Însă nu era pregătită. Avea impresia că şi-a pierdut bărbatul. Parcă ar fi murit şi se uita acum la noua viaţă a soţului alături de femeia neagră care îl făcea fericit. Îşi punea întrebări despre comportamentul ei, despre viaţa lor sexuală, blestemându-le pe africance. Şi nu vedea în asta nici urmă de rasism. În orice caz, marocanii îi consideraseră mereu pe ceilalţi rasişti. Oare de unde veneau atâtea idei stupide, care pretindeau că negrii au o sexualitate grozavă?

Amir era aici. Karim avea grijă de magazin. Servitoarele zoreau să cureţe prin casă. Batoule cerea măruntaie de miel ca să prepare o supă care să-i redea puterile tinerei mame după naştere. Totul era gata pentru întâmpinarea pruncului sau a pruncilor.

Amir stătea deoparte, cu şiragul de mătănii în mână, rugându-se. Lalla Fatma înghiţi o pastilă, ceru un ceai, apoi se culcă. Nici prin gând nu-i trecea să asiste la evenimentul care îi provoca atâta durere. Fiica ei făcu la fel, îşi aduse o saltea în camera mamei şi hotărî să doarmă cât dura naşterea.

Când primul prunc veni pe lume, Batoule scoase un yu-yu atât de strident, că îşi trezi stăpâna. La apariţia celui de-al doilea, strigă doar:

„Allah Akbar!” Kenza înmărmuri. Gemeni, bineînţeles, cum prevăzuse ea, doar că unul era negru, foarte negru şi roşiatic. De fapt, unul avea pielea mai închisă decât celălalt, dar abia peste câteva zile culoarea deveni evidentă. Primul născut era alb, alb-alb, al doilea era negru, negru-negru.

Kenza nu mai văzuse un asemenea caz, ba nici măcar nu-şi închipuise că e posibil. Spuse:

— Un semn de la Dumnezeu! O binecuvântare, o dublă bogăţie. Amir, emoţionat peste măsură, zise:

— Hassan şi Houcine. Îi voi numi Hassan şi Houcine. Aşa-i tradiţia.

Îi ceru din nou părerea lui Moulay Ahmad în privinţa acestui fenomen.

— În mod firesc, copiii tăi trebuiau să fie cafea cu lapte. Dar aici avem de-o parte cafeaua neagră, de-o parte, laptele. Dumnezeu are motivele sale. Acceptă acest dar de la El şi gândeşte-te că e un semn al bunătăţii Sale. Dumnezeu a creat oameni feluriţi ca să se cunoască unii pe alţii şi să se ajute între ei. Nu face diferenţe între alb şi negru, între străin şi băştinaş, între cei de aici şi cei de aiurea. Consideră-te privilegiat, ai noroc, nu-l risipi cu lucruri fără rost. Oferă-le o educaţie bună întru credinţa şi religia noastră.

Karim nu putea să-şi ascundă bucuria de a avea încă doi fraţiori. Cânta şi dansa ca atunci când câştiga o întrecere de înot. Lipsise de la antrenamentul de dimineaţă pentru a asista la naştere. El îi duse vestea mamei sale, care nu se miră. Ba chiar zise:

— Dovadă că-i vrăjitoare. Unul alb, unul negru! Unde s-a mai pomenit aşa ceva?

Karim nu dădu atenţie comentariului. Începu să alerge prin casă, ca săi informeze pe toţi despre eveniment. Se înarmase cu o cratiţă în care bătea cu o lingură de lemn:

— Anunţ către po… po… populaţie! Has… Hassan şi Hou… Houcine au sosit… Trăiască tata, trăiască mama…

Fratele său mai mare îl corectă, amintindu-i că Nabu nu era mama lui.

— Da, ştiu, dar Nabu e mama lui Hassan şi a lui Hou… Houcine… fraţii mei!

În cea de-a şaptea zi după naştere, Amir sacrifică două oi şi dădu nume copiilor. Moulay Ahmad ridică mâinile cu

palme lipite şi le ceru bărbaţilor prezenţi la ceremonie să se roage cu el la Domnul cel Atotputernic: „Fie bine-veniţi în lume aceşti doi copii, fie binecuvântaţi de Dumnezeu, fie ei vestitorii Binelui, ai prosperităţii, ai liniştii, ai păcii în religia lui Allah şi a Profetului Său Sidna Mahomed; fie ei călăuziţi pe calea cea dreaptă a credinţei şi a valorilor noastre, care ne fac să fim simpli trecători prin această viaţă, să-i aparţinem lui Dumnezeu şi la el să ne întoarcem potrivit vrerii Sale sfinte…”

Prânzul care urmă rugăciunii se dovedi un adevărat festin. Nu lipseau decât muzicanţii pe care Amir nu îndrăznise să-i cheme, ca să nu aţâţe gelozia Lallei Fatma.

Însă Lalla Fatma, rănită, mohorâtă, nu mai era stăpână pe ea. Câteva zile mai târziu, o trimise pe Batoule să-l caute pe vraci care, bolnav fiind, nu se mai deplasa. Aşa că Lalla Fatma se hotărî să se ducă la el. Pentru asta, avea nevoie de permisiunea soţului. Născoci o poveste cu tapiţerul evreu care trebuia să refacă saloanele, dar care nu mai ieşea din Mellah din motive de sănătate. Îi spuse lui Amir:

— Dacă îmi îngădui, o să merg eu să-l văd şi să-i duc măsurile saltelelor ce trebuie reparate, dă-mi bani pentru avans. În plus, am chef să ies, să văd alţi oameni; simt nevoia să schimb aerul.

Îşi puse *djellaba* cenuşie, îşi ascunse gura şi bărbia sub un văl mic, alb, apoi plecă împreună cu Batoule, ieşi din medina şi se întâlni cu vraciul care le aştepta într-un soi de hangar.

— Ai ce ţi-am cerut?

Ea îi dădu şuviţa şi firele de păr păstrate într-o batistă.

— Ar fi trebuit să vii mai demult. Tot oraşul nu vorbeşte decât despre gemeni, unul alb şi unul negru. Acum ce să mai fac?

Lalla Fatma îi întinse câteva bancnote şi-i spuse:

— E treaba ta. Femeia trebuie să se întoarcă de unde a venit, bineînţeles, şi cu ce-a plodit.

Vraciul îi dădu o amuletă ca s-o strecoare sub patul lui Nabu.

— Cu asta, o să-şi piardă întâi somnul. Pe urmă, minţile, vei vedea, o să plece din casă ca turbată. Însă o să mai lucrez pentru ca totul să meargă bine şi repede. Mi-ar trebui câteva fire de aur, să leg amuletele, contează foarte mult. Să i le dai lui Batoule.

Seara, Amir o întrebă despre tapiţer.

— Nu l-am găsit, cică ar fi internat în spital.

— Curios lucru. După-amiază a trecut pe la mine ca să-i plătesc pentru ce-a muncit înaintea plecării mele în Africa. Era bine sănătos. Îmi ascunzi ceva.

Lalla Fatma bălmăji câteva cuvinte şi se retrase imediat în camera ei. Amir îi ceru lui Nabu să fie atentă la ce-i dă de mâncare Batoule. Ştia de ce este în stare o femeie geloasă.

Amir înţelese cu timpul că nu putea s-o ţină pe Nabu în aceeaşi casă cu soţia albă. Trebuia să-i găsească o altă locuinţă în cartier, s-o îndepărteze de pericolul care o ameninţa. Însă nu avea mijloacele necesare. O chemă pe bucătăreasă şi o avertiză în legătură cu orice vrăjitorie căreia ar putea să-i cadă victimă tânăra lui soţie. O puse să jure pe Coran că niciodată nu i-ar face rău lui Nabu. Amir nu se temea de mâzgăleli şi de amulete, dar îi era frică de anumite lucruri precum creierul de hienă care, amestecat în mâncare, putea provoca paralizii şi tulburări de comportament. Batoule îi promise că doar se va preface că-şi ascultă stăpâna, pentru a nu atrage asupra ei furia Lallei Fatma, dar că în veci nu-i va face vreun rău lui Nabu. Batoule nu-şi iubea stăpâna, care o punea să muncească fără odihnă.

Într-o zi, Amir avu ideea să închirieze o maşină de spălat vase pe care o societate cu sediul în oraşul nou o importase din Franţa. După o lună, dacă era mulţumit, putea s-o cumpere la un preţ avantajos. Ar fi fost primul fassi care instalează o astfel de maşină în casă. Amir se simţea mândru că uşurează munca servitoarelor, care erau

fascinate şi nu-şi mai încăpeau în piele de bucurie. Pentru ele, era un vis. Gata cu corvoada spălatului! Un tehnician veni să le explice în ce fel funcţiona maşina, făcu o probă, le mai dădu câteva instrucţiuni, apoi plecă. Năucite, femeile se gândeau că stăpânei n-o să-i pice bine toată povestea. Şi într-adevăr, fără să stea la discuţii, Lalla Fatma, din pură răutate, le interzise s-o folosească:

— Aveţi mâini, spuneţi-i soţului meu că nu vă trebuie maşina asta, carei bună pentru handicapate şi puturoase, nu pentru voi. S-o trimită înapoi. Prima care se atinge de ea o să regrete toată viaţa. Ne-am înţeles?

Doi bărbaţi veniră să ia maşina. Servitoarele se uitau cum dispare magicul aparat. Aveau lacrimi în ochi. Însă erau obişnuite să fie tratate ca nişte sclave. Ştiau că într-o bună zi ceasul dreptăţii va suna. Nu îndrăzniră să-i vorbească lui Amir. Oricum, nu-i puteau cere ajutorul. Iar

Amir cedă în faţa soţiei, ca să evite o nouă dramă. Nu era momentul s-o contrazică.

Amir continua să petreacă două nopţi cu soţia albă care, după o vreme, acceptă să reia relaţiile sexuale. Aceste exerciţii lipsite de entuziasm îl întristau şi îl umpleau de amărăciune. Îndeplineau amândoi o datorie conjugală, fără plăcere, fără bucurie, fără fantezie. Era mai fericit când se culca cu Nabu, care, în ciuda maternităţii, nu-şi pierduse senzualitatea şi priceperea. Sânii i se umflaseră, Amir îi sugea la fel ca pruncii, mângâindu-i tot corpul devenit încă şi mai catifelat, şi mai excitant.

Lucrarea vraciului nu avu niciun efect asupra lui Nabu, nici asupra copiilor. Lalla Fatma se împăcă până la urmă cu situaţia, aşteptând un moment propice să se răzbune.

Logodna unicei sale fiice, Fatiha, se desfăşură într-o atmosferă încordată şi puţin lipsi să nu ia o întorsătură urâtă. Hassan şi Houcine împliniseră doi ani şi alergau prin toată casa ca nişte diavoli împieliţaţi. Mama logodnicului întrebă de unde venea acel copil negru. Amir îi răspunse răspicat şi oarecum ameninţător:

— E fiul meu Hassan, fratele geamăn al lui Houcine şi fratele vitreg al logodnicei.

Tăcere. Priviri piezişe. Cei doi *adoul* care trebuiau să întocmească actul se întrebau ce se cuvenea să facă. Lalla Fatma interveni:

— Nu-i decât fratele ei vitreg, doar n-o să facem o dramă din atâta lucru. E ca mirosul de grăsime pe cuţit, nimic adică.

— Da, dar e negru! zise tatăl viitorului logodnic. Ne pregătim să intrăm într-o familie în care unul dintre fraţii logodnicei este negru. Tradiţiile noastre nu-s aşa. Cine ne asigură că Fatiha n-o să nască un negru?

— Ei, şi? strigă Amir. Voiam să-i pun numele Bilal, ca sclavul negru eliberat de Profetul nostru, dar, fiindcă are un frate geamăn, am ales Hassan şi Houcine. Ce rău vedeţi în asta? În plus, culoarea pielii nu-i molipsitoare!

Toţi amuţiră, simţindu-se stânjeniţi. Karim destinse atmosfera cântând la pian o melodie antrenantă. Toată lumea îl aplaudă. Putea să fie mulţumit. Salvase situaţia.

Celor doi *adoul* le veni ideea să recite sura Fatiha şi să ridice mâinile cu palmele împreunate, pentru ca Dumnezeu să binecuvânteze această unire şi să aducă pacea şi seninătatea în inimi. Unchiul Brahim le oferi tinerilor soţi douăsprezece linguri de argint. O superstiţie susţinea că aduce ghinion să-ţi cumperi singur lingurile.

Cam tot pe atunci, apăru un zvon, lansat de femeia care încasa banii la hammam. Cică Nabu l-ar fi răpit pe Houcine, copilul alb. Imediat vorba făcu înconjurul medinei şi ajunse până la Amir. Tocmai se pregătea să închidă magazinul, când un vecin meschin şi invidios se apropie de el şi-i murmură la ureche:

— Să ţi-o tragi cu o negresă fierbinte mai merge, dar s-o laşi să te convingă că e mama copilului alb, asta-i dezgustător!

Amir nu răspunse, lăsă capul în pământ şi porni spre casă. Lalla Fatma îl întrebă direct:

— Erai în cameră când a născut? Nu. Deci copilul alb putea fi furat cu complicitatea noii moaşe, o perversă, o dezmăţată, nemăritată, în patul căreia se înghesuie bărbaţii. Mărturia ei nu valorează doi bani. Nu te obosi s-o chemi, ca să ne îndruge minciuni.

Pentru prima dată în viaţă, Amir se înfurie cu o rară violenţă. Începu să urle cât îl ţineau puterile:

— Nu mai suport războiul ăsta pe care îl duci împotriva Lallei Nabu.

Da, e o prinţesă, o femeie de mare clasă, demnă şi magnifică. Aşa că gata! Gata! Să nu mai aud un cuvinţel contra ei. S-o ataci pe ea înseamnă să te legi de mine, de fericirea şi de onestitatea mea. Încetează!

— Că dacă nu? îndrăzni ea să răspundă.

— Dacă nu, repudierea! Durează un minut, cât îţi scriu scrisoarea de divorţ şi îţi faci bagajele. Ajunge să rostesc de trei ori la rând „Eşti repudiată” şi nu mai eşti soţia mea. Aşa-i legea!

Lalla Fatma izbucni în hohote de plâns, fiindcă ştia că el nu glumeşte, apoi dispăru în camera ei. Niciodată nu-şi văzuse soţul într-o asemenea stare. Pentru ea, ăsta era rezultatul vrăjitoriei africane.

Una dintre servitoare, care auzise cearta dintre Amir şi soţie, o avertiză pe Nabu. Deşi n-o mai mira nimic, Nabu începu să se teamă să nu-i ia cineva copiii. Ştia că orice era posibil în acest oraş, că se ţeseau multe intrigi perfide. Dormea cu copiii în braţe. Amir profită de aniversarea lor ca să marcheze evenimentul şi să pună capăt acestui zvon îngrozitor. Îşi făcu apariţia cu Hassan într-o parte şi cu Houcine în cealaltă, urmaţi de mama lor, îmbrăcată într-una dintre frumoasele ei rochii africane. Lalla Fatma stătea îmbufnată în camera ei. I se părea că asistă la propriul naufragiu şi renunţă să-şi mai facă rugăciunile, susţinând că Dumnezeu a preferat în locul ei o negresă.

Lozinca „Mahomed al V-lea e în lună” se răspândi imediat în tot oraşul, într-o zi de noiembrie din 1955. Toţi marocanii

erau chemaţi să vadă apariţia regelui lor pe faţa plină a lunii. Vremea era frumoasă, cerul, plin de stele, şi iată poporul marocan urcat pe terase, pe coline, în arbori sau pe acoperişul puţinelor clădiri, ca să vadă conturându-se profilul celui pe care Franţa îl destituise şi îl exilase împreună cu familia foarte departe de ţara sa, în Madagascar. Rareori un fenomen de masă va fi fost atât de urmărit şi, mai ales, crezut. Nu era vorba de imaginaţie. Unii ziceau că-l văd zâmbind, alţii, că era liniştit şi încrezător, că întoarcerea sa pe tron nu putea fi pusă la îndoială, fiind o chestiune de săptămâni.

Oamenii politici aveau să găsească rapid un aranjament care nu doar că îl va aduce pe suveran înapoi, în palatul său, ci va acorda şi independenţa Marocului. În definitiv, acest protectorat durase destul şi, în plus, Franţa era prinsă pe atunci într-un război teribil în Algeria, un război care avea să facă mult rău ambelor popoare, lăsând răni aproape de neşters.

Nimeni nu îndrăznea să glumească pe seama acestei apariţii suprarealiste, nici măcar vărul Hafid, fost institutor anarhist, ghid clandestin şi antimonarhist, ameninţat cu moartea de militanţii naţionalişti. Trăia ascuns şi, de câte ori putea, îşi striga pasiunea pentru Revoluţia Franceză din 1789. Amir îi spusese de o baracă unde să se ascundă. Îi trimitea de mâncare din când în când şi nu mergea să-l vadă decât noaptea, acoperit cu o *djellaba* veche:

— Ascultă, Hafid, termină cu joaca de-a provocatorul. Eşti împotriva curentului care există în tot Marocul, marocanii îşi iubesc regele şi se luptă pentru întoarcerea lui. Aşa că n-o mai face pe imbecilul.

— Da, dar ce-a făcut monarhia pentru binele cetăţenilor?

Hafid suferise mult, nu semăna cu alţii. Era copilul sclavei negre pe care tatăl său o adusese din Guineea. Era metis. Dispreţuit, umilit, învăţase repede că nimeni nu-i va da nimic degeaba. Se pusese pe citit zi şi noapte şi îşi alcătuise o bibliotecă. Cărţile îl ajutaseră să-şi găsească, în

cele din urmă, identitatea, echilibrul şi alinarea. Rasismul era aproape natural într-o societate care de când lumea îi respinsese şi îi considerase inferiori pe oamenii cu pielea neagră. Îi citise pe Voltaire şi pe Hugo, pe Zola şi pe Rabelais, pe Rimbaud şi pe Omar Khayyam, pe Khalil Gibran şi pe André Gide, pe Ahmed Chawqi şi pe Anatole France, pe Georges Darien şi pe Taha Hussein. Devorase tot ce-i picase în mână, îşi luase notiţe şi învăţase pe de rost fragmente întregi.

Îi spunea unchiului său:

— M-am descurcat singur. Tata m-a abandonat. Noroc că am găsit toate cărţile astea la piaţa de vechituri. Au fost ale francezilor care au părăsit Marocul la începutul evenimentelor.

Hafid era un personaj de roman. Citea cu mare pasiune. Totuşi, anumite lecturi puteau să devină obsesii. Cu mare greutate scăpase de *Metamorfoza* lui Kafka. În fiecare dimineaţă, se repezea la oglindă să vadă dacă nu suferise vreo transformare fizică peste noapte. Într-o zi, observase apariţia unui neg sub buză, în partea stângă. A doua zi, negul se deplasase şi chiar crescuse. Hafid deschise cartea lui Kafka, în ediţie de buzunar, şi îl apucă frica. Pe pagini, în locul textului, existau nişte caricaturi în care era el, cu o duzină de negi pe faţă, de diferite mărimi.

Auzi chiar şi o voce care pretindea că de-acum o să-şi găsească destinul scris în aceste pagini. Intră în panică. Puse tulburările pe seama oboselii. Totuşi, nimic nu-l apăsa: nu se obosise peste măsură, munca de ghid turistic clandestin era destul de liniştită. Însă ceva îl sâcâia, dar nu pricepea ce anume. Se aplecă să-şi ia pipa cea lungă şi s-o umple cu kif 15 şi abia atunci înţelese că iarba asta îi juca feste. O puse la loc şi bău un pahar mare cu apă. Fuma de multă vreme, dar acum simţea pentru prima dată că iarba îi provoca halucinaţii.

Când luă iar romanul lui Kafka, după o siestă îndelungată, cartea nu mai avea nimic anormal. Nici pagini lipsă, nici

desene. Se privi în oglindă şi zâmbi parcă pentru a-şi spune singur: „Termină cu prostiile!”

Coperta romanului *Zeilor le e sete* de Anatole France era albă şi liniştitoare. Prietenul său José i-l oferise, recomandându-i să-l citească fără întârziere: „Ce noroc ai să descoperi această capodoperă!”

Se adânci în lectură. I se părea că aude glasul revoltei. Era încântat.

Exact genul de literatură pe care el o aprecia cel mai mult. Căzu în visare şi îşi văzu tatăl călare pe un măgar, pierdut în căldura unui sat pustiu şi strigând: „Să mă ierte Dumnezeu că i-am dat un fiu necredincios, care nu respectă nimic, care a făcut din revoltă singura lui religie; asta n-are nicio legătură cu istoria noastră, noi suntem monarhişti loiali, nu vrem să tăiem capul nimănui! Să-l ierte Dumnezeu!” Îşi zise că la noi nimeni nu iar cere unui tată să plătească, indiferent pentru ce, că avem o relaţie aproape religioasă cu părinţii. Îi acceptăm aşa cum sunt şi nu ne arătăm niciodată lipsiţi de respect faţă ei. Altminteri, urmează ruptura şi respingerea publică.

Hafid era un rebel, dar nu un fiu rău; nu reuşea să-i poarte pică părintelui care îl abandonase. Cât despre mama sa, se pare că ea dispăruse după ce fusese vândută unui bogat proprietar de pământuri din regiunea Meknes.

Într-o zi, pe un ton calm, Hafid îşi expuse punctul de vedere în faţa lui Amir, unchiul şi binefăcătorul său: „Francezii n-ar fi trebuit să-l dea jos pe rege niciodată. Să-l fi lăsat la locul lui şi monarhia s-ar fi stins de la sine. Însă, făcând din el un erou, şi Mahomed al V-lea e un erou, ei au condamnat Marocul să perpetueze sistemul monarhic, ba l-au şi întărit, ca dovadă că tot poporul este în stradă, cerând întoarcerea regelui pe tronul strămoşilor lui! Eu unul n-am nimic împotriva acestei familii, dar, sincer vorbind, cât timp o să mai fim supuşii săi, cât o să mai jurăm credinţă unui rege? Poate sunt singurul care gândeşte aşa. Dar îţi spun şi

eu ţie ce gândesc, prietene, unchiule. Ştiu că, dacă aş vorbi, aş fi linşat.

Prin urmare, mă ierţi, dar o să plec!” Amir îi demonstră că sistemele republicane nu erau neapărat democraţii, dând ca exemplu Egiptul, unde Nasser tocmai preluase puterea printr-o lovitură de stat militară. Ca un om prudent ce era, îi spuse că ţara avea mare nevoie de stabilitate şi că regele, în calitate de comandant al credincioşilor, era singurul capabil să-i unească pe marocani sub stindardul unui islam paşnic.

Hafid ştia că poziţia sa era ultraminoritară, dar el proceda întotdeauna doar cum îl tăia capul. Renunţase să mai fie ghid, mai ales că autorităţile organizaseră o miliţie împotriva ghizilor neoficiali. Luă o hotărâre: să se exileze. Trecuse în revistă mai multe ţări şi alesese una: Suedia. Zicea că era visul lui, ambiţia lui. De ce tocmai această ţară? Pentru că, pe atunci, Suedia adoptase câteva sute de copii orfani după războiul civil dintr-o ţară africană. Presa vorbise pe larg despre subiect şi Hafid se simţise nu doar orfan, ci şi african! În plus, se interesase de sistemul politic din ţările nordice.

Însă nu avea paşaport şi conta pe Amir ca să obţină unul. Lucru deloc uşor. Cei care eliberau paşapoarte erau, în mare parte, funcţionari algerieni cu statut de francezi. Mulţi lucrau în poliţie şi în serviciul de informaţii. Naţionaliştii îi evitau şi nu-şi ascundeau dezaprobarea.

Viitorul soţ al Fatihei cunoştea pe cineva care lucra discret pentru poliţia franceză. Stărui pe lângă el pentru un paşaport pe numele lui Hafid, născut la Fès, din tată marocan şi mamă guineeană. Cu un plic strecurat în dosar, printre documentele cerute, Hafid obţinu paşaportul şi, fără să anunţe pe nimeni în afară de Amir care îi dăduse bani, umplu un geamantan cu cărţi, luă vaporul la Tanger, apoi, trenul de la Algeciras până la Stockholm, pe care îl descoperi într-o seară de decembrie, acoperit tot de zăpadă.

Nu văzuse niciodată lucrul acesta despre care se vorbea în cărţi. Era ciudat şi îi trezea o stare oarecum euforică. Făcea bulgări de nea, ca un copil, apoi şi-i plimba peste obraji. Era atât de fericit că păşeşte pe pământul acestei ţări, încât nu simţea deloc frigul. Cunoştea pe cineva aici, un compatriot care plecase cu o turistă ceva mai coaptă. Acesta îl primi bine şi Hafid trebui să umple din nou dosare, să povestească unaalta despre viaţa lui, despre motivele exilului etc. Prietenul său îi atrase atenţia asupra unui fapt important:

— Aici nu merge cu minciuni, nu-i nevoie să-ţi dramatizezi situaţia. Aici un alb este egalul unui negru sau al unui metis, cum e şi cazul tău, nu?

Deci fii cinstit, nordicii sunt cinstiţi, nu-s mediteraneeni. Fără gesturi exagerate, fără familiarităţi! Ai aceleaşi drepturi ca toţi ceilalţi cetăţeni. Mai întâi o să înveţi limba, după care o să-ţi cauţi un loc de muncă.

Important e să fii serios şi să nu umbli cu şmecherii. Adică lasă politica, nu te mai încrâncena împotriva monarhiei marocane, nu interesează pe nimeni aici. Dacă te porţi corect, obţii tot ce legea permite, dar, la cel mai mic pas greşit, te vor trimite înapoi fără să stea la discuţii. Însă eu ştiu că eşti inteligent şi o să reuşeşti. Uită de ideile tale anarhiste şi cam deplasate, OK?

— OK! Contează pe mine! Nu am decât o religie: seriozitate, rigoare şi cinste!

Câteva luni mai târziu, Hafid îi trimise lui Amir, binefăcătorul său, o fotografie în care apărea în braţele unei blonde frumoase, mai înaltă decât el. Se aflau într-o staţiune de schi. Amir cugetă: În Maroc, n-ar fi ajuns niciodată în braţele unei femei albe şi n-ar fi ştiut în veci ce-i ăla schi! Ar trebui să i se trimită un buchet de trandafiri familiei regale din Suedia!

De la naşterea gemenilor, Amir devenise conştient de o realitate pe care până atunci o privise doar de la distanţă, fiindcă nu-l afecta direct.

Rasismul era adânc înrădăcinat în mentalităţile tuturor, bogaţi şi săraci, oameni din Fès şi oameni din alte oraşe. Totuşi, populaţia marocană nu era toată albă. Existau şi descendenţii sclavilor care trăiau mai ales în sud şi care ocupau posturi inferioare. Cei mai merituoşi erau aleşi să facă parte din garda regală. Regele ordonase ca această gardă deosebită să fie alcătuită doar din negri. Dovada evidentă a unui rasism aproape inconştient, care nu deranja pe nimeni, exceptându-le, firește, pe victimele sale. Însă nimeni nu se agita, nimeni nu reacţiona la această stare de lucruri, într-un Maroc aflat încă sub protectorat, în ajunul independenţei.

După căsătoria Fatihei, Mahomed, fiul cel mare, şi Aziz plecară să studieze la Cairo, întrucât obţinuseră burse de la o confrerie musulmană. Tatăl lor nu vedea niciun pericol în asta, convins de bunătatea acestor musulmani, care deja acţionau din umbră. Nici prin minte nu-i trecea că şi-a încredinţat copiii unei mişcări politice care, în Egipt, milita împotriva modernităţii. Nu rămăsese acasă decât Karim, care se ocupa cu mare drag de cei doi fraţi mai mici, dar petrecea nu puţin timp şi la maşina de scris cu ajutorul căreia, zicea el, ţinea un „jurnal”. Lalla Fatma se stingea în refugiul ei. Cum lipsea Amir de-acasă, cum dădea ordine ca băieţii negresei să mănânce numai resturi la bucătărie. Nabu îi scăpa printre degete fiindcă o evita şi nu o înfrunta niciodată, ceea ce o făcea să turbeze de furie.

Amir întâmpina tot mai multe greutăţi cu negoţul. Grevele frecvente şi manifestaţiile descurajau clienţii. Discută cu Brahim, fratele său mai mare, care părăsise oraşul Fès la începutul anilor ’40 şi se stabilise la Tanger, unde deschisese mai multe birouri de schimb. După ce reflectă, Brahim îl încurajă pe Amir să se mute şi el în oraşul strâmtorii 16, prosper şi înfloritor.

Lalla Fatma muri în somn, într-o noapte în care o furtună puternică se abătu peste Fès şi puţin lipsi să smulgă tot în calea ei. Se văzură nevoiţi să aştepte sfârşitul ploilor

torenţiale ca s-o înmormânteze şi să-i primească pe cei veniţi să-şi prezinte condoleanţele. Cele trei zile consacrate funeraliilor păreau că nu se mai termină. Să găzduieşti oamenii, să-i hrăneşti şi să le răspunzi celor care puneau întrebări nelalocul lor despre Nabu. „E noua servitoare?” ziceau unii, ştiind însă cu certitudine cine era. Alţii n-o luau pe ocolite şi o acuzau de-a dreptul că a grăbit moartea Lallei Fatma. Toată această răutate era gratuită.

Dumnezeu crease omenirea în alb. Negrii erau nişte greşeli ale naturii care n-aveau ce căuta în familiile măreţe alese de Dumnezeu şi mult iubite de Profetul său. Cam aşa se vorbea în zilele de doliu care adunaseră o lume pestriţă. Se afla aici unchiul obez, care avea o părere despre orice şi nu se sfia s-o expună. Avea un tic, nu se putea abţine să-şi cureţe nasul în public. Nevasta lui, cunoscută ca rea de gură, se mulţumea să le arunce priviri duşmănoase gemenilor şi mamei lor, care stătea liniştită într-un colţ, îmbrăcată în alb, culoarea doliului. Era aici şi fratele mai mic al lui Amir, calic şi uscăţiv, care pomenea întruna de chestiunea moştenirii. Spunea: „Asta ar mai lipsi! Negri într-o familie nobilă care descinde din neamul Profetului. Trebuie mare atenţie, se ştie că femeile negre practică vrăjitoria. Împreună cu evreii, au inventat ceea ce se cheamă «magia neagră». Normal, astea două soiuri de oameni au necaz pe noi!” Un văr, poligam şi fericit să profite de rentele sale, propuse să-i găsească lui Amir o femeie tânără şi frumoasă din Fès, albă şi pură: „Nu trebuie să-l lăsăm singur cu sclava neagră, se pare că femeile astea cunosc nişte trucuri sexuale care îi înnebunesc pe bărbaţii albi!” Tot aici era şi învăţătorul de la şcoala coranică, sfrijit şi fără dinţi, mereu cu o mână sub *djellaba*, pentru a-şi ţine penisul ale cărui erecţii nu le putea controla. Povestea că odată o servitoare metisă îi făcuse asemenea farmece, încât a trebuit să se mute din cartier şi repeta oricui stătea să-l asculte că Dumnezeu pedepsea aspru adulterul, mai ales cu femei de culoare. În sfârşit, era şi Brahim aici, fratele cel mare, din

Tanger. Doar el se duse la Nabu şi îi prezentă condoleanţe, spunându-i să nu pună la inimă cuvintele tuturor imbecililor. Când plecă, îi aminti că uşa lui le era oricând deschisă: „Voi şi copiii voştri sunteţi întotdeauna bine-veniţi în casa mea.”

Amir suferea, chiar dacă moartea soţiei era deopotrivă o eliberare şi reprezenta voia lui Dumnezeu. Ordinea lucrurilor se spulberase. Trebuia să-şi reorganizeze noua viaţă de familie. Răspundea în stânga şi-n dreapta cu formule politicoase de circumstanţă, adăugând un verset despre toleranţă, amintind că Dumnezeu îi crease pe oameni diferiţi, dar asemănători, că singura deosebire dintre ei era tăria credinţei şi rigoarea cunoştinţelor.

După ceremonia de patruzeci de zile de la moartea Lallei Fatma, Amir hotărî să plece la Tanger ca să vadă cu ce s-ar putea ocupa şi în ce condiţii ar putea să se stabilească acolo cu soţia şi cu copiii. Fratele său îi sfătui să nu mai piardă timpul şi să-şi aducă mai repede familia.

Afacerile păreau să înflorească, însă nu trebuia să le priveşti prea de aproape. Oraş limitrof, Tanger nu se abătea de la regulă. Totul era posibil aici. O epocă fastă pentru unii, dar tristă pentru cei care ţineau încă la principiile şi la valorile lor.

5

La sfârşitul anilor ’50, spre deosebire de celelalte mari oraşe din Maroc, Tanger se bucura de statutul aparte de oraş internaţional, graţie legaţiilor străine, americană, engleză, italiană, franceză, spaniolă, indiană şi germană, care se instalaseră aici. Se părea că dintotdeauna spioni şi şnapani de toate soiurile îşi dădeau întâlnire aici, ca să se joace de-a spionii şi de-a şnapanii. Când lucrurile luau o întorsătură proastă, paşa din Tanger, faimosul paşa Tazi, intervenea şi punea ordine în acest furnicar ce frecventa două mari hoteluri ale oraşului: Continental, în apropierea portului, şi El Minzah, situat la câţiva paşi de Consulatul Franţei.

Era o perioadă bună pentru Brahim care, contrar fratelui său Amir, înclinat mai degrabă spre misticism decât spre comerţ, era un afacerist fără scrupule, versat în tot felul de combinaţii dubioase. Îşi găsise o nişă: traficul clandestin de mărfuri între Gibraltar şi Tanger, pe care îl organiza ca nimeni altul. Dacă unii îl priveau dezaprobator, le răspundea: „Oraşul ăsta nu-i făcut pentru legi; cei care nu ştiu să mintă n-o să se îmbogăţească în veci.” Vorbea mai multe limbi, ceea ce îi înlesnea relaţiile de afaceri în care comerţul şi manevrele politico-mafiote se contopeau cu seninătate. Brahim nu cădea niciodată în capcană, ştia să le facă pe plac şi unora, şi altora şi avea mare grijă să-l informeze despre toate matrapazlâcurile pe prietenul său Labbar, un agent al paşei. Unde mai pui că numitul Labbar avea legături preţioase cu negustorii indieni din Tanger, o castă aparte în oraş, care trăia în propriul cartier, era admirată şi respectată şi nu obişnuia să se amestece cu localnicii. La sfârşitul fiecărei luni, indienii îi dădeau o anumită sumă ca să-şi asigure protecţia lui în caz de dificultăţi.

Înainte de a porni spre Tanger, de a-şi schimba viaţa şi de a se lansa într-o aventură pentru care nu era pregătit, Amir îl însărcină pe un nepot de-al său să vândă casa cea mare din Fès. Erau vremuri grele. Piaţa imobiliară aproape că nu exista şi toată lumea îl sfătui să nu vândă acest mic palat, moştenit de la părinţi şi de la bunici. Săptămânile treceau, dar nu apărea nimeni. Ca să termine odată, nepotul îi propuse să cumpere chiar el casa la un preţ foarte scăzut. Amir nu stătu la discuţii, părăsi locuinţa în care petrecuse atâtea zile fericite şi hotărî s-o uite.

Amir sosi la Tanger în miez de noapte. Nu cunoştea oraşul, unde ajunsese doar cu ocazia unor scute vizite făcute fratelui său. Karim, Nabu şi gemenii îl însoţeau. După o săptămână petrecută la Brahim, care locuia într-o superbă vilă pe Muntele Vechi, se instalară într-o casă mare, dărăpănată, care prezenta avantajul de a fi construită

deasupra unui magazin. Urmând întocmai sfaturile fratelui său, Amir se apucă să vândă ţesături pe care le cumpăra de la un evreu polonez. Bărbatul, căruia în cartier i se spunea Polako, fugise din ţara lui din cauza antisemitismului şi găsise la Tanger pacea şi bunăstarea pe care Polonia i le refuzase.

Amir auzi nişte bârfe cum că Polako era îndrăgostit de vecina sa, o fiică a Rifului 17, căsătorită cu un marinar. În fiecare zi, când se ducea la piaţă ori la hammam, ea se oprea o clipă în faţa prăvăliei negustorului de ţesături, apoi îşi vedea de drum. I-ar fi plăcut să intre şi să cumpere o bucată de stofă pentru salon şi să stea puţin la taclale, dar ştia că toată lumea era cu ochii pe ea. Într-o zi, soţul află de la un vecin ce se vorbea, că Polako era interesat de nevasta lui. Înhăţă un cuţit mare de bucătărie şi dădu buzna peste el:

— Vasăzică aşa, Polako, îţi place nevastă-mea, hm? Ia vino încoace niţel să-ţi tai mătărânga. Şi vedem noi după aia dacă te mai învârţi pe lângă ea!

Pe Polako îl cuprinse teama pentru viaţa lui. Îndrugă nişte scuze şi jură să nu mai ridice ochii la ea.

— Nu, trebuie să te muţi de-aici. E un ordin, n-ai de ales. Şi dă zor, că sunt mare meşter în tăiat mătărângi…

Polako îşi luă tălpăşiţa de azi pe mâine. Se zicea că se stabilise la Casablanca, unde deschisese o măcelărie cuşer, ajutat de marele rabin. În orice caz, ca urmare a acestei poveşti nefericite, Amir şi Brahim îşi pierduseră cel mai bun furnizor, iar Amir se văzuse nevoit să se ocupe de altceva. Acum lucra cu indienii, vindea aparate foto, tranzistoare Philips, pick-up-uri Teppaz şi stilouri Parker de import.

La Tanger, Amir trăia departe de ceilalţi trei copii. Băieţii studiau la Cairo, iar fata, căsătorită, locuia la Oudja şi nu mai trimitea niciun fel de veşti. Nu-l vizitau decât la sărbătoarea de încheiere a Ramadanului şi la Sărbătoarea Sacrificiului. Nu se împăcaseră niciodată cu prezenţa lui Nabu în viaţa tatălui lor. Doar Karim o accepta complet şi

reuşise să treacă peste durerea pricinuită de moartea mamei.

Relaţiile dificile cu copiii mai mari îl mâhneau de multe ori pe Amir. O melancolie lentă şi fără leac i se cuibărise în suflet. Se îngrijea mai puţin de el însuşi, mergea cu mai puţin entuziasm la muncă, era tăcut uneori şi se izola. Prezenţa lui Nabu şi a lui Karim îl ajuta să reziste, ca şi speranţa de a le asigura un viitor acceptabil lui Hassan şi lui Houcine. Aşa că veghea cu mare atenţie la studiile şi la tihna lor.

Nabu era la fel de tandră şi de complice cu el. Îi simplifica viaţa de zi cu zi şi încerca să-l ferească de orice supărare. Vara, când fiul cel mare sosea pe nepusă masă şi urla cât îl ţinea gura să i se dea partea de moştenire din bunurile mamei sale, ea îl potolea şi reuşea aproape de fiecare dată să-l facă să plece înainte ca Amir să ajungă acasă. Îl sfătuia să se împace cu el, să se ducă să-l vadă şi să-i ceară binecuvântarea, însă el refuza cu încăpăţânare şi profera ameninţări la adresa ei.

La vremea aceea, un astfel de comportament era inadmisibil. Un fiu nu putea sub nicio formă să-şi acuze tatăl de ceva. Risca, pur şi simplu, să fie exclus din familie şi chiar să fie dezmoştenit. Însă asta se petrecea rar. I se întâmplase lui Hamza, un fiu rebel care colaborase cu poliţia franceză, denunţându-şi unchiul şi prietenii strânşi într-o casă părăsită pentru a organiza rezistenţa contra prezenţei franceze în Maroc. Când tatăl aflase că trădătorul era nimeni altul decât propriul fiu, se dusese în mijlocul cartierului Diwane, îl blestemase în public şi îi retrăsese binecuvântarea. Fiul fugise şi nu mai apăruse niciodată în oraşul vechi.

În ciuda câtorva încercări grele, cu timpul Nabu se adaptase bine în societatea din Tanger care, cosmopolită fiind, avea avantajul de a se arăta mai deschisă decât cea din Fès. Exista chiar şi un profesor negru la şcoala americană. Îl chema Jim şi Nabu îl cunoştea puţin. Era un

bărbat fermecător. O dată pe săptămână, organiza reuniuni la care punea discuri de jazz, după ce le prezenta şi le comenta. Din când în când, participa şi Nabu împreună cu gemenii. Şi astfel, Hassan deprinse primele cunoştinţe despre această muzică, pe care o prefera în locul cântecelor egiptene difuzate toată ziua de radioul naţional. Apoi învăţă engleza cu Jim şi îi deveni prieten. Jim îi povestea că visează să vadă cândva pământul strămoşilor săi, în Guineea sau în Mali. Făcea cercetări şi îi explica lui Hassan că se considera deopotrivă african şi american. În ziua aceea, Hassan înţelese brusc ce îi apropia. Ca şi Jim, putea să susţină că e atât african, cât şi marocan. O adevărată revelaţie pentru el!

Jim scria o istorie a blues-ului şi a discriminării rasiale căreia îi cădeau mereu victime muzicienii şi cântăreţii negri. Îi povesti lui Hassan viaţa tragică a lui Billie Holiday şi îi puse să asculte mai multe cântece de-ale ei. Vocea încărcată de suferinţă, îndurerată, frumoasă şi emoţionantă spunea totul despre brutalitatea cu care albii, la adăpost de orice pedeapsă, tratau populaţia de culoare din America. Ea cunoscuse de foarte tânără prostituţia, drogurile şi alcoolul şi murise la patruzeci şi patru de ani de ciroză hepatică. Hassan îşi dădu seama că rasismul nu era un accident al istoriei, ci o calamitate care se ţine scai de om, oriunde s-ar afla el. Discută despre asta cu Houcine, fratele lui geamăn, care, deşi îl ascultă concentrat, nu înţelese dimensiunea dramei pe care o trăia fratele său. Hassan, care era foarte sensibil, observă şi îşi aminti un proverb marocan: „Nu cunoaşte biciul decât pielea care l-a simţit.”

Nabu, înzestrată pentru învăţarea limbilor străine, vorbea araba fără accent, ieşea mereu din casă înfăşurată într-o *djellaba* frumoasă şi frecventa, mai ales în nopţile de Ramadan, moscheea din cartierul Siaghine, situată chiar în capătul drumului ce cobora spre port. În restul timpului, împrumuta cărţi de la Biblioteca Franceză şi le citea cu creionul în mână, notându-şi într-un caiet de şcolar frazele

care îi plăceau. Seara i le citea soţului şi se lansa în veritabile tirade despre importanţa literaturii. Nabu îl uimea pe Amir prin spiritul ei de iniţiativă şi prin setea de cunoaştere. Lui îi plăceau aceste momente când ea îi împărtăşea ce descoperise. Într-o zi, aduse acasă *O mie şi una de nopţi*, o ediţie de buzunar pe care o cumpărase de pe strada Italia. Începu să-i citească o poveste lui Amir, care se grăbi s-o continue – o ştia în mare din tradiţia orală.

Aşa luă naştere între ei un joc vesel şi pasionant. Ei îi plăceau detaliile picante, se strâmba, apoi lua mâna lui Amir şi o punea pe pieptul ei.

Sesiunile lor de lectură se terminau adesea cu acrobaţii sexuale care îi făceau să râdă. Dragostea lor nu dispăruse, o trăiau cu intensitate şi nu aveau nevoie de cuvinte ca s-o mărturisească. Amir nu se îndoia câtuşi de puţin de sentimentele lui Nabu pentru el. Era atât de sigur, încât, întro noapte, o trezi, îi sărută mâna şi îi făcu o declaraţie: „Nabu, tu eşti viaţa mea, sper să fiu la înălţimea iubirii tale!” Tulburată, Nabu nu răspunse, îi sărută amândouă mâinile şi adormi în braţele lui.

În ziua următoare, el plecă la gară să-l aştepte pe Moulay Ahmad care, peste câteva zile, trebuia să ia vaporul spre Algeciras şi de acolo să pornească spre Lanjaron, în Spania, unde urma să-şi întâlnească nişte prieteni de-o vârstă cu el, care sufereau de reumatism. Amir îl invită acasă şi găsi nimerit să-i spună cât de îndrăgostit era de Nabu. Bătrânul înţelept îl privi cu severitate şi îi zise: „Te face fericit în pat, atâta tot. Nu confunda asta cu iubirea. Să n-ai încredere în femei, sunt în stare să distrugă mâine ce adoră azi! Iubirea… Ce-i iubirea? Părinţii tăi se iubeau ca nişte eroi de roman? Eşti pe cale să-ţi pierzi capul, confunzi plăcerea sexuală oferită de această femeie cu sentimentul nobil şi rar care e iubirea şi care n-are nevoie să fie trâmbiţată pe toate acoperişurile şi străzile medinei! Puţină decenţă, prietene, şi vino-ţi în fire!” Mai târziu, observându-i pe Amir şi pe Nabu împreună, îşi regretă spusele. Exista dragoste

între ei şi asta îl mişcă într-atât că, după rugăciunea de seară, îşi împreună palmele şi îi ceru lui Dumnezeu să-i apere şi să-i ocrotească de răul ce dădea târcoale în jurul lor.

Hassan şi Houcine învăţau la liceul francez Regnault din Tanger când nişte ofiţeri şi subordonaţii lor, plecaţi dis-de-dimineaţă din cazarma Ahermoumou, încercară să-l ucidă pe rege. Făcură un adevărat masacru la Skhirat, în timpul petrecerii date de rege cu ocazia zilei sale de naştere. După această primă lovitură de stat eşuată, avea să urmeze o alta, un an mai târziu, în 1972. Starea de excepţie, decretată la mijlocul anilor ’60, condusese Marocul într-o zonă de tulburări care părea că nu vrea să se mai termine. Amir îşi sfătui copiii să fie discreţi, să nu se amestece în politică. Începuse vânătoarea opozanţilor. Arestări şi uneori dispariţii.

Nabu se temea, simţea că, în adâncul sufletului, Hassan era un rebel.

La liceu, Hassan învăţa cu mai puţin spor decât fratele său. Era singurul negru din această instituţie unde majoritatea elevilor erau albi şi francezi. Mai era şi Salem, fiul unui bărbat din Martinica şi al unei marocane, dar avea pielea deschisă la culoare. Gemenii erau uniţi, nu legau prietenii cu ceilalţi elevi, veneau numai împreună la liceu şi plecau la fel. Tatăl lor ieşea tot mai rar din casă, rămânea lângă Nabu, căreia îi plăcea să-l răsfeţe. Durerile de spate îl obligau să stea mai mult în pat. Îi venea greu să se ridice şi să meargă. Îşi pierdea încet-încet puterile şi Nabu plângea pe ascuns. Când vântul de est sosea la Tanger, toţi cei din casă deveneau nervoşi şi ursuzi. Karim îşi pierdea răbdarea, iar dispoziţia i se schimba. Gemenii o ştergeau la cinema.

În decurs de câteva luni, sănătatea lui Amir se ruină complet. Medicii, care trebuiau să se deplaseze acum pentru a-l consulta, nu reuşeau să descopere ce rău îl măcina. Slăbea şi îşi pierdea pofta de viaţă. Nabu se ruga dimineaţa şi seara, cerându-i lui Dumnezeu ca el să mai

trăiască încă puţin. Karim simţea nenorocirea apropiindu-se de căminul lor. Avea presentimente cumplite. De câte ori îl vedea pe Amir, îi strângea în braţe trupul împuţinat şi îi repeta că îl iubeşte. La rândul său, unchiul Brahim veghea asupra comerţului fratelui său. Găsise o sursă de câştig formidabilă care asigura familiei venituri mulţumitoare. Gata cu aparatele cumpărate de la indieni. De-acum magazinul oferea cosmetice importate din Europa şi din America. Era singurul magazin de acest fel din Tanger şi femeile stăteau la coadă să-şi cumpere parfumuri şi creme cărora revistele de modă nu încetau să le laude calităţile. Houcine şi Hassan erau ajutaţi la magazin de un văr, ultimul copil al lui Brahim.

În ajunul morţii lui Amir, Karim avu o criză de plâns cu hohote imposibil de oprit. Ştiuse înaintea tuturor că sunase ceasul. Nu îndrăznea să intre în camera unde tatăl său agoniza în braţele lui Nabu.

Văzând starea fratelui lor, Hassan şi Houcine înţeleseră şi ei. Îl chemară pe unchiul Brahim. Lui îi reveni sarcina de a ţine ridicat arătătorul mâinii drepte a lui Amir pentru ca muribundul să rostească shahada, cuvântul de pe urmă al oricărui musulman: „Mărturisesc că nu există decât un Dumnezeu şi Mahomed este profetul său.”

Nu puteau să aştepte sosirea celor doi băieţi mai mari de la Cairo. Fiica lui Amir ajunse seara, împreună cu soţul ei nesuferit, care nu se obosi săşi ascundă rasismul şi aroganţa. Potrivit tradiţiei, înmormântarea trebuia să aibă loc în ziua decesului. Unchiul Brahim se ocupă de toate. Nabu era demnă în hainele de doliu; începuseră să-i apară fire de păr alb-argintiu, mai mult din cauza necazurilor, a umilinţelor şi a insultelor gratuite aruncate pe stradă sau la piaţă, decât din cauza vârstei. De mult timp nu mai reacţiona, îşi înghiţea furia şi prefera să vadă ceea ce era bun şi frumos în viaţa ei. Ştia să se distanţeze cu uşurinţă de tot ce-o agresa. Nu purta pică nimănui, se ruga în tăcere înainte să adoarmă, se gândea la baobab, cerându-i, în

tainã, ajutorul. Graţie ataşamentului faţă de tradiţii, inteligenţei şi răbdării ei, Nabu rezista şi, aşa cum o sfătuise bărbatul ei, prefera să vadă virtuţile oamenilor, în loc să dea întâietate defectelor şi viciilor lor. Acum, că Amir dispăruse, ce o să se aleagă de ea? Se uită cu tandreţe la copiii ei şi îl cuprinse în braţe pe Karim care îi fusese întotdeauna sprijin şi complice.

Nabu se îmbrăcase în alb ca să-şi conducă soţul la cimitir. Însă Brahim trebui să-i explice că în Maroc femeilor nu li se îngăduia să urmeze cortegiul funerar. Asta era. Dar va putea merge să se reculeagă la mormânt oricând voia. Nabu plânse şi se amestecă printre femeile venite pentru a-şi prezenta condoleanţele.

Houcine remarcă în cortegiu doi tipi care nu făceau parte din familie. Hassan se aplecă şi îi şopti la ureche: „Sunt poliţai.” Aşa se obişnuia pe atunci, sistemul trebuia să ştie tot, să controleze tot. Starea jalnică a cimitirului îi întristă pe cei doi fraţi. Pungi de plastic, sticle goale, hârtii, rahat, excremente de câine, de pisică, de cal. La intrare, nişte negri tineri se ofereau să ude mormintele. Cerşeau, de fapt. Cineva le dădu un bănuţ sau doi. Numaidecât alţi cerşetori, albi, cititori ai Coranului, îi goniră azvârlind în ei cu pietre. Hassan îşi aduse aminte de unchiul Hafid, plecat să trăiască în Suedia, fiindcă Marocul i se părea o ţară mult prea violentă. Câtă dreptate avea, se gândi el.

Înmormântarea se desfăşură cu o grabă care îi îngrozi pe gemeni. Parcă ar fi trebuit să termine cu ea cât mai repede, să acopere trupul cu giulgiul alb, să aşeze lespezile, să le fixeze cu ciment, să pună pământ deasupra, să ridice palmele împreunate şi să rostească rugăciunile de circumstanţă. Când totul se încheie, un bărbat împărţi celor de faţă câte o pâine rotundă şi smochine uscate. Brahim plăti groparii şi pe drum dădu mărunţiş în stânga şi-n dreapta. Apoi se întoarseră toţi acasă.

Ora fatidică venise. Ora când cel absent este prezent în gândurile tuturor. În timpul înmormântării, Nabu avusese

grijă să acopere cu cearşafuri albe oglinzile din casă, inclusiv televizorul. Pregătise o masă foarte simplă pentru invitaţi: pâine, unt şi miere. Unii depănau amintiri despre Amir, alţii vorbeau despre preţul terenurilor care crescuse, alţii se hazardau să comenteze în şoaptă viitorul frumoasei negrese. Existau, se pare, pretendenţi gata s-o ia de nevastă într-o săptămână! Cât se schimbaseră lucrurile de la moartea Lallei Fatma! Era un moment cu totul aparte. Se cuvenea să te arăţi trist, dar nu toată lumea simţea la fel durerea. Nabu se uita la ei. Nu-şi făcea iluzii în privinţa omenirii. Acelaşi lucru s-ar fi putut întâmpla şi în ţara ei. Egoismul oamenilor nu avea margini. Doar că aici, în Tanger, credea Nabu, lumea era lipsită de eleganţă şi de pudoare.

Apoi, lucrurile se precipitară. Brahim se ocupă de moştenire, deloc substanţială, împărţind-o între cei şase copii ai lui Amir, plus o mică parte pentru Nabu. Conştientă că nu va ieşi la liman singură, Nabu se apucă să-şi caute de lucru. Houcine continua să se ocupe de magazin. Karim, care îşi descoperise de la o vreme pasiunea pentru parfumuri, îşi petrecea zilele la Madani, meşterul parfumier stabilit în Petit Socco.

Madani îl învăţa să facă deosebirea între trandafir şi iasomie, ambră şi mosc, santal şi alte miresme.

Zi după zi, Karim îşi dezvoltă un simţ al mirosului remarcabil şi dobândi o mare pricepere în materie de arome. Apreciat de patron şi căutat de femei, care veneau să-i ceară sfatul, îşi câştigă un loc dintre cele mai invidiate. El, copilul handicapat, băiatul pe care medicul francez voia să-l ascundă într-o asociaţie din Franţa, el, spiritul plin de vitalitate şi sportiv, fiinţa care nu cunoştea deloc răul, intuitivul, sensibilul, îşi găsise în sfârşit un drum. Avea să fie „nas”. Nu trebuia să ţină discursuri şi nici să umple pagini întregi, deşi nu se despărţea de maşina de scris oferită de unchiul din Casablanca. Descria parfumurile cu ochii, cu

privirea, cu mâinile care desenau gesturi precise ca ale unui dirijor.

Nabu era bucuroasă să-l vadă pe băiat descurcându-se, ştiind să profite de şansă. Se gândi la Amir, care ar fi fost tare mândru de el. Reputaţia lui Karim făcu repede înconjurul oraşului. Se vorbea despre el ca despre un geniu. Unii chiar pretindeau că el cunoaşte parfumurile mai bine decât patronul său. Dar bătrânului Madani nu-i păsa, era mulţumit că-l îndrumase pe acest tânăr spre o meserie cu totul specială, în care trebuia să fii atât artizan, cât şi artist. Iar Karim devenise şi una, şi alta.

Deşi solidari în faţa oricăror necazuri, Hassan şi Houcine nu aveau aceeaşi viziune asupra vieţii. Hassan era obsedat de originile şi de culoarea pielii sale. Se gândea să plece în Senegal, pe urmele familiei mamei. Când venea la Nabu, îi punea o grămadă de întrebări, la care ea nu dădea mereu răspunsuri, cel puţin nu unele care să-l satisfacă. Nabu nu voia să răscolească trecutul, prefera să-l vadă rămas în umbră. Cum să-i vorbească despre familia ei destrămată, despre singurătatea ei, despre bărbaţii pe care îi cunoscuse înainte de Amir? Cum să-i spună nitam-nisam atâtea lucruri pe care le ascunsese? Blamate de tradiţiile fassi şi de morala islamică? Aşa că se eschiva la întrebările lui Hassan, le reformula, sperând să-şi descurajeze fiul prea curios.

Mai nepăsător, mai calm, Houcine nu se omora cu firea. Se mulţumea cu puţinul care i se spusese din povestea părinţilor săi, dar avea mare grijă să nu-şi ofenseze fratele. La început, Hassan îl ajuta la magazin, însă Houcine vedea bine că nu-l interesa această muncă. Să le vândă cosmetice femeilor nu era ceva care să-l atragă, el se gândea mai departe, la o scară mai mare. Într-o zi, o tânără de culoare intră în magazin.

Hassan se apropie ca s-o servească. Ea îl respinse zicând: „Vreau să fiu servită de patron, nu de sluga lui!” Hassan nu răspunse, îşi scoase bluza albă şi părăsi magazinul. Abia mai târziu află că femeia respectivă pretindea că e o

verişoară îndepărtată de-a regelui şi, prin urmare, se considera prinţesă. Într-atât de bună era părerea pe care o avea despre sine, că îşi uita chiar şi culoarea pielii şi îi dispreţuia pe săraci şi pe negri.

Nabu reuşea să-şi câştige cât de cât traiul. Se ocupa cu croitoria, inventase un soi de amestec rafinat fassi şi senegalez. Clientele ei erau mai ales europence care găseau ceva original şi interesant în acest stil. Aşa se face că Nabu pătrunse în cercul foarte select al comunităţii străine din Tanger, unde puţini marocani erau primiţi.

La una dintre cele mai bune cliente, contesa Elena Bloomfield, îi cunoscu pe Ralph şi pe Juan Carlos, un cuplu de homosexuali care îşi împărţeau timpul între Amsterdam şi Miami şi tocmai cumpăraseră o casă veche în Casbah 18. Ralph era profesor universitar, iar partenerul său, dansator într-o companie columbiană care dădea multe spectacole în Spania. Cu ocazia unei reprezentaţii la Casino International din Tanger, Juan Carlos se îndrăgostise de oraş şi hotărâse să aibă o proprietate aici.

Acum le trebuia o persoană de încredere care să se ocupe de casă în lipsa lor. Veneau la Tanger mai ales vara şi uneori primăvara. Iar Nabu era exact ce căutau. „Puteţi continua să vă ocupaţi de croitorie, îi spuseră ei, important e să deschideţi cât mai des ferestrele, din cauza umidităţii, să ţineţi casa curată şi s-o pregătiţi câteva zile înainte de sosirea noastră.

Dacă doriţi, vă permitem să locuiţi acolo împreună cu copiii, e loc berechet. Cât stăm aici, vă ocupaţi de toate, faceţi cumpărăturile şi gătiţi pentru noi, dacă acceptaţi.”

Nabu discută cu copiii, care primiră favorabil propunerea. Karim îi spuse că el n-o va părăsi niciodată. Houcine răspunse: „De ce nu?” Iar Hassan o asigură de sprijinul său şi îi ceru binecuvântarea, pe care punea mare preţ, atribuindu-i o doză de magie şi de mister pe care doar el o înţelegea.

Casa lui Ralph şi a lui Juan Carlos dădea spre mare şi avea nevoie de reparaţii complete. Iarna, după cum i se ceruse, Nabu aprindea focul în sobe ca să lupte cu umiditatea. Deretica regulat şi pregătea camerele de parcă proprietarii puteau să pice dintr-o clipă în alta. I se întâmpla uneori să se oprească în faţa unui pat desfăcut. Gândurile îi zburau la orele fericite pe care le trăise cu Amir şi plângea înăbuşit. Nu pomenea niciodată de el în public.

Într-o zi, în timpul unei curăţenii generale, Nabu sparse din greşeală un vas frumos din porţelan de Canton pictat în roz. O cuprinse disperarea şi nu ştia cum să îndrepte urmările stângăciei sale. Vasul nu putea fi lipit la loc. În lipsă de idei, plecă să caute un vas asemănător pe la negustorii de antichităţi. Aşa ajunse să-l cunoască pe Sidi Boukber, care avea un magazin pe Strada Libertăţii. Când intră, îl găsi aşezat în fundul magazinului, adâncit în lectura Coranului. O cunoştea pe Nabu din auzite, fiindcă Ralph şi Juan Carlos erau clienţii lui. Ea îi povesti necazul. Sidi Boukber, un om bun şi generos, o linişti:

— Ştiu foarte bine despre ce vas e vorba. Aparţinea unei perechi de vase, însă Ralph nu era interesat decât de unul. Îl am pe celălalt, identic cu cel spart. Luaţi-l şi mă descurc eu cu Ralph. Şi să nu-mi propuneţi să mi-l plătiţi. Mă înţeleg eu cu patronul dumneavoastră, îmi e prieten.

Oricum, costă enorm. O să-i cer lui Mohamed să-l împacheteze. Să-l puneţi într-un loc ferit, să nu se spargă până la întoarcerea lor. Cu o zi înainte de sosirea proprietarilor, îl scoateţi şi îl aşezaţi în locul celuilalt. Va fi secretul nostru.

Nabu nici nu mai ştia cum să-i mulţumească lui Sidi Boukber. În afară de Amir, nu mai cunoscuse un om atât de mărinimos. A doua zi, se întoarse la magazin cu o eşarfă frumoasă, brodată chiar de ea, şi i-o oferi.

— Pentru soţia dumneavoastră, sper să-i placă.

Îndreptându-se spre uşă, se gândi: „Noroc că mai există astfel de oameni, musulmani adevăraţi.”

Dar, după ce ieşi din magazin, nu apucă să facă trei paşi pe drumul spre casă, că un bărbat scund, sfrijit şi cărunt, se apropie de ea şi începu să-i zică:

— O să te denunţ, o să te denunţ! Ai omorât-o pe Lalla Fatma, ai otrăvito!

Nabu grăbi pasul. Dar bărbatul se ţinea după ea, continuând să o acuze şi să înşire detalii tulburătoare. La un moment dat, zărind un agent de poliţie, Nabu scoase un urlet care îl puse pe fugă pe bărbat. Dar simţea că el o să se întoarcă în curând ca s-o şantajeze.

Săptămâna următoare, bărbatul bătu la uşa vilei. Îi deschise Hassan, care îl recunoscu imediat din descrierea mamei sale. Tăbărî pe el, îl ridică de la pământ şi-i spuse răspicat:

— Dacă îndrăzneşti să te mai apropii de mama, jur că te strivesc ca pe-o gâză, ca pe-un gândac, degeneratule! Şi cât trăiesc eu, să nu mai pui piciorul în cartierul ăsta! Nu-i vorbă goală, e un ordin.

Îl lăsă jos. Bărbatul se împiedică de o pubelă, căzu, se ridică, apoi o luă la goană. Nu-l mai văzură niciodată.

Seara, Nabu îi povesti incidentul lui Karim. El se aşeză la maşina de scris şi concepu o scrisoare către bărbatul sfrijit: „Viaţa e frumoasă, tu, deloc frumos!”

Într-o zi, Houcine o căută pe mama lui la vilă. Ezită o clipă, apoi îi dădu vestea:

— Mă însor!

Nabu continua să frece parchetul cu un produs american care îi dădea luciu şi, fără să ridice ochii spre el, îi spuse:

— E bine, fiule. Dar fratele tău? La el te-ai gândit?

— Nu vrei să ştii cu cine mă însor?

— Ba da, bineînţeles. Dar sunt îngrijorată pentru fratele tău.

Pentru ea, gemenii trebuiau să se căsătorească în aceeaşi zi, ca să respecte tradiţia, dar şi din cauza posibilităţilor ei materiale reduse. Dacă Houcine se căsătorea înainte, fratele său negru avea să fie încă o dată victima

discriminării. Iar Hassan suporta greu asta, mai cu seamă că, în ultima vreme, Houcine, ocupat cum era cu afacerile, nu făcea nimic ca săşi susţină moral fratele.

Houcine abia dacă asculta ce-i spunea mama sa. Avea chef să-i povestească altceva, că o găsise în sfârşit pe femeia vieţii lui. Ea provenea dintr-o familie importantă din Tanger şi el era nerăbdător să legalizeze relaţia.

Când Nabu îi dădu vestea lui Hassan, el îi înţelese dorinţa şi promise că se va strădui să-şi găsească o soţie cât mai repede. Nu-i mai pomenea de numeroasele incidente de rasism brutal a căror victimă încă era; în definitiv, toţi le acceptau şi nu tulburau pe nimeni. Însă Hassan nu se obişnuise niciodată şi îi repeta adesea fratelui său: „Inima se înăspreşte sau se frânge. Eu mi-o înăspresc câte puţin în fiecare zi!”

O zi mai târziu, Houcine îl puse la curent cu planurile lui de căsătorie.

Hassan îl strânse cu putere în braţe şi îi ură să fie fericit. Şi el păstra un secret, mult mai greu: avea un băiat cu o femeie străină, Mina, o metisă care lucra la Consulatul Spaniei. Nu fusese o poveste de dragoste, doar o întâlnire la o petrecere unde toată lumea dansase mult şi băuse la fel. El o luase în braţe, iar ea îşi lipise buzele calde de ale lui. Hassan, care cunoştea bine casa, o dusese în dormitorul principal şi făcuseră dragoste de mai multe ori fără ca măcar să-şi vorbească. O atracţie care nu avea nevoie de cuvinte. Două corpuri stăpânite de dorinţa nebună de a se întâlni şi a se contopi. A doua zi, se despărţiseră cu senzaţia că au comis o frumoasă greşeală.

Apoi, într-o bună zi, Mina venise radioasă la magazin şi-l anunţase pe Hassan că era însărcinată şi că nu avea deloc intenţia să avorteze. Nu-i ceruse nimic şi îl liniştise mărturisindu-i că e fericită să poarte acest copil. Bulversat, cuprins de griji, Hassan nu suflă nimănui nicio vorbă despre asta şi aşteptă cu nerăbdare naşterea copilului. Era un băiat cu pielea la fel de neagră ca a tatălui.

Mina trebui să-l abandoneze, constrânsă deopotrivă de părinţi şi de autorităţile consulare care o ameninţau cu concedierea. De comun acord, lăsară pruncul în grija unor măicuţe spaniole care aveau în cartierul Marchane o asociaţie pentru mamele singure. Cu ajutorul câtorva bancnote strecurate în buzunarul unor *adoul*, Hassan recunoscu copilul şi îi dădu numele Salim. În certificatul de stare civilă, mama apărea ca

„decedată la naştere”. Hassan le spuse măicuţelor că într-o zi va veni să-l ia înapoi. Şi ziua aceea sosise.

Când Hassan îi vorbi mamei despre fiul său, Nabu izbucni în lacrimi şi îi reproşă că nu i-l încredinţase ei de la bun început:

— Ce vârstă are?

— Un an.

— Aş fi fost atât de fericită! Îţi dai seama, eram bunică şi nici nu ştiam! Adu-mi-l pe micuţ, e o minune, un dar de la Dumnezeu. Dar de ce nu te însori cu mama lui?

Era complicat, îi explică Hassan, familia ei era catolică şi foarte conservatoare şi nici consulatul n-ar vedea asta cu ochi buni. Îi mărturisi că nu erau îndrăgostiţi şi oricum, dacă Mina voia să-şi vadă fiul, n-ar fi nicio problemă. Recent sunase la consulat ca să-i dea veşti, însă aflase că ea plecase fără să lase vreo adresă, împreună cu părinţii, probabil în Cuba, de unde era de fel.

Hassan porni, aşadar, să-şi caute nevastă. Îşi aminti că un văr de-al lui, proiecţionist la un cinematograf din Fès, în oraşul nou, se căsătorise publicând un anunţ într-o revistă de cinema egipteană, Kawakeb. O femeie tânără care şchiopăta, dar asta nu se vedea în poză, răspunse la anunţul său. Îşi dădură întâlnire după proiecţia unui film alb-negru în care Farid El Atrache 19 interpreta un seducător fără succes şi se tânguia în litanii siropoase şi plictisitoare. Comentară filmul amuzându-se. A doua zi merseră la nişte *adoul* care îi căsătoriră.

Hassan vru să-şi încerce norocul, dar revista cu pricina nu mai exista.

Însă la Radio Tanger se difuza o emisiune intitulată „Legături de prietenie”. Se înscrise şi el şi astfel se căsători cu Zineb, o femeie divorţată pentru că nu putea avea copii. Era destul de frumoasă şi avea pielea aproape neagră. Preda la şcoala franceză Berchet. Când Hassan îi spuse că avea deja un băiat, se oferi să-l crească. Însă Nabu ţinea cu tot dinadinsul să se ocupe de el.

Salim era un copil înzestrat. Înţelegea totul foarte repede, dar se dovedea leneş şi capricios. Nabu îl răsfăţa, şi tatăl său n-avea ce face. Rezultatele lui şcolare erau mediocre. Mereu trecea clasa la limită. Într-o zi, tatăl lui îl certă. Salim răspunse doar atât: „La ce bun să învăţ lucruri pe care le ştiu deja?”

Nu în ultimul rând, Salim era un scandalagiu. La cea mai mică insinuare rasistă, sărea la bătaie. Era un rebel, şi tatăl său îl admira în secret pentru asta.

6

Tanger, 2010. Hassan avea o plăcere: să împrumute maşina nemţească a fratelui său Houcine, să-şi ia fiul, pe Salim, şi să gonească pe noua centură care înconjura oraşul. Aceasta începea din port şi se întindea pe lângă mare până la Râul Evreilor, un cartier popular. Uneori se oprea şi se uita la Casbah din spate. Pe faleză, se zăreau câteva barăci din metal, apoi casele care dădeau spre Atlantic. Erau acolo celebra casă a lui Yves şi Charles 20, York Castle, acum în ruină, palatul Forbes, terasele cafenelei Hafa şi micile palate ale unor celebrităţi. Lui Hassan îi plăcea să localizeze casa lui Ralph şi a lui Juan Carlos, care aproape că nu se vedea. Uneori, făcea un mic semn cu mâna, de parcă mama sa era la fereastră şi putea să-l vadă.

Paul Bowles 21 murise, la fel ca majoritatea oamenilor din generaţia sa, care se întâlneau la Tanger ca să fumeze şi să se culce cu „băieţi deloc scumpi”, cum spunea Allen

Ginsberg, unul dintre poeţii „Beat”. Oraşul se schimbase mult. În casele somptuoase, proaspăt restaurate de artişti şi decoratori veniţi de la Londra şi din alte părţi, nu mai rămăsese nimic din spiritul vechiului Tanger, din miturile şi legendele sale. Iar sosirea neprevăzută a tinerilor subsaharieni, care eşuaseră pe drumul lor spre Europa, desăvârşise prefacerea chipului şi a corpului oraşului.

Vântul de est sufla tot mai tare; ceva se pierduse. Unii ziceau că farmecul, alţii vorbeau de un suflet schilodit, de o memorie plină de goluri. Zona industrială crescuse imens şi polua fără teamă de urmări.

Nabu continua să se ocupe de casa lui Ralph şi a lui Juan Carlos. Se simţea mai obosită acum, din cauza vârstei şi a reumatismului. Hassan şi Karim trebuiau s-o ajute în ziua curăţeniei generale. Îşi făcea griji pentru Salim. Băiatul plângea câteodată şi ţipa după mama lui. Nabu îl alina spunându-i cât îl iubeşte. Zineb, soţia tatălui său, era de multe ori stângace cu el. Iar relaţia ei cu Hassan devenea tot mai fragilă şi n-o mai mulţumea. Într-o zi, sătulă de toată situaţia, îşi luă lucrurile şi se întoarse la părinţii ei.

Pe Houcine îl vedeau mai rar. Magazinul lui era mereu plin. Plănuia să mai deschidă unul pe bulevardul Pasteur şi spera să-i stârnească interesul şi fratelui său. Însă pe Hassan îl rodeau atâtea întrebări, că nu se putea ocupa serios de altceva. Simţea că, puţin câte puţin, se preschimbă într-unul dintre acei negri care hoinăresc pe lângă cimitire. Cu trecerea anilor, ros de eşecuri, devenise un bărbat posac, închis în sine.

Hassan îşi petrecea majoritatea zilelor plimbându-se singur prin oraş, fără un scop precis. Întâlnea adesea în drumul său africani care cerşeau. Erau mereu mai numeroşi la Tanger. Auzise nişte zvonuri cum că de aceea nu mai existau pisici în oraş, fiindcă le mâncau ei. Versiunile difereau de la cafenea la cafenea, de la hammam la hammam.

În ziua aceea, se opri din drum, se rezemă de un stâlp şi se uită fix la un bărbat care trebuie să fi fost de-o seamă cu el. Îl privi cu insistenţă şi simpatie, apoi se concentră şi se imagină în pielea lui. Se văzu bătând străzile în căutare de lucru sau de câţiva bănuţi ca să mănânce. Hassan avea puterea secretă de a se transpune în viaţa altora şi în situaţiile cele mai complexe. Cândva visase să fie actor, însă nu exista în Tanger un loc unde să înveţe şi cu atât mai puţin să practice această meserie. Simţi brusc că îl cuprinde febra, apoi îl luă cu frig. Fruntea i se broboni de sudoare. Vederea i se înceţoşă. Limba îi înţepeni. Tot corpul suferea o stranie transformare. Pielea neagră îi lucea şi era convins că poartă o mască albă. Pretutindeni domnea o linişte apăsătoare de parcă ar fi fost smuls din lume şi îşi schimba înfăţişarea. Stătea alături de el însuşi, învăluit în tăcere, ca într-un spectacol mut.

Se hotărî să reacţioneze, însă îşi simţea mişcările greoaie şi glasul pierit. Împrejurul lui, africanii îi zâmbeau în ciuda suferinţei care-i copleşea. Râdeau în hohote, dar el nu auzea nimic. Acum făcea parte din acest grup, rămânând în acelaşi timp un străin. O luă din loc şi se îndreptă spre staţia de taxiuri din josul străzii Fès. Se simţea călăuzit de ceva. Îşi zise: „E chemarea destinului, simt, ştiu asta.”

După ce-şi veni în fire, apucă pe o stradă, opri un maxi-taxi, un Mercedes mare, galben, vechi de câteva decenii, şi îi spuse şoferului:

— Du-mă în Saddam.

După câteva clipe, îl întrebă pe şofer:

— De fapt, de ce cartierul ăsta se numeşte aşa? Un bărbos într-o *djellaba* albă îi răspunse:

— Saddam, ca Saddam Hussein. Un martir! A fost umilit şi apoi asasinat de americani. Un mare patriot, s-a luptat cu Iranul pentru fraţii noştri arabi, după care fraţii arabi, cu toţii nişte trădători, l-au abandonat. De aia cartierul nostru merită numele de Saddam... Şi suntem mândri că iam dat

numele lui… La voi, în Africa, nu aveţi niciun Saddam, aveţi dealde Bokassa 22!

Vorbele sale stârniră hohote de râs.

Hassan ar fi putut să-i amintească de crimele comise de Saddam împotriva propriului popor, dar i se păru inutil să discute cu un bărbos. Îşi zise: „Aşa începe, cu salamalecuri, apoi o ia razna… N-am chef să mă justific… Bărbosul are convingerile lui, eu, pe ale mele, nu foloseşte la nimic să le confruntăm, oricum el m-a catalogat deja, sunt african, cu oameni ca ăştia nu discuţi, îi aprobi sau taci… O dovadă că nu suntem democraţi. Vecinul care refuză să dea sonorul mai încet la televizor e din aceeaşi tagmă, egoist, intolerant şi arogant. Şi el flutură una-două cuvântul islam. La fel şi ăla care-şi permite să nu plătească cheltuielile apartamentului, întrucât consideră că totul i se cuvine. Sau avocatul cunoscut că pierde toate procesele, dar care vrea să facă el legea, să împiedice cuplurile necăsătorite să locuiască în imobilul lui. Şi el face parte din această ligă a virtuţii ce luptă împotriva păcatului. Imposibil să discuţi, n-ai libertatea să expui un punct de vedere opus.” Hassan nu se îndoia câtuşi de puţin. Islamul servea drept paravan. Ar fi vrut să le explice că ei confundau totul şi îşi scuzau prostia în numele unui islam care nu avea nicio legătură cu purtările lor egoiste şi fanatice. Îşi zise: „În maxi-taxiul ăsta, se află Marocul, cu credincioşii şi cu oportuniştii lui, cu prejudecăţile şi cu excesele lui, şi mă aflu şi eu, care nu sunt un bun musulman şi care nu pot s-o spun, care sunt văzut ca un străin, un cerşetor venit din Sahel. Există dorinţa mea de a-i lua la bătaie şi totodată există realitatea, fiindcă nu i-aş învinge, dimpotrivă, m-ar linşa ei, dacă ar putea. E mai bine să taci, să laşi capul în jos şi să uiţi.”

Stătea dus pe gânduri când şoferul urlă la el:

— Hei, tu, *kahlouch*, am ajuns, coboară.

„*Kahlouch*”, adică negrotei, sclav, în arabă… Hassan auzise de atâtea ori această insultă că sfârşise prin a nu mai răspunde. Ar fi putut zice la rândul lui „khoroto”,

poreclă dată marocanilor albi buni de nimic. Dar ce rost ar fi avut? Khoroto! Important în ziua aceea era să meargă să vadă cu ochii lui în ce condiţii trăiau subsaharienii.

După ce hoinări puţin prin cartierul Saddam, găsi o cafenea în faţa unui mare squat 23 şi se aşeză acolo. Nu departe de el, cineva povestea despre un scandal izbucnit în ajun între africanii paşnici şi cei sosiţi de curând. O problemă legată de toalete. Noul şef hotărâse că nimeni nu avea dreptul să folosească toaletele sale. „Altminteri?" strigase cineva.

„Altminteri, îţi tai scula!" Şi nu părea că glumeşte.

Hassan se afla într-o zonă a oraşului unde poliţia nu intra decât în mod cu totul excepţional. Aşa stăteau lucrurile de câţiva ani. Oamenii se organizau între ei. Existau şefi şi domnea o oarecare ordine câtă vreme nimeni nu căuta să-l supere pe cel căruia i se spunea „Bossul".

Era un tip scund, gras, cu ochii verzi şi cu riduri pe toată faţa, aşa încât nu i se putea preciza vârsta. El reprezenta totul în acest cartier unde controla traficul cu haşiş şi alegea fete pentru a le trimite să se prostitueze la Malaga sau la Marbella. Bossul avea mai multe porecle: Dib (lupul), Manchar (fierăstrăul – se zicea că-şi tăia victimele cu un fierăstrău), Wazir (ministrul, fiindcă circula într-o limuzină neagră cu geamuri fumurii), Nzak (mercur, deoarece nu putea fi prins). Bossul venea pe nepusă masă şi rezolva problemele apărute. Nu locuia în cartier, firește, chiar dacă voia să aibă propriile toalete acolo; nimeni nu-i ştia adresa. Era foarte bine protejat şi, dacă unul dintre paznicii săi îi cauza vreo neplăcere, îl făcea să dispară. Se povestea că dacă-ţi zicea: „La noapte o să pescuim împreună" însemna că ţi-a sunat ceasul.

Într-o zi, când se ocupa de un alt squat, proprietatea unui asociat de-al său mort în urma unei crize cardiace, îl suprinse pe unul dintre oamenii lui când oferea informaţii unui poliţist în civil. Îl lăsă s-o facă, îşi schimbă toate planurile, îl chemă pe vărul său mai mic, care abia împlinise

douăzeci de ani, îi puse un revolver în mână şi îi ordonă să-l ucidă pe

„trădător”. Tânărul refuză. Atunci Bossul îi smulsese arma şi trimisese câte un glonţ în fruntea fiecăruia. Se întâmpla în prima zi de Ramadan, pe faleza Rmilat, în faţa liniei de întâlnire dintre Atlantic şi Mediterana.

Uneori Bossul dădea dovadă de generozitate în privinţa amărâţilor de africani jefuiţi de toate bunurile, care băteau străzile din Tanger. Închiria un vas pe care-l umplea cu vreo cincizeci de bărbaţi şi femei, în schimbul unei sume modice, apoi dădea ordin să fie duşi în Spania. Odată plecat vasul pe mare, punea un om de-al său să anunţe *Guardia civil* din Almeria. La sosire, întâmpinaţi de poliţişti şi de jandarmi, pasagerii se predau fără să opună rezistenţă. Iar după câteva zile petrecute într-un centru de retenţie, erau trimişi înapoi în ţara lor.

Din când în când, în aceste cartiere defavorizate, squatterii marocani le declarau război africanilor. Tangerul îşi arăta atunci cel mai urât chip al său şi cel mai neliniştitor. Un Tanger necunoscut, care nu făcea parte din peisaj. Sărac şi nenorocit, haotic şi delincvent, marginal şi corupt, nu i-ar fi trecut nimănui prin minte să meargă în partea aceasta a oraşului. Hassan ştia de existenţa ei, însă îi fusese prea frică până acum ca să vină s-o vadă. Poate din cauza culorii pielii sale, se ţinea departe de trupul acesta diferit al Tangerului, de acest chip al său plin de scobituri şi de puroi. Şi totuşi, îl simţea aproape, el, un negru printre negri, ştia că doar o chestie măruntă îl despărţea de clandestinii fără acte de aici, candidaţi la nefericire şi la un exil precar, permanent sub ameninţare.

Discutase cu fratele său, Houcine. Pentru el, lumea aceasta era un infern care scăpa ordinii, oricărui fel de ordine. Aici se aplica legea celui mai puternic. Mafia avea legături cu elemente din poliţie şi din jandarmerie. El, Houcine, prefera să vândă produse de machiaj femeilor care se perindau prin magazin şi care, după unii, aşteptau

ora închiderii ca să se strecoare înăuntru şi să-şi scoată djellaba. Într-o zi, îi povestise el nepotului său, un soţ apăruse din senin în magazin urlând ca nebunul. El îl rugase că coboare tonul. Celălalt spumega de furie. Îl acuza că-i vânduse nevestei lui un parfum care atrăgea bărbaţii şi se temea să nu-l înşele. Toată lumea izbucnise în râs. O femeie în vârstă ceru să cumpere parfumul-minune. Bărbatul plecase tunând şi fulgerând. În tinereţe, Houcine dusese o viaţă de seducător, complet diferită de a fratelui său geamăn. Ştia să se bucure de toate plăcerile şi nu se simţea răspunzător de nimic.

Regele hotărâse recent să dea o lovitură în nordul Tangerului ca să semene spaima printre traficanţii de kif. Urmase o operaţiune de anvergură. Însă poliţia avusese parte de o dezamăgire, fiindcă nu găsise la faţa locului decât nişte trepăduşi. Adevăraţii şefi îşi luaseră măsuri de prevedere şi dispăruseră cât ai bate din palme.

Hassan părăsi cafeneaua şi îşi reluă hoinăreala. Cartierul Saddam navea pic de farmec. Fusese construit în pripă, în baza unui plan de urbanism conceput oarecum la nimereală. Nici măcar un arbore nu se zărea. Toţi fuseseră smulşi. Trebuia să fii bogat ca să ai dreptul la spaţiu verde. Cele mai multe clădiri erau neterminate. Nu li se dăduse nici măcar cu var, se vedeau cărămizile golaşe, roşii, unele crăpate. Şi pretutindeni găseai cafenele, amenajate în magazii deschise spre stradă, cu mese din Formica şi scaune din plastic drept unic mobilier. Vânzătorii de fructe şi de legume îşi întindeau marfa direct pe jos. Pescarii strigau:

„Sardină proaspătă, sardină fresca, sardină de azi, zece dirhami…” Ceva mai încolo, un tip vindea cremă de ras, flori de plastic şi orologii având pe cadran o fotografie cu Kaaba. Un african expunea mici obiecte decorative din ţara lui. Alături, un băiat oferea ţigări la bucată, iar un altul, DVD-uri piratate. Un măcelar frigea căpăţâni de oaie, iar un parcagiu făcea legea.

Hassan se holba întrebându-se dacă mai era în Tanger. O moschee în mijlocul străzii mari, dar nicio şcoală, niciun dispensar. Nişte bărbaţi îmbrăcaţi ca afganii, în tunici lungi, negre şi cu taguia cenuşie pe cap, se plimbau urmaţi, unii dintre ei, de femei în negru din creştet până în tălpi. Hassan nu era surprins. Auzise de astfel de oameni care practicau un islam inventat de ignoranţi.

Făcu turul cartierului, întâlni şi alţi africani care vindeau cutii de şerveţele Kleenex, genţi false Louis Vuitton, produse chinezeşti. Unii se aşezaseră pe pământ, laolaltă, de parcă aşteptau un autobuz, un tren, o caravană sau, şi mai bine, un profet care să-i scoată de acolo, să-i ducă departe, foarte departe de infernul acesta zilnic. Însă Hassan ştia că niciun sfânt sau profet nu s-ar gândi să se oprească acolo şi că nimeni nu avea să fie salvat.

Hassan avea intuiţii puternice, pe care le primea ca pe nişte mesaje.

Acum, amestecul de culori şi de mirodenii, mirosurile nu tocmai plăcute, toată agitaţia de aici, marcată în răstimpuri de chemarea la rugăciune, îl adânciră în transă pentru a doua oară în aceeaşi zi. Simţea din nou că nu mai e stăpân pe el. Un şarlatan, un soi de hipnotizator fără talent, stătea în faţa lui şi striga că sfârşitul lumii se apropie, că oamenii trebuiau să renunţe la vicii şi să revină la virtutea esenţială, cea propovăduită de profetul tuturor timpurilor, singurul în măsură să intervină în favoarea necredincioşilor, a celor care au inima şi trupul pustiite de Rău… Şarlatanul se opri brusc din urlat şi arătă ameninţător cu degetul spre un grup de africani îngroziţi de discursul lui: ei sunt negri ca păcatul, sunt negri ca noaptea crimei, negri ca poarta cea mare a iadului… Africanii se uitară unul la altul, apoi îşi văzură de-ale lor.

În casa lui Ralph şi a lui Juan Carlos, Hassan venea uneori în contact cu un mediu sofisticat de oameni importanţi, mulţumiţi de sine, plini de bani şi mândri de extravaganţa lor festivă. De atâtea ori îşi dăduse seama cât de complex

era Tangerul, cochetând cu perversităţile şi cu contradicţiile pe care doar vântul de est reuşea să le potolească. Unde îi era locul? Cine era el? Tăcut, incapabil să spună ce-l frământa, se simţise mereu lăsat de capul lui, fără repere. Se gândea adesea la tatăl său, plecat prea devreme şi la mormântul căruia nu se ducea niciodată. Se gândea şi la mama lui, pe care o iubea mult. Brusc, chipul lui Nabu, negru, strălucitor, îi apăru înaintea ochilor, ca o imagine dintr-un vis în stare de trezie. Ai fi zis că e acolo, stând jos, sprijinită de perete, mestecând o bucată de lemn-dulce, cu un aer absent, părând a nu aştepta pe nimeni şi nimic. Şi cu cât Hassan se uita la bărbaţii ghemuiţi la soare, cu atât imaginea frumoasei doamne africane devenea mai clară şi mai mare. Ea zâmbea, poate îi făcea semn să se aşeze alături.

Şarlatanul se întoarse spre Hassan şi îi zise pe ton confidenţial: „Să n-ai încredere în negrii ăştia, sunt odraslele Satanei. Tu nu eşti un negru adevărat, tu porţi o mască albă, se vede cât de colo. Toată lumea vorbeşte de Bilal, sclavul negru eliberat de preaiubitul nostru Profet. Însă negrii ăştia nu sunt nişte credincioşi ca tine, unii poartă cruce la gât, alţii se roagă la arbori, trebuie să plece înapoi la ei acasă, n-au ce să facă aici. E şi aşa destulă mizerie la noi...”

Hassan nu-i răspunse, îşi trecu o mână peste faţă, vrând parcă să se asigure că nu purta nicio mască. Se îndepărtă şi îl cuprinse iar un sentiment ciudat: Şi dacă unul dintre oamenii ăştia ar fi un văr de-al meu, un frate, un părinte, cineva ale cărui gene le port, cineva cu care am în comun privirea? Şi dacă aş sta aşezat acolo scrutând orizontul şi aşteptând o minune? Dacă aş fi eu speranţa şi gloria tribului ales să încerce a răzbate până în paradis? Da, eu sunt, chiar eu. Pielea mea e neagră, cu totul neagră, nu se teme de soare, luceşte la atingerea lui... Sunt african, am mers zile şi nopţi prin nisipuri, am trecut munţi, lacuri şi

păduri, sunt un clandestin, clandestinul-şef, ştiu de unde vin, dar nu ştiu încotro mă îndrept…

Hassan evită să se urce într-un maxi-taxi. Auzise destule comentarii scârboase la venire ca să mai suporte altele acum. O porni de-a lungul şoselei fără să se uite înapoi şi se gândi la fiul său, Salim. Se întreba dacă era suficient de puternic pentru a îndura această ură gratuită, dacă avea destule arme ca să se apere de idioţi, îşi reproşa că nu l-a pregătit să trăiască într-o ţară unde a fi negru nu reprezenta deloc o şansă. Seara, stătu de vorbă cu el. Îi povesti despre cartierul Saddam şi despre ce văzuse acolo. Salim tocmai împlinise douăzeci de ani, încă se căuta pe sine, voia să urmeze medicina, însă nu avea pregătirea necesară ca să ia examenul. Îl atrăgea întru câtva meseria de ziarist. Din economiile sale îşi cumpărase un aparat foto Canon şi câteodată făcea reportaje pe care încerca să i le arate directorului unui ziar local, care îl încuraja să continue pe acest drum. Când i se părea că a surprins imagini puternice, le posta pe reţelele de socializare.

Într-o dimineaţă, amintindu-şi de discuţia cu tatăl său, Salim îşi luă aparatul şi hotărî să se ducă şi să vadă cu ochii lui ce se petrecea în aceste cartiere periferice despre care se spuneau cele mai rele lucruri. Pe strada Fès se aruncă într-un maxi-taxi şi zise: „Hay Saddam”. Îl auzi pe şofer comentând în arabă că o să-şi regăsească fraţii pierduţi, care ar face mai bine să plece înapoi în jungla lor, fiindcă Marocul are destul probleme cu marocanii şi nu poate să-i primească pe toţi disperaţii de pe faţa pământului… Salim nu reacţionă. Însă, ajuns la intrarea în cartier, se surprinse gândind la fel ca şoferul: oare de ce aceşti bărbaţi şi aceste femei se îngrămădeau în mizeria asta? Mergea cu mâna dreaptă strânsă pe aparatul foto şi observa o lume care se dovedea mult mai impresionantă decât şi-o imaginase el. Lipsa igienei, praful de pe străzile neasfaltate, mirosurile de mâncare, căldura şi cerul alb îi dădeau senzaţia că se află undeva departe de ţara lui.

Era pierdut în gânduri când auzi un urlet, urmat de o bufnitură. Numaidecât lumea veni în fugă, îngrozită. Pe pământ era o baltă de sânge. În mijlocul ei, zăcea un bărbat, un negru, cu capul şi pieptul zdrobite. Salim îşi croi drum prin mulţime, se apropie de corpul ce încă respira şi începu să urle: „Chemaţi ambulanţa, chemaţi poliţia!”

Poliţia nu era departe. Căuta un guineean bănuit că a participat la spargerea vilei unui american. Îl localizase până la urmă într-un imobil neterminat, devenit un squat dintre cele mai importante din cartier.

Poliţiştii scotociseră şi răscoliseră temeinic locul. Între aceste structuri de cărămidă roşie, găuri mari, căscate deasupra hăului, stângaci amenajate în spaţii de locuit, guineeanul nu putea să le scape. Când suspectul îi văzuse venind, ameninţându-l cu bastoanele, o luase la fugă, se împiedicase de un sac de ciment rupt, se dezechilibrase şi căzuse de la etajul al patrulea.

Acest om se stabilise recent în cartierul Saddam. Multă vreme trăise într-o pădure cu numele bizar de „Diplomatique”, situată la douăzeci de kilometri de Tanger, nu departe de Atlantic. Acolo, împreună cu alţii, se descurca, pescuia şi dormea într-o cabană. În restul timpului, ieşea pe marginea şoselei şi cerşea. Unii automobilişti, în majoritate imigranţi care plecau spre Europa, se opreau câteodată şi îi dădeau de mâncare sau câţiva bănuţi. Dar într-o zi, familiile din zonă, care obişnuiau să iasă la picnic în pădure, apelaseră la poliţie pentru ca aceşti clandestini să fie mutaţi, acuzându-i că poartă boli care se puteau transforma în epidemii. Tânărul guineean şi banda sa îşi luaseră imediat tălpăşiţa la sosirea poliţiei şi se adăpostiseră într-o biserică catolică spaniolă, aflată nu departe de acolo, în cartierul Hasnouna. Preotul, un negru din Brazilia, îi primise, dar avusese grijă să-i avertizeze:

— Doar provizoriu, nu pot să vă ţin mult, însă acum odihniţi-vă, o să vi se dea de mâncare şi puteţi să vă spălaţi în sala de la intrare. Dumnezeu este cu voi, fraţii mei.

Unul dintre clandestini se ridicase să-i mulţumească, apoi adăugase:

— Am vrea să le spuneţi fraţilor noştri marocani că nu toţi marocanii sunt rasişti, dar, aşa cum spune o vorbă de prin părţile mele: „E de-ajuns o singură măsea stricată ca să le strice pe toate.” Aşa se face că mica bandă, somată să plece, nimerise câteva zile mai târziu în marele squat din cartierul Saddam. Imediat izbucniseră scandaluri între cei de acolo şi nou-sosiţi, la care marocanii asistaseră fără să reacţioneze.

În această atmosferă tensionată, care durase mai multe zile, intervenise poliţia, sub pretextul căutării unui guineean suspect de jaf. Acum, corpul acestuia zăcea aproape inert, murdar de noroi şi de sânge. Salim era tot acolo, aplecat deasupra lui, în stare de şoc. Nu şi ceilalţi, care probabil se obişnuiseră cu asemenea accidente. Nici măcar nu-i trecu prin minte să facă nişte fotografii.

Agenţii de poliţie veniţi ca întăriri împrăştiară mulţimea de gură-cască, dar arestară câţiva negri care se învârteau prin preajmă şi nu fugiseră din reflex. Când în sfârşit apăru şi ambulanţa, era deja mult prea târziu.

Aşa se face că Salim, împreună cu cinci negri, se pomeni în furgoneta poliţiei din Tanger, care îi trântise cu brutalitate la pământ, le pusese cătuşe, le făcuse fotografii la comisariatul cel mai apropiat, apoi îi urcase într-un autocar cu destinaţia Casablanca, unde un avion plin deja pe jumătate cu imigranţi trebuia să-i ducă în Senegal.

Îi confiscară aparatul. Salim protestă la început, îşi ceru înapoi instrumentul de lucru, spuse că era marocan, din tată fassi şi mamă senegaleză, însă nimeni nu-i dădu atenţie. Primi o lovitură în ceafă şi i se păru că-l aude pe un agent spunând: „Toţi marocanii sunt africani, dar nu toţi africanii sunt marocani.” Cât despre ceilalţi africani, aceştia se uitau la el ca la un trădător, cineva care îşi reneagă apartenenţa etnică şi vrea să treacă drept alb, arab, marocan născut în oraşul spiritualităţii, creuzet al civilizaţiei

arabo-andaluze. Dintr-odată i se făcu ruşine. Trăsăturile lui africane erau acolo, vizibile, evidente, nu putea nici să le nege, nici să le condamne. Soarta îi era pecetluită.

Culoarea pielii îl osândise deja, pricepu Salim, şi cuvintele n-ar rezolva nimic. Mai bine să înceteze cu protestele. Pentru prima dată trăia cu adevărat în corpul său, în pielea sa. Avea mâinile în cătuşe, autocarul mergea cu viteză, dar el se schimbase. Oricum nu avea asupra lui niciun document de identitate care să confirme că este cine pretindea. Tăcu, încercă să închidă ochii şi nu văzu nimic. Mintea îi era goală. Nicio imagine, niciun sunet, nimic, nici măcar o amintire. Un zid tocmai se năruise. Ceilalţi africani dormeau. Probabil erau obosiţi, deprinşi cu acest gen de tratament, resemnaţi, de altfel. El nu reuşea să închidă ochii.

Privea cum arborii trec unul după altul, cum se îndepărtează cerul, în timp ce respiraţia îi devenea tot mai domoală.

Ajunseră la Casa noaptea. Avionul îi aştepta. Li se rezervaseră rândurile din fund. Intrară prin uşa din spate, cu mâinile tot în cătuşe, însoţiţi de un agent care bodogănea fiindcă nu avea niciun chef de călătoria asta forţată, mai ales noaptea. Li se dădu câte o pâinică şi o sticlă cu apă. Cei mai mulţi se adânciră din nou în somn. Salim însă rămase treaz.

Totul i se învălmăşea în minte. Se informase nu puţin despre prezenţa negrilor în Maroc, descoperise că Ahmad al-Mansour al-Dahbi, care domnise din 1578 până în 1603, faimosul eroul al Bătăliei celor Trei Regi, care nu numai că pusese pe fugă armata portugheză, ci îi omorâse şi regele, Sebastian, avea mamă de culoare, o fulani cu numele de Lalla ’Awda. Cineva îi spusese că bunica lui Hassan al II-lea era neagră. Dar nu găseai nimic scris despre această poveste care rămânea un zvon imposibil de verificat. Mai era şi cel pe care presa franceză îl numea

„perla neagră”, marele fotbalist Larbi Ben Barek. Apoi, ministrul negru, tovarăş şi prieten devotat al regelui Hassan al II-lea, care îşi încheiase cariera ca ambasador al Marocului la ONU… Negri faimoşi şi negri anonimi trăiseră mereu în această ţară prizonieră a unui soi de refuz sau de amnezie. Atâta rasism şi atâta prostie îşi găseau justificarea într-o presupusă superioritate a arabilor faţă de africani, un vechi reflex moştenit al comportamentelor coloniale. Şi acest rasism, prezent din negura timpurilor în toate păturile societăţii marocane, ieşise cu adevărat la lumină în jurul anilor 2000, odată cu sosirea tot mai regulată a imigranţilor care încercau să traverseze strâmtoarea Gibraltar. Salim ştia toate astea, însă nu-şi imaginase niciodată că într-o zi va ajunge într-o asemenea situaţie, pe care o trăia cu un calm ce-l surprindea până şi pe el.

Salim se temea, totuşi, de sosirea la Dakar. Îl auzise pe un poliţist zicând cu duşmănie: „Înapoi la expeditor! Aici nu-i post-restant!” Apoi fredonase un cântec vechi: *Black is black*! Negru e negru! Cânta fals, nimeni nu râsese.

La aeroport, poliţia de frontieră îi primise cu insulte. Salim nu înţelegea limba în care se vorbea. Însă, fiind mai bine îmbrăcat, un responsabil îl luă drept şeful unei bande şi i se adresă în franceză:

— Ia zi, n-ai reuşit să-ţi duci amicii în paradis?

— Porţile paradisului sunt închise…

— Îţi arde de glume? Numele, prenumele, locul naşterii.

Salim vru să spună adevărul, dar nu-l crezură. Jură că arestarea lui era o greşeală. Îşi ceru iar înapoi aparatul de fotografiat pe care un poliţai din Tanger i-l confiscase. Primi un pumn, însoţit de insulte:

— Negrotei împuţit! Tu, marocan? Tu, musulman? Tu, dintr-o familie de vază? Nu ţi-e ruşine să minţi şi să te dai drept ceea ce nu eşti, drept ceea ce nu vei fi în veci? Ai văzut tu vreodată un clandestin cu aparat foto? Eu n-am pomenit aşa ceva!

Abia a doua zi le scoaseră cătuşele şi îi lăsară să plece.

Şi astfel, mort de foame, fără un ban, umilit, Salim descoperi oraşul natal al bunicii sale. Ar fi vrut să se spele şi să doarmă. Intră într-o mică moschee şi profită de sala unde se găsea apă, ca să-şi facă toaleta şi abluţiunile. Se rugă fără cuvinte, uitase versetele ce trebuiau rostite, apoi se rezemă cu spatele de un stâlp şi căzu într-un somn adânc. Nimeni nu-l deranjă. Foamea îl chinuia atât de tare, încât, pentru prima oară în viaţa lui, ieşi la cerşit pe străzi. Era un oraş modern, îi amintea de Casablanca: bulevarde mari, bine trasate, imobile foarte înalte. Un prim şoc pentru el. Se adresa oamenilor în franceză, însă aceştia erau grăbiţi şi nu-i dădeau atenţie. Ajunse în Piaţa Independenţei, nu departe de gară şi de port.

Vânzători ilegali ofereau obiecte importate din China, ochelari de soare, păpuşi, jucării, eşarfe, evantaie... Unul se ţinea scai de el:

— Uite, frate, un ceas de lux, nu-i scump, nu-i deloc scump, un parfum pentru soţie, o curea pentru amantă...

În alte împrejurări, Salim ar fi râs, dar acum nu-i ardea. Fiindcă vânzătorul tot nu renunţa, Salim se întoarse spre el:

— Lasă-mă în pace, eşti obositor!

Omului nu-i pică deloc bine şi îi răspunse:

— Sunt insistent, nu obositor. Nu trebuie să mă insulţi!

De data asta, Salim izbucni în râs şi îi ceru să-l ducă la şeful lui, ca să-şi ofere serviciile. Celuilalt nu-i plăcu propunerea lui, traversă strada şi se făcu nevăzut.

Brusc, Salim avu senzaţia că Tanger, oraşul său natal, se afla pe o planetă foarte îndepărtată. Amintirile îi erau înceţoşate. Când şi când, chipul bunicii, al tatălui, apoi al lui Karim îi fulgerau prin faţa ochilor. Ar fi vrut să le prindă, să le mângâie şi să regăsească momentele de tihnă care domneau uneori în casa cea mare. I se păru că aude glasul lui Hassan, spunându-i să caute un loc de rugăciune. Intră într-o biserică unde preotul îi dădu să mănânce, fără să-l întrebe nimic. Mai bine aşa. Se gândi un timp să se prezinte la consulatul Marocului, însă n-avea niciun document care

să-i dovedească naţionalitatea. Pe undeva, îi şi plăcea această situaţie care îl punea la încercare. Să fii african, sărac şi privat de toate, fără familie şi fără speranţă, nu era destinul a milioane de oameni de pe acest continent bogat şi sărac deopotrivă? Se hotărî să nu mai încerce să rezolve situaţia şi să-şi urmeze destinul până la capăt. Insultele şi rasismul brutal le cunoştea. Voia să trăiască din interior ceea ce semenii săi simţeau zilnic.

Preotul, care îşi dăduse seama că Salim vorbea araba la perfecţie, îl puse în legătură cu Abdallah, un imam care nu prea stăpânea limba Coranului. Pentru o mică sumă, Salim îl ajută să înveţe să pronunţe mai bine anumite rugăciuni. Se bucura că îi este de folos acestui om căruia îi preţuia înţelepciunea şi voinţa, însă nu înceta să se gândească să plece înapoi în aceleaşi condiţii ca semenii săi, dintre care unii tocmai se adunaseră la moschee. Voia să facă întreaga călătorie, călătoria lungă şi periculoasă, să traverseze Sahara, să ajungă în sudul Marocului şi să urce apoi spre Tanger, de unde porneau spre Spania candidaţii la imigraţia clandestină. Pe măsură ce zilele treceau, ideea deveni obsesia lui, nebunia lui.

La Tanger, familia lui Salim era în culmea îngrijorării. Poliţia susţinea că n-are habar de povestea asta. Îi promise lui Hassan să trimită poza lui Salim la comisariatele şi la posturile de frontieră. Karim era atât de necăjit, că îşi pierdu mirosul pentru câteva zile. Nabu ghicise că nepotul ei se găsea în Africa, ţinea minte o discuţie cu el când spusese că plănuieşte să meargă acolo cândva. Însă asta n-o calma. Aflase de moartea bietului guineean în cartierul Saddam, dar nu făcu legătura cu dispariţia lui Salim.

Într-o noapte, Karim o trezi pe Nabu şi îi zise:

— Am văzut, am... am... văzut Salim. Muezin, moschee ţara ta!

Era emoţionat, sigur de viziunea lui şi liniştit în privinţa stării de sănătate a nepotului.

Nabu îi mulţumi, apoi şi-l imagină pe Salim anunţând ora rugăciunii într-o moschee din Dakar. În definitiv, de ce nu? se gândi ea.

Karim şi Nabu nu se înşelau complet. În acelaşi moment, la Dakar, Salim îl învăţa pe Abdallah cum erau chemaţi credincioşii la rugăciune în Maroc.

Mulţumită slujbei sale pe lângă imam, Salim era curat, mânca pe săturate şi explora oraşul cu plăcere. Ar fi vrut să meargă pe urmele bunicii sale, să găsească pe cineva care o cunoscuse, însă simţea o teamă nelămurită, aşa că renunţă. Îi era frică de ce-ar putea să descopere. Se gândi să trimită o telegramă la Tanger ca să le dea veşti alor săi, dar, aproape de poştă, se întoarse din drum. După o noapte de reflecţie, se răzgândi şi compuse un text:

„Dragă Ma (aşa îi spunea el lui Nabu), dragă tată, dragi unchi, sunt în Africa. Curând vin acasă, Salim.”

Costa mult. Tăie „dragi unchi”, plăti şi expedie telegrama.

Imamul era de fel din insula Gorée. Fiindcă trebuia să-şi viziteze părinţii, îi propuse lui Salim să meargă împreună, urmând să-l găzduiască în casa familiei. Salim acceptă imediat. Pe drum, îi spuse povestea insulei, pe care o auzise din gura tatălui său. Dar lucrurile se schimbaseră de pe vremea comerţului cu sclavi. Acum vedeai sosind în mod regulat afro-americani, nişte tipi viguroşi, veniţi în pelerinaj la locul unde strămoşii lor fuseseră vânduţi ca sclavi pentru a popula Lumea Nouă. Făceau fotografii, unii se reculegeau de parcă s-ar fi aflat într-o biserică, alţii stăteau tăcuţi şi împărţeau bancnote de un dolar copiilor şi cerşetorilor. Chipul unuia dintre vizitatori îi atrase atenţia lui Salim. I se părea cunoscut. Un actor de cinema, îl văzuse într-un film de acţiune în care interpreta rolul partenerului unui poliţist alb… Salim scormoni în memorie: *Armă fatală*, asta era! Danny… Danny Glover şi Mel Gibson!

Era Danny Glover. Îl însoţea un alt afro-american care se prezentă imamului ca fiind Manthia Diawara, profesor la New York University.

„Astăzi, în America”, spuseră ei, „suntem mândri de originile noastre şi, prin luptă, am obţinut drepturi…”

Chiar invadată de turişti, insula îşi păstra farmecul. Mai mult decât urmă a unui trecut ruşinos, ea reprezenta memoria care se ridica, mândră, la suprafaţă. Salim şi imamul plecară peste câteva zile înapoi la Dakar şi îşi reluară munca împreună.

Salim strânsese ceva bani. Nu cheltuia la drept vorbind mai nimic. Întro seară, stând la cafenea şi uitându-se la televizor, văzu la buletinul de ştiri imagini cu imigranţi pierduţi în mijlocul Mediteranei. Unul dintre ei ridica mâinile şi arăta cu degetele semnul victoriei. Şi atunci Salim luă hotărârea fermă să pornească pe jos spre nordul Marocului, cu un mic grup de bărbaţi de vârsta lui, pe care îi cunoscuse recent. Îi spuseseră că sperau să reuşească apoi să traverseze Gibraltarul şi să ajungă în Europa.

Salim ar fi putut să rămână la Dakar, să dea lecţii de franceză şi de arabă, să-şi construiască o viaţă măruntă şi liniştită, să pună o distanţă serioasă între el şi Maroc sau mai exact între el şi anumiţi marocani. Ar fi putut să se piardă în mulţimea de africani şi să trăiască de pe o zi pe alta ca majoritatea oamenilor, dar ceva îl împiedica să se mulţumească doar cu atât. Voia să afle ce-i rezerva destinul, acel destin trasat de culoarea pielii, de hazard şi de rasismul obişnuit, banal, stupid. Îşi aminti o frază pe care i-o spunea adesea tatăl său: „Destinul este singurul nostru bagaj. El ne poartă şi ne apără de noi înşine.”

Făcuse cunoştinţă cu micul grup la cafenea. Tipii arătau de parcă ar fi complotat, vorbeau în şoaptă, se fereau de privirile celorlalţi şi păreau că pun la cale o lovitură nu tocmai clară. Salim pricepu repede că voiau să facă exact ceea ce mii de africani făcuseră înaintea lor. Însă nu toţi reuşiseră, nici pe departe. Deşi unii îşi găsiseră adăpost în Europa, atâţia alţii erau închişi în centre de reţenţie sau în puşcării şi destui zăceau pe fundul Gibraltarului. Salim îşi zise că n-avea mare lucru de pierdut şi nul speria să încerce

această aventură, în ciuda riscurilor. Ar fi putut să împrumute bani de la unchiul său şi să-şi ia bilet de avion, să insiste la consulat şi să-şi recupereze actele ca să treacă graniţa. Dar se aşezase lângă aceşti tipi şi le spusese simplu: „Merg cu voi.” Nimeni nu ridicase vreo obiecţie. Era şi el unul printre mulţi alţii, gata să cedeze ispitei şi săşi încerce norocul.

Planul îi convenea lui Salim. Fusese suficient să nimerească peste câţiva agenţi de poliţie răuvoitori, frustraţi şi rasişti, care n-au vrut nici să-l asculte, nici să-i verifice spusele, pentru ca toată viaţa să-i fie întoarsă cu susul în jos. Acum nu-şi mai făcea iluzii în privinţa omenirii. Îi vorbi despre apropiata lui plecare imamului, care se strădui în zadar să-l convingă să se răzgândească. Într-un final, văzându-l ferm hotărât, îi dădu nişte bani şi se rugă să reuşească.

Membrii micului grup îi plătiseră deja o parte din suma cerută de viitoarea călăuză unui complice de-al său, instalat la Dakar. Salim plăti şi el, fără să crâcnească. I se păru oneros, dar nu zise nimic. Se gândi că aici începea blestemul african, în momentul când îi dădeai economiile tale unui personaj dubios, cu privirea ascunsă în spatele unor ochelari de soare imenşi şi cu o brăţară din zale plate, cu numele lui gravat pe ea,

„Sam”. Tipul era metis, avea tatuat pe antebraţ un şarpe strecurându-se între nişte coapse, cu inscripţia „Love”. Deci aşa începea totul? Aventura şi speranţa, nenorocirea şi, poate, moartea? Salim se uită îndelung la tovarăşii săi, alături de care avea să întreprindă o lungă, o foarte lungă călătorie. Apoi bău un pahar mare cu apă şi zise: „Să mergem!”

7

„E mult timp de când merg pe nisip, picioarele-mi sunt grele şi nu mă mai ascultă. Noaptea, urmez o stea care-mi călăuzeşte paşii şi care mă părăseşte dimineaţa. Merg şi nu mă uit înapoi. Asta-i regula, dacă te uiţi înapoi, s-a zis cu

tine, te ţicneşti, aşa mi s-a spus şi mi s-a tot repetat înainte de plecare şi cred că e adevărat. Aşa că înaintez fără să arunc vreo privire spre ce las în urmă: ţara bunicii mele, care nu semăna cu ce mi-am închipuit eu; arbori magnifici care îmi vorbeau seara; bărbaţi şi femei care alungau cu mâinile lor mari muştele şi plictiseala; un cer alb şi greu; nopţi ciudate când stăteam treaz; gustul amar al unor smochine uscate din import; aroma mirodeniilor tari care se strecura pretutindeni şi sfârşea prin a semăna cu sunetele slabe ale unor păsări viu colorate; pe scurt, o lume care ar fi trebuit să mă împace cu rădăcinile mele, dar unde n-am ştiut să rămân... Şi mai erau şi acei străini, care se purtau în Africa la fel ca într-o ţară cucerită, aroganţi şi odioşi.

Eu sunt cel pe care strămoşul, şezând sub un arbore, l-a ales să emigreze, m-a desemnat de parcă aş fi fost un soldat, de parcă aş fi fost născut acolo, născut pentru a suferi şi a emigra. Mi-a spus blând, fără să insiste: «Tu, Salim, vei reuşi să salvezi tribul, tu şi alţi câţiva. Un timp, ei te vor urma pe tine, un timp, tu îi vei urma pe ei. Vei merge fără să te plângi, fără să gemi nici măcar o dată şi vei trece peste mare ca un înger, ca o pasăre frumoasă şi uşoară, du-te, Salim, spiritul strămoşilor te ocroteşte.»

Nu-mi place să mă gândesc la ziua când m-am hotărât să plec din nou, să-mi urmez steaua. Să mă gândesc. La ce-am şters dintr-o mişcare într-o noapte, când mila Domnului şi a Profetului său m-a ocolit sfidător. De atunci, sunt redus la nimic: o umbră rătăcind în deşert, care a cunoscut arsurile foamei şi ale setei, flăcările infernului. Merg, alerg împreună cu ceilalţi paria, fraţii mei, semenii mei, pierduţi şi cu privirea goală, dar care şi-au păstrat sufletul şi suflul care îi ţine în picioare. Urmez nişte umbre ce merg fără să se uite înapoi. Uneori le depăşesc şi, la rândul meu, privesc drept înainte.

Am ajuns la capătul deşertului într-o seară cenuşie, am zărit lumini în depărtare, case, bărbaţi şi femei, maşini, muşte şi păsări de toate culorile, am văzut cai şi măgari,

dromaderi leneşi, tinere în rochii uşoare, am văzut sau am crezut că văd un oraş cu un nume ciudat, Zagora. Un oraş plat, cu locuitori care mănâncă mai ales curmale, oameni foarte amabili, paşnici, omenoşi. Adel, un tip foarte slab, s-a apropiat de mine şi mi-a zis: «Vino să dormi la mine, copiii se vor bucura că avem un oaspete.» Am plecat cu el şi am mâncat curmale delicioase. Mi-era foame, foarte foame, dar aveam nevoie mai ales să mă spăl, să mă cufund într-un râu şi să scap de murdăria drumului strânsă de atâta vreme. M-a însoţit la hammam, a plătit pentru mine şi m-a aşteptat într-o cafenea de alături, apoi, când am ieşit ca nou după o oră, mi-a dat haine curate. Adel lucra la un hotel, nu ştiu ce făcea, dar cred că avea un serviciu bun. Am dormit ca un animal scăpat de la abator. Am visat, am visat mult. Dimineaţa eram alt om. Adel mi-a propus să-mi găsească de lucru, dar eu voiam să merg până la Tanger, era ideea mea fixă. În Senegal, ţara bunicii mele, se vorbea despre Tanger ca despre poarta paradisului, Tanger, oraşul celor două mări, poarta Africii, fereastră spre Europa, oraşul unde totul era posibil, viaţa, traversarea, moartea de asemeni. Se spunea Tanger, prinţesa mărilor şi a nisipurilor. Tanger, oraşul tuturor posibilităţilor, de pe coastele sale se văd pământurile spaniole, europene. Tanger Eliberarea, Tanger Viaţa… Infernul, da, însă şi paradisul… Adel a simţit că începeam să delirez. Tangerul nu era vinovat de nenorocirea şi de moartea care-i loveau pe mulţi dintre fraţii mei africani. Când eşti împins la exil, te ridici şi mergi, atâta tot. Simplu ca bună ziua. Nu-i nevoie de analize şi de cercetări profunde ca să explici acest gest de supravieţuire.

Este voinţa pură de a acţiona, în loc să stai şi să te rogi cerului care oricum rămâne indiferent. S-a văzut vreodată coborând din cer altceva decât ploaie, zăpadă şi nişte resturi de stea căzătoare?

Destinul este plin de gropi. Moartea trebuie să fie într-una dintre ele. De aceea e mai bine să nu insişti, să nu te uiţi de aproape. De aceea am mers mai departe şi n-am privit

decât lumina care mă aştepta de cealaltă parte a mării. I-am mulţumit lui Adel, ne-am strâns îndelung mâinile, el mi-a dat o pungă de curmale, apă şi pâine făcută de Fatma, soţia lui cu bărbie tatuată. Mi-a zis: «Vedem trecând pe aici africani, fiinţe umane născute să sufere. Dar nu se opresc, îşi continuă drumul de parcă fug de ceva. Ştiu că se tem să nu fie respinşi de albi, a căror aroganţă este egală doar cu prostia lor. Cunosc sentimentul. Am călătorit în Maroc şi am fost şi eu victima prejudecăţilor. Pielea mea nu este la fel de neagră ca a ta, este cafenie şi probabil că îi sperie. M-am născut dintr-un amestec şi lucrul ăsta nu-i mereu tolerat.» Aş fi putut să-i spun că şi eu eram născut dintr-un amestec, dar poate că nu m-ar fi crezut. Fiindcă nu se vede. Sunt negru sută la sută. Şi nu vreau să-mi părăsesc rolul, nu vreau alt destin.

M-am întâlnit cu cei şase tovarăşi de drum şi, fără să le povestesc ce mi se întâmplase, ne-am reluat marşul în tăcere. Am ajuns într-o oază unde erau câteva capre şi nişte păstori. O femeie ne-a dat pâine, alta, nişte plăcinte îmbibate de ulei. Era o linişte splendidă. Niciun cuvânt, nicio întrebare. Oamenii erau obişnuiţi cu mărşăluitorii care se îndreaptă spre nord. Am plecat mai departe în zori. Un păstor s-a ţinut după noi, însă, după o vreme, a făcut cale întoarsă. Încercase să intre în grupul nostru? Oricum, era prea tânăr ca să suporte călătoria şi trebuie să-şi fi pierdut curajul. Ciudat lucru, apariţia noastră nu îngrozeşte pe nimeni. Oare locuitorii de pe-aici simt faţă de noi un soi de complicitate tăcută, pe care ne-o arată prin gesturi mărinimoase, prin zâmbete şi prin semnele pe care ni le fac cu mâna?

Ne-am dat unii altora porecle, căci nu avem niciun act asupra noastră.

Mie mi se spune «Înţeleptul» din cauza strămoşului care m-a ales să ghidez grupul. Cel mai înalt dintre noi, negreşit măsoară un metru nouăzeci, îşi zice «Cer», iar în spatele lui merge «Nor». Mai sunt «Cară- Cap», din cauză că are capul

mare, «Cară-Sac», din cauza traistei de care nu se desparte niciodată, «Armă», pentru că seamănă cu o puşcă.

Ultimului îi spunem «Gibraltar», fiindcă vorbeşte întruna despre strâmtoare. Ne plac aceste porecle, ne dau impresia că suntem nişte oameni noi-nouţi, lipsiţi de trecut, sortiţi unui viitor minunat, încă şi mai luminos decât cel despre care povestesc cărţile pentru copii. Eu însumi m-am surprins o dată căutându-mi adevăratul prenume. Principiul este să te debarasezi de tot, inclusiv de numele şi de istoria ta. Suntem nişte

«fără»: fără identitate, fără nume, fără prenume, fără bani, fără legături, fără familie, fără memorie, cel puţin oficial. «Bidun» se spune în arabă. Se pare că mii de bărbaţi şi de femei care şi-au pierdut ţara, pământul, rătăcesc cam ca noi în căutarea oricărei munci, fără să aibă nimic la ei, fără naţionalitate, fără memorie. Aşa e cazul, de pildă, al palestinienilor intraţi ilegal în Kuweit în anii ’70 şi care nu pot să mai iasă. Statul îi exploatează punându-i la muncile cele mai grele şi îi închide la câţiva kilometri de capitală, în tabere unde nu există nici igienă, nici siguranţă. Printre ei s-au strecurat şi câţiva paria, câţiva rătăciţi veniţi din alte ţări aflate în război. Ei sunt «bidun», un fel de sclavi care nu există pentru nimeni. Când unul moare accidental, se spune: «Dumnezeu l-a chemat la el, şi oricum omul ăsta n-a existat niciodată.» Eu sunt mai puţin «bidun» decât tovarăşii mei, nu pentru că vin din Maroc, ci pentru că îmi amintesc încă numele. N-am renunţat complet la identitatea mea, merg cu fruntea sus, gândindu-mă că această încercare mă va ajuta să mă simt bine în pielea mea. Această piele pe care o frec, o chinui, o zgârii până la sânge, o blestem, apoi mă răzgândesc şi mă apuc s-o iubesc şi s-o fac să sclipească sub luna plină. Pe urmă îmi amintesc de Nabu şi de bunătatea ei, de Karim şi de dragostea lui. Cât despre tata, îl compătimesc. Nu e fericit.

Nu şi-a găsit locul în lume. Câteodată mă simt răspunzător pentru el. Nu încape îndoială că de aceea voinţa mea de a emigra este atât de puternică.

Peste câteva zile am ajuns la Ouarzazate. Aici e un oraş în oraş, în care se fac filme. Poţi foarte bine să dai peste un figurant îmbrăcat în gladiator care telefonează de la o cabină publică în timp ce fumează o ţigară.

Cineva ne-a propus să lucrăm câteva zile la un film istoric. Dar trebuia să aşteptăm două sau trei zile să înceapă filmările. Ne-am dus la moscheea de la intrarea în oraş şi am cerut găzduire. Un bărbat care s-a prezentat drept imamul ne-a întrebat dacă eram curaţi. Da, eram, ne spălaserăm în oază înainte să pătrundem în oraş. El a insistat: «V-aţi făcut abluţiunile?» Nu, abluţiunile nu. Atunci ne-a arătat sala unde se găsea apă şi ne-am făcut abluţiunile. Imamul nu şi-a închipuit o clipă că unii dintre noi erau creştini sau animişti. Deşi nu sunt foarte credincios, a trebuit să fac cele cinci rugăciuni în spatele acestui imam plin de sine. După rugăciune, lam văzut discutând aprins cu cineva. Peste câteva clipe, tânărul cu care vorbise ne-a adus pâine, unt şi miere. Nu mai ştiam cum să-i mulţumim acestui om care ne credea pe toţi musulmani. Nor a vrut să spună ceva, dar Cer l-a făcut să tacă, bătându-l discret cu palma pe spate. Credinţele noastre trebuiau trecute sub tăcere. Nu ne aşteptam la atâta ospitalitate din partea marocanilor. Dar lucrurile s-au complicat mai târziu. Cu cât am urcat spre nord, cu atât ospitalitatea a pălit.

În ziua cu pricina, tipul de la filmări a venit şi ne-a propus cinci sute de dirhami ca să facem parte dintr-o mulţime care zbiera la trecerea unui gladiator. Am cerut să fim plătiţi înainte. Tipul mi-a zis: «N-ai încredere?» I-am răspuns: «Nu, n-am.» Măcar o dată pielea noastră neagră ne-a ajutat să câştigăm câţiva bani. Ni s-au dat haine, scuturi, lănci şi ni s-a cerut să stăm cu orele în picioare fără să mişcăm. Asta însemna să faci filme? Pe la prânz, ni s-au dat sendvişuri şi

câte o sticlă de suc şi a trebuit să mai rezistăm toată după-amiaza. Dacă într-o bună zi, la cinematograf, vă uitaţi la un film american turnat în studiourile din Ouarzazate, poate o să vedeţi un mic grup de africani care se plictiseau şi asudau sub un soare nemilos. Gândiţi-vă că au supravieţuit şi că poate vă mătură străzile.

Să fi fost din cauză că îmi petrecusem toată ziua între nişte decoruri unde totul era fals sau fiindcă mă plictisisem prea tare, dar în noaptea aceea am avut un vis straniu. La trezire, mi s-a părut atât de ciudat, încât am fost convins că era visul altcuiva, un vis ce-şi greşise destinatarul.

Nu ştiu unde sunt, stau aşezat în faţa unei tinere frumoase. Lângă ea, un bătrân apasă cu piciorul pe o pedală, învârtind tocila peste care trece nişte cuţite. Mă întreb oare de ce acest bărbat, prost îmbrăcat, zbârcit şi obosit, se bucură de favorurile unei femei aşa de frumoase. Simt că nu aici mi-e locul. Încerc să-mi aduc aminte unde am mai văzut-o pe această doamnă. Mă răzgândesc şi-mi spun: În fine, e un vis, curând o să te trezeşti şi o să uiţi toate astea. Ceva mă ţine pe loc ca şi cum aş fi lipit de sol cu o substanţă cu miros de naftalină. Nu pot să mă mişc, să mă ridic, să-mi schimb poziţia. Privirea doamnei e ca un clei puternic şi mă gândesc la reclama aia în care un bărbat e atârnat cu capul în jos, cu tălpile lipite de tavan. Am căzut într-o capcană. Femeia înhaţă un cuţit foarte ascuţit de parcă s-ar pregăti să taie gâtul unui miel. Lama luceşte. Văd stele şi mă concentrez să rămân treaz în vis. Ea îmi zice:

— Eşti povestitor, aşa că o să-mi spui istorii, istorii frumoase şi fantastice, în care totul se termină cu bine. Urăsc tristeţea şi suferinţa.

Nu-mi lasă timp să răspund, mă anunţă cu glasul ei dulce şi suav că, dacă nu-mi îndeplinesc sarcina, mă va ucide:

— Spune-mi istorii, altfel îţi tai boaşele.

Imediat simt o durere între picioare. Şi iată-mă în rolul şi în pielea Şeherezadei. Am tot interesul să nu mă eschivez sau să pierd firul istorisirii mele. Deşi e frumoasă, în ochi i se

citesc duritatea şi chiar cruzimea. Să depăn istorisiri, ca să-mi salvez pielea. Însă n-am fost niciodată un povestitor. Şi atunci înţeleg că trebuie să mă apuc de scris dacă nu vreau să mor.

Îi spun:

— Nu sunt nici povestitor, nici scriitor. Sunt un clandestin prin viaţă. Iar acum viaţa mea e în mâinile tale.

O cuprinde un râs nebun şi dispare brusc într-un vârtej iscat de o furtună de nisip.

Când m-am trezit, aveam gura amară, faţa boţită, asudată. Nor m-a întrebat unde fusesem peste noapte. I-am răspuns: «La Harun al-Rashid.» A crezut că era un local de noapte, îşi închipuia că reuşisem să mă distrez acolo cu figuranţii străini. Nu am negat. El a râs repetând: «Norocosule!

Mare norocos eşti!»

Necazurile noastre au început la Marrakech. Aici chiar îi speriam pe oameni. Se uitau la noi ca la nişte evadaţi din puşcărie. Aspectul nostru nu-i prea liniştitor, evident, dar nu suntem criminali. Făcuserăm greşeala de a încerca să ne aşezăm la terasa cafenelei «La Renaissance», un loc elegant din oraş. Chelnerul a venit imediat să ne gonească. «Ne-aţi putea murdări scaunele şi mesele», a îndrăznit să ne zică. Într-adevăr, hainele noastre nu tocmai curate erau acoperite de praf. Dar de aici şi până la a refuza să ne servească, deşi puseserăm banii pe masă, asta ne venea greu să suportăm. Dar nu trebuia să ne enervăm, putea să cheme poliţia.

Chelnerul ne-a arătat un hammam de cealaltă parte a pieţei. Bună idee, numai că a adăugat un comentariu scârbos: «Frecaţi-vă bine pielea, cu puţin noroc, o să fie mai puţin neagră, mai puţin jegoasă!» Paznicul hammamului ne-a obligat să ne scuturăm hainele afară, înainte să intrăm. Avea dreptate, eram plini de nisip. Hammamul era gol şi neluminat.

Probabil că portarul făcea economie şi trebuie să-şi fi zis: Doar n-o să aprind lumina pentru nişte negri. Armă a ţipat de parcă l-ar fi muşcat o viperă. «Nu băga în seamă, e doar un djinn», i-am zis eu râzând. Potrivit legendei, djinnii ies din bârlogul lor mai ales pe întuneric. După baie, neam strâns într-un mic restaurant unde se serveau frigărui şi am hotărât să ne cumpărăm nişte haine. Era foarte important să nu atragem atenţia. Armă era furios, îl durea înţepătura, însă noi nu l-am luat în serios. El continua să bodogănească.

Nu cunoşteam Marrakech-ul, dar ştiam că în medina exista o piaţă de vechituri unde se vindeau haine la mâna a doua foarte ieftine. Astfel am luat pe nimica toată îmbrăcăminte aproape nouă, purtată de burghezi francezi şi americani. Pe cămaşa mea erau brodate iniţialele J.B. Cer a afirmat că trebuie să fi fost cămaşa lui James Bond. M-au rebotezat pe loc

«James Bond». Nu aveam nici statura, nici vârsta, nici ocupaţia, nici performanţele fizice şi sexuale ale sale, dar îmi plăcea să cred că măcar îi purtam una dintre nenumăratele cămăşi. Îmi spuneam: Nu mai sunt un bidun, sunt un Ji.Bi.

Ne-am hotărât să ne împărţim în trei grupuri şi să facem autostopul, dându-ne întâlnire la autogara din Casablanca. Îmi bătea soarele în ochi, asudam şi mă temeam să nu miros a transpiraţie. Îmi aduceam aminte ce-mi povestise cândva tata: «Ăsta a fost coşmarul meu toată viaţa, şi acasă, şi la şcoală. O auzisem într-o zi pe prima soţie a tatei afirmând răspicat că negrii au un miros aparte, că degeaba se spală, tot duhnesc.

Zicea: „Când un negru sau o negresă ridică braţul, te potopeşte mirosul transpiraţiei lor. Pute a urină. Asta din cauza culorii lor, culoarea neagră nu lasă pielea să respire şi totul iese mai târziu pe la subsuori.” Până la urmă, am crezut aceste prostii. Eram convins că, şi după ce ieşeam din hammam, miroseam la fel de urât ca înainte. Odată

chiar mi-am făcut găuri în braţ ca să respire pielea. Eram nebun. Nabu s-a îngrozit de reacţia mea şi mi-a zis că soţia albă era atât de geloasă, încât nu ştia ce să mai inventeze ca să ne facă să plecăm. Şi a adăugat râzând: „Ştii ce îmi spunea tata? Că albii miros a cadavru. Îţi dai seama? Adică tu ai mirosi a transpiraţie, iar fratele tău alb, a cadavru! Suntem asaltaţi de prostie din toate părţile, fiule!”» Amintindu-mi această poveste, nu m-am putut abţine şi am ridicat braţul ca să-mi miros subsuoara.

Aşteptarea pe marginea şoselei s-a dovedit lungă şi grea. Căldura îmi făcea sângele să circule cu o iuţeală care mă speria. Când s-a oprit un camion, i-am luat cu mine pe Nor şi pe Cară-Cap. Şoferul nu era marocan. Era un belgian care se întorcea în portul din Tanger, unde trebuia să încarce alte mărfuri. La început, n-a zis nimic, apoi, ca un poliţai, ne-a întrebat dacă eram din Congo.

— Păcat, fiindcă singurii africani pe care îi suport sunt congolezii.

— Dar avem veri în Congo; sunt grozavi, muncesc la voi, în Belgia.

— Da, însă eu vreau congolezi în camionul meu, doar congolezi!

În timp ce vorbea, a încetinit până s-a oprit pe marginea şoselei şi ne-a aruncat zbierând din cabină, parcă turbase brusc. Toate insultele rasiste iau ieşit din gură. Această întâlnire nefericită ne-a făcut să reflectăm şi am hotărât să mergem mai departe pe jos. Lui Cară-Cap îi venea să plângă.

L-am bătut prieteneşte pe umăr şi ne-am văzut de drum.

Marşul de la Marrakech la Casablanca a fost foarte dur, chiar dacă din când în când un camion încetinea, mai mult din curiozitate decât din mărinimie. Oamenii mei nu vorbeau, nu cântau, mergeau tăcuţi, cu ochii în zare. Am dormit în păduri şi am împărţit între noi ce aveam de mâncare. Ascunseserăm banii în centuri de piele, dolarii mai ales.

Economii de ani întregi, ani de lipsuri, cu o idee nebunească şi fixă, să plecăm, să părăsim acest pământ uscat şi să pornim pe mare. Da, marea pe care am simţit-o izbindu-ne în faţă în visele noastre îndărătnice, în coşmarurile noastre. De câte ori m-am înecat în ea! Strigam, şi nimeni numi venea în ajutor. Niciun sunet nu-mi ieşea din gâtlej. Într-o noapte mă aflam singur într-o barcă pneumatică ce se dezumfla încet, inexorabil.

Jur-împrejur, marea devenea o oglindă sclipitoare, iar luna plină se reflecta în ea, pe când eu eram abandonat într-o singurătate absolută. Glasul mi se stingea ca o lumină dispărând la orizont. Puterile mă părăseau. Barca pneumatică îşi pierdea forma, aveam să mă scufund când va fi perfect plată. Coşmarul se repeta, şi nu doar în cazul meu. Ne bântuia nopţile într-atât, că ne temeam să adormim. Eram complet obsedaţi de traversarea strâmtorii Gibraltar. Mi se întâmpla să văd câte un corp umflat plutind pe apă. Câteodată, mai multe corpuri, copii, femei, dintre care unele însărcinate. Înotam împotriva curentului, împingeam în lături cu mâinile aceste trupuri pe care marea ni le trimitea ca mesaje pentru a ne ajuta să mai reflectăm. N-aveam nevoie să reflectăm. Cunoşteam riscurile şi pericolele, şi totuşi ne încăpăţânam în această nebunie. Iar eu, nepotul domnului Amir şi al doamnei Nabu, fiul lui Hassan, frate geamăn cu Houcine şi frate vitreg cu Karim, marocan născut la Tanger, eu, ultimul vlăstar al unei familii ciudate, eu făceam parte din călătorie şi din coşmar. Era cu neputinţă să mă întorc, să corectez foaia pe care destinul meu trasase o hartă şi un itinerar de la sud la nord. Trebuia să uit tot. Pusesem totul într-o ladă de lemn vechi, închisă cu lacăte mari, a căror cheie o aruncasem în mare. Lada era când din lemn, când din fier. Uneori plutea pe apă, alteori se ducea la fundul mării şi se lăsa îmblânzită de nişte peşti enormi.

Mă gândeam la unchiul Houcine şi mă întrebam dacă fusese mai fericit decât tata datorită culorii pielii. Era un

bun comerciant care iubea mult banii. Magazinele sale de cosmetice gemeau mereu de lume. Făcea afaceri şi, înainte să se însoare, ştiu că multe femei i se dăruiseră. Îmi povestise câte ceva despre hârjonelile din încăperea din spate a magazinului. Eu, pudic şi secretos, nu îndrăzneam să-i mărturisesc micile mele aventuri. El considera că un tânăr ca mine avea negreşit succes la fete. Când mă întreba despre «cuceririle» mele, eu răspundeam în doi peri. Într-o zi, atât a insistat, că m-am apucat să-i spun povestea mea de dragoste cu servitoarea vecinilor noştri. Era o tânără discretă, cu piele cafenie şi păr lung, pe care stăpâna ei îi interzisese să-l lase liber. Zicea că este interzis de islam. Într-o dimineaţă, profitând de absenţa stăpânei, a urcat pe terasă şi s-a apucat să-şi spele pletele frumoase şi să cânte. Am privit-o. Mi se părea foarte frumoasă, atrăgătoare şi destul de misterioasă. I-am făcut un semn. Ca răspuns, ea a râs, apoi s-a aplecat şi şi-a acoperit jumătate din corp cu părul ei lung. Aveam o portocală, i-am aruncat-o. A prins-o şi a muşcat din ea, uitându-se la mine de parcă m-ar fi sărutat. Sorbea sucul şi se delecta cu el ca şi când n-ar mai fi mâncat fructe niciodată. A doua zi, i-am aruncat un măr. L-a şters de rochie şi l-a păstrat pentru mai târziu. Căpătaserăm obiceiul să ne uităm unul la altul, fiecare de pe terasa lui. Aveam jocul cu părul, apoi dansul din buric pe cântecele de la Radio Tanger şi, în sfârşit, primul sărut când mi-a cerut să mă duc la ea. Am luat o scară şi am ajuns în braţele ei ca un erou de film indian. De altfel, îi plăceau la nebunie producţiile de la Bollywood, care rulau la cinematograful Rif din Grand Socco. Într-o zi, când stăpânii ei au plecat la o nuntă în Casablanca, m-a invitat s-o însoţesc în dormitorul lor. Era goală, s-a întins pe burtă şi mi-a spus că e virgină. Fără un cuvânt, am întors-o cu faţa în sus şi am făcut dragoste normal. Nu era deloc virgină. Jura, totuşi, cu convingere că nu făcuse dragoste niciodată! Relaţia noastră s-a încheiat când stăpânii ei s-au mutat la Tétouan.

De când merg, mă gândesc la Karim. Mi-e dor de el. De tandreţea, de afecţiunea, de îmbrăţişările şi de cuvintele lui. Dacă ar fi fost aici, cu mine, mi-ar fi arătat drumul, drumul cel bun, drumul cel adevărat. El a fost mereu lumina noastră. Mi-l imaginez ocupat să miroasă parfumuri, să le aranjeze, să le descrie. Îl aud vorbindu-mi de căsătorie, sfătuindumă să-mi întemeiez o familie, să am copii. Lucrurile aste mi le spune pe ton grav, ştie din intuiţie că e greu să-ţi găseşti aleasa. Înainte să moară, bunicul a îndemnat-o pe Ma să-l însoare pe Karim. Ea s-a gândit o vreme la căsătoria cu una dintre nepoatele sale. Era convinsă că l-ar face fericit. O căsătorie aranjată? Da, de ce nu, zicea Ma. Dar, având în vedere ce dificultăţi ridica acest plan, Ma a abandonat ideea şi Karim a rămas celibatar.

Depăn acum şi amintirile din copilărie pe care tata mi le-a povestit adesea. Părea încă foarte afectat de distanţa care existase între el şi fraţii săi vitregi: «Când eram mici, ei mâncau la masa principală, alături de tata. Eu şi fratele meu aşteptam în bucătărie ca ei să termine, sperând la câteva resturi. Nabu ne pregătea altceva şi ne hrănea aproape pe ascuns. Îi purtam pică tatei că nu făcea nimic. Slăbiciunea lui ne-a îngrijorat mereu. Acest mare domn, respectat în profesia lui, iubit de două femei şi de copiii lui, ar fi putut să fie mai curajos şi să nu ne lase să mâncăm ca nişte sărăntoci. De multe ori, Karim venea, se aşeza lângă noi şi ne făcea să râdem. Era felul său de a fi solidar. Odată, ne-a pus dinainte o tajine preparată pentru familia albă. Ne-a zis: „Haideţi s-o mâncăm noi şi ei o să mănânce resturile noastre!” Râdea, şi noi la fel. Batoule, bucătăreasa, a apărut valvârtej, a înhăţat vasul cu tajine, l-a aranjat şi a dat fuga cu el la masa stăpânului. Vinerea, Batoule pregătea două tăvi mari cu cuşcuş, unul cu carne, pentru familia albă, celălalt, fără carne, pentru cerşetorii care obişnuiau să vină să mănânce pe pragul casei. Într-o zi, fratele meu şi cu mine ne-am amestecat printre sărmanii ăia şi am mâncat cu ei. Tata ne-a văzut, s-a înfuriat şi a

hotărât ca de-atunci să mâncăm la masă cu el. O mică victorie de care Karim era mândru.»

O singură dată un autocar s-a oprit pe şosea şi şoferul ne-a făcut semn să urcăm. Ne-am dat seama că n-o să ne ceară să plătim. Mi-a spus:

«Oricum n-am mulţi clienţi, dar o să trebuiască să coborâţi înainte să ajungem la Casa, să nu vă vadă patronul. E un om rău. Nu crede nici în Dumnezeu, nici în Profetul său. Doar în bani crede. E atât de bogat, că nici nu mai ştie câţi are, dar trăieşte ca un amărât. Pfui!» Şi a scuipat.

Ne-a întrebat apoi dacă ne e foame. Mecanicul ne-a dat pâine şi măsline. Erau delicioase. Eram frânţi, probabil că omul ăsta ne-a fost trimis de una dintre acele stele care vin în ajutorul persoanelor disperate. Bănuia că voiam să încercăm să trecem strâmtoarea. Ne-a dat câteva sfaturi:

«Fiţi foarte atenţi, călăuzele sunt cei mai mari duşmani ai voştri. Să naveţi încredere. Nici pic. Să nu contaţi nici pe marocani, unii, nu toţi, nu ne iubesc deloc.»

M-am uitat atent la el şi mi-am dat seama că era metis.

După cum ne prevenise, ne-a cerut să coborâm cu puţin înainte de Casa. Se înserа. Luminile se aprindeau una după alta. Circulaţia era intensă. Stăteam cu ochii în patru, ştiam că acest oraş nu era blând cu săracii în general şi cu oamenii ca noi în particular. Se zice despre Casa că este plămânul Marocului. E în primul rând un oraş industrial, cu cartiere verzi şi prospere şi cu mahalale unde oamenii sunt violenţi unii cu alţii şi unde viaţa are o valoare relativă. Aici, săracii sunt foarte săraci, iar bogaţii, foarte bogaţi. Casa ne trezea teama. Nu trebuia să rămânem mult în oraş, n-am fi fost nicio clipă în siguranţă.

Şi într-adevăr, aici am întâmpinat cele mai rele probleme. De la autogară, unde micul nostru grup s-a reunit, am plecat spre cartierul portului pentru a căuta o pensiune ieftină sau un hotel mic. Aveam nevoie să ne spălăm şi să dormim. Dar cum încercam să intrăm într-un astfel de loc, un gardian ne şi gonea, strigând după noi să ne întoarcem

în sălbăticia noastră. La un moment dat, s-a amestecat şi un agent de securitate care a fluierat şi numaidecât a apărut furgoneta poliţiei. Trei poliţişti ne-au înconjurat, tăindu-ne calea. Tovarăşii mei m-au ales pe mine să le explic situaţia: «Suntem doar în trecere, le-am zis, nu vrem câtuşi de puţin să ne stabilim aici. Vrem să ajungem în Europa. Fiţi înţelegători, lăsaţi-ne să ne vedem de drum…»

Unul dintre poliţişti era negru ca noi. Cea mai bună dovadă că marocanii pot fi negri. Dar era rău fără motiv, ne-a numit «*kahlouch*»,

«azzi», «abid»… N-a fost nevoie să le traduc tovarăşilor mei, înţeleseseră singuri: coloraţi, negrotei, sclavi… Am scăpat de arestare datorită superiorului său, un bărbat cu pielea albă, mai binevoitor decât el.

Gardianul ne-a aruncat câteva insulte, urmate de comentarii pe jumătate în franceză, pe jumătate în arabă: «Asta mai lipsea! Nişte *kahlouch* aici, la noi! Poliţia e prea îngăduitoare. Dacă ar fi după mine, i-aş arunca pe toţi în mare, da, da, în mare. N-au decât să înoate până la Tarifa, în Spania!»

Cazul poliţaiului negru m-a pus pe gânduri. De ce era duşmănos, rasist feroce, îndârjit şi prost? Probabil şi el îndurase rasismul colegilor şi al superiorilor săi. Şi el trebuie să fi fost fiului unei sclave aduse din Africa. Faptul că purta uniformă şi armă îi conferea importanţă. Şi îşi vărsa ranchiuna asupra celor pe care îi aresta, albi şi negri. Poate spera să primească ceva bani? Ştiam că se obişnuieşte, dar ne depăşea posibilităţile. Nor şi Cară-Cap, enervaţi de cele întâmplate, şi-au exprimat la rândul lor toată ura lor împotriva albilor. Rasism contra rasism. Negru contra alb. Alb contra negru. Stranie normalitate! E greu să lupţi cu acest rău pe care fiecare om îl poartă în el. Aş fi vrut să le dau o mică lecţie de civism tovarăşilor mei, însă nu era nici locul, nici momentul. Oboseala şi deznădejdea se adânceau. Mă uitam la ei şi uneori mi se făcea milă de noi toţi.

Micul hotel fără nicio stea care ne-a primit până la urmă se numea

«Speranţa». Era condus de o femeie în vârstă, care fuma tot timpul. Îşi spunea Hagia, cum sunt numiţi oamenii care au făcut pelerinajul. Însă ne-a mărturisit imediat că nu pusese niciodată piciorul în Mecca, era evreică şi, după Războiul de Şase Zile din iunie 1967, rezistase presiunilor agenţilor Mossadului care încercaseră s-o determine să emigreze în Israel. Ne-a spus povestea ei şi ne-a instalat în două camere mari, prevenindu-ne că sunt purici. Clienţii ei, ne-a explicat, nu erau oameni din înalta societate.

A schiţat un gest din mână pentru a ne da de înţeles că trebuia să plătim înainte, ceea ce noi am şi făcut pe loc. Fiindcă eu vorbeam cel mai uşor, m-a luat de mână şi m-a întrebat: «Vii să bei un pahar, am chef să stau de vorbă, vrei? O să-ţi fac un preţ bun pentru cameră.»

Picam de somn. Am băut o bere fără alcool şi am mâncat sendvişul pe care mi-l pregătise. Mi-a vorbit despre un fiu pe care Mossadul i l-ar fi furat. Nu avea să se resemneze niciodată să renunţe la această poveste. Ura Israelul. Viaţa ei era aici, la Casa, şi nu în altă parte. Când am întrebat-o dacă avea un soţ, a tras adânc din ţigară, a privit în gol, apoi mi-a spus: «Cea mai frumoasă poveste de dragoste a mea e tragică. Îl chema Si Mohamed, era musulman şi m-am convertit la islam ca să-l iau de bărbat. Dar familia lui nici n-a vrut să audă. Niciodată o evreică, fie ea şi convertită, n-o să facă parte din familia noastră, niciodată, striga taicăsău. Rudele mele, fireşte, au reacţionat cu aceeaşi violenţă: Îţi dai seama, să te măriţi cu un musulman înseamnă să ne trădezi strămoşii, să ne înfigi un cuţit în inimă, într-o zi sau alta, ei o să ne ucidă... Am fugit cu Si Mohamed. Poliţia ne-a urmărit, ne-a prins. Furibund, tatăl lui l-a dezmoştenit public şi l-a exclus definitiv din familie. Părinţii mei au plecat cu un grup de evrei berberi, nu mai ştiu nimic de ei. Am plâns, am suferit, puţin a lipsit să-mi pierd minţile, de fapt cred că sunt nebună. La ceva timp

după această dramă, fără să mă prevină, Si Mohamed s-a trezit în miez de noapte, s-a dus acolo unde taică-său îl blestemase în public şi s-a spânzurat de un copac, un stejar de o sută de ani, uscat şi fără milă.

Am aflat mai târziu că maică-sa şi-a pierdut minţile şi că taică-său avea un comerţ înfloritor. Asta s-a întâmplat acum mult timp deja în orăşelul Khemisset. Un oraş tradiţional, un ţinut plin de ţărani, ţărani analfabeţi... Fără nicio legătură cu Casa sau cu Rabat.»

Avea ochii plini de lacrimi. M-am întrebat dacă povestea era adevărată sau o născocise ca să mai treacă vremea. S-a ridicat de parcă mi-ar fi auzit întrebarea nerostită şi s-a întors cu un album de fotografii. Si Mohamed avea o mustaţă fină, semăna cu Clark Gable. Într-o fotografie, erau amândoi în costum de baie, îmbrăţişaţi, părul ei desenând arabescuri în aer. Erau foarte frumoşi. Într-o altă fotografie, ea afişa un aer grav, gen Ava Gardner la maturitate. Astăzi, sărmana, avea faţa buhăită de alcool şi de amărăciune. Imaginea ei mă emoţiona, aşa că i-am crezut povestea.

Ne-a oferit micul dejun a doua zi, gogoşi, clătite cu miere, ceai şi cafea. Şi ne-a dat câteva sfaturi cum ajungem la Tanger: «Cel mai bine e să luaţi trenul, autostopul nu funcţionează mereu. Puteţi să daţi şi peste oameni cumsecade, dar mai rar. Nici aici, ca de altfel nicăieri altundeva, oamenii nu se poartă blând cu săracii, mai ales când sunt negri. Trenul e cel mai potrivit, vă luaţi bilete, ca să fiţi în regulă şi să nu vi se ceară actele. Le-aţi distrus, nu?»

N-am răspuns.

Trenul a plecat la ora stabilită. În compartimentul nostru era un bărbat care îşi petrecea timpul mâncând. Ne-a propus să împartă cu noi numeroasele sendvişuri. Era neliniştit şi faptul că se hrănea compulsiv părea să-l calmeze. Râgâia din când în când şi imediat spunea

«Hamdulillah» (mulţumesc lui Dumnezeu). La Kenitra a adormit. Sforăiturile sale acopereau zgomotul trenului. La

un moment dat, a intrat în compartiment o tânără cu părul acoperit de o eşarfă frumoasă. Avea un aer speriat, parcă ar fi fugit de cineva. Un bărbat mai în vârstă decât ea s-a repezit şi a înşfăcat-o, trăgând-o după el. Nu înţelegeam ce-i zicea, dar violenţa lui era a unui bărbat gelos, nu prea sigur pe sine. Ea a încercat să se elibereze din mâinile lui şi a căzut peste mine. Am sărit în picioare şi am ajutat-o să se ridice. Individul mi-a aruncat o privire plină de ură şi a scuipat pe jos. A zis în franceză: «Asta ar mai lipsi, negrii să flirteze cu femeile noastre!»

Controlorul era un tip înalt, amabil şi zâmbitor. Când ne-a luat biletele să le verifice, s-a uitat fix la mine şi mi-a zis: «Îmi pari cunoscut, nu eşti din Tanger?» I-am răspuns că se înşela, că n-am pus piciorul în viaţa mea în Tanger. Trenul s-a oprit la Assilah, un orăşel la malul mării. Jandarmi înarmaţi s-au urcat imediat în el, căutând un fugar. Am auzit vorbinduse că era un bărbos cu explozibil asupra lui. Toată lumea din tren îşi făcea griji. La un moment dat s-au auzit zgomote puternice. Jandarmii reuşiseră să-l prindă şi să-l dezarmeze. Se pare că se pregătea să se arunce în aer în gara din Tanger. Când trenul a pornit iar, ne-am simţit toţi uşuraţi, dar temători. Un pasager ne-a explicat că poliţia marocană era de-o eficienţă redutabilă, că era capabilă să anihileze celulele teroriste în formare. Cu degetul mare îndreptat în jos, mi-a zis: «Al-Qaida, nimic în Maroc…»

Am ajuns în Tanger după-amiaza. Am văzut plecând cuplul care se certase mai devreme. Se ţineau de mână şi din când în când se îmbrăţişau. Ce bizar! Am renunţat să-i mai înţeleg pe aceşti oameni. Am avut o impresie stranie, de parcă acum descopeream oraşul. Nimic nu se schimbase de la expulzarea mea. Bulevardul Spaniei era tot plin de familii care cumpărau îngheţată de la Valenciana. Gara fusese mutată în afara oraşului şi transformată în comisariat de poliţie. Intrarea în port era supravegheată în continuare. Vânzătorii de bilete de vapor alergau după maşinile cu imigranţi. Femei de culoare cu copii în braţe cerşeau. Alţi

cerşetori le alungau. M-am gândit că sărăcia îi face pe amărâţi foarte răi unii cu alţii. Rasism oriunde te uiţi. Albi contra negri. Negri contra albi. Dacă oamenii ăştia ar fi plini de bani, s-ar purta amabil între ei, s-ar felicita reciproc bând împreună un pahar pe terasa unui mare hotel.

Priveam totul cu detaşare. Eram şi la mine acasă, şi altundeva. Eram străin, şi totuşi de aici. Ciudată senzaţie! A trebuit să lupt împotriva dorinţei de a abandona totul şi de a mă duce la ai mei. Eram tentat să-i las baltă pe tovarăşii mei, însă trebuia să merg până la capăt. Eram curios şi în acelaşi timp mă temeam de ce-i mai rău.

Grupul era hotărât. Eu aveam îndoieli. Le-am spus că înainte de a încerca să trecem, trebuia să ne gândim bine, să ne informăm, să ne luăm toate măsurile de precauţie necesare şi mai ales să nu scoatem imediat banii. De când mă întorsesem la Tanger, redevenisem din negru alb, copil al acestui oraş vechi, unde toate combinaţiile dubioase sunt posibile.

Călătoria mea de la Dakar la Tanger fusese lungă şi grea. Acum ştiam mai bine cine eram. Bineînţeles că pielea mea nu se schimbase pe drum. Nici piele neagră, nici mască albă. Rasist am devenit câteodată, tot auzind insultele ce-mi erau aruncate în faţă. Aveam atât necaz pe amărâţii ăia care se credeau superiori doar fiindcă erau mai deschişi la culoare decât mine.

Am obţinut o întâlnire cu un anume Rubio, i se spunea aşa, fiindcă se vopsea blond. El trebuia să ne pună în legătură cu un agent al lui Dib, celebrul mafiot pe care nimeni nu-l ştia la faţă, care era şi traficant de kif, şi călăuză de clandestini. Ni s-a spus să-l aşteptăm noaptea într-o cafenea din Socco Chico. Avea să ne recunoască el. Informatorii lui îl ţineau la curent cu toate.

Cafeneaua Centrală era goală. Se făcuse târziu. Când şi când, chelnerul venea să ne spună: „Îl aşteptaţi pe patron? Aveţi răbdare, uneori întârzie mai multe ore sau nu vine deloc. Răbdare, prieteni!” Pe stradă, nişte vagabonzi căutau

un loc de dormit. Câţiva copii se certau pentru un chiştoc de pe jos. O bătrână de-abia mergea. Doi turişti s-au aşezat la o terasă şi imediat un tip slab ca un schelet a venit la ei, cerându-le să-l urmeze. Chelnerul din cafenea mi-a aruncat o privire, dându-mi de înţeles că era vorba de bărbaţi cărora le plăceau băieţii. N-am zis nimic. Noaptea, Tangerul îşi regăsea legenda, şnapanii, debusolaţii şi drogaţii. Noi îl aşteptam pe cel care avea să ne decidă soarta. A doua zi puteam să ne aflăm fie în Spania, fie în închisoare, fie pe fundul strâmtorii, acolo unde apele se amestecă, unde Mediterana întâlneşte Atlanticul. Eram toţi foarte obosiţi. Aveam privirile goale. Chipurile, boţite de îndelungata călătorie. Am văzut trecând trei africani bine îmbrăcaţi, care au grăbit pasul când ne-au observat. Cine erau? Chelnerul m-a informat că tipii ăia tocmai îşi primiseră permisul de şedere şi de muncă, situaţia lor fusese regularizată, alături de alte mii. A adăugat: «Marocul nu vrea să treacă drept neospitalier. Regularizează cu nemiluita. Asta vi se va întâmpla şi vouă dacă vă hotărâţi să rămâneţi aici. Dar să nu-i suflaţi o vorbă patronului despre asta, mă dă afară dacă află că v-am spus.»

În sfârşit, pe la unu dimineaţa, un Mercedes mare şi negru, cu geamuri fumurii, s-a oprit în faţa cafenelei. Era o stradă pietonală, însă unii îşi permiteau să nu ţină cont de asta. Un individ solid a coborât, a întors capul în dreapta şi în stânga, a spus ceva într-un microfon agăţat la reverul hainei, apoi a făcut semn că totul era sub control. Un tip pirpiriu, ridat, şi-a făcut apariţia. Chelnerul s-a repezit să-i sărute mâna. Una dintre gărzi a venit la noi şi ne-a întrebat parola.

— Africaaânceputprost, am zis eu pe nerăsuflate.

— A-fri-ca-a-în-ce-put-prost, a repetat el rar. Aveţi banii?

— Vrem să vorbim cu Rubio.

— Credeţi că Rubio se deplasează pentru atâta lucru?

Fiecare şi-a scos economiile înfăşurate în mai multe cârpe şi i le-a întins bărbatului din faţa noastră. El a dat un telefon, am auzit cuvintele

„meteo”, apoi „vânt dinspre est”.

— Traversarea va avea loc în noaptea asta, aveţi noroc, e vreme urâtă, vântul dinspre est bate cu putere. De obicei, asta descurajează *Guardia civil*. Înainte, făceam traversările pe timp frumos, mare greşeală, ne reperau imediat.

A numărat banii, i-a pus într-o pungă de plastic pe care scria El Corte Inglés 24, s-a urcat repede în maşină, care a demarat numaidecât. Apoi Mercedesul a dat cu spatele, individul a scos capul pe geam şi l-a chemat pe cel mai înalt dintre noi, cel pe care îl numeam Cer. I-a vorbit la ureche vreo două minute, apoi a demarat iar cu toată viteza şi a dispărut în noaptea medinei, decor perfect pentru un film noir.

— Care-i mesajul?

— Întâlnirea e la trei fix dimineaţa, la Merkala, pe digul albastru de la est de far. Mare grijă, sunt câini răi pe-acolo. Trebuie să fim discreţi şi calmi. Cineva o să vină să ne ia pe rând. Şi trebuie să avem multă răbdare, aşa mi-a zis.

Atunci am intuit că nu va fi nicio îmbarcare. Vorbe-n vânt, praf în ochi!

Se vedea cât de colo. Dar n-am zis nimic. Am plecat cu ei la Merkala. Paznicul farului a refuzat să ne lase să trecem. Tipul înalt tot repeta parola. Degeaba. Paznicul voia bani, dar nu mai aveam. Cineva a încercat să sară peste barieră, însă doi câini fioroşi l-au împiedicat. Ne-am scotocit prin buzunare şi i-am strecurat câteva monede. A ridicat bariera, a ţinut câinii şi ne-a arătat digul albastru – nu distingeam prea bine culorile din cauza întunericului -, apoi a dispărut, probabil se dusese să se culce.

Tăcere apăsătoare şi absurdă. Chipuri marcate de angoasă. Atâtea sacrificii şi atâta drum bătut pentru această clipă decisivă, primordială, un moment în care viaţa noastră se află faţă în faţă cu ea însăşi. Curând vom

şti: viaţa, moartea, sfârşitul sau, pur şi simplu, trădarea. Digul albastru e acolo unde Mediterana întâlneşte Atlanticul.

Timpul se scurgea cu o încetineală cinică. Vântul de est clătina copacii. Aşteptam atât de încordaţi, că nu simţeam nici măcar aerul rece. Cineva a zărit nişte umbre, altcineva a recunoscut un strămoş ieşit din mormânt şi care s-ar fi ţinut după noi din Senegal. Eu n-am văzut altceva decât marea. Vântul de est plăsmuia oiţe albe ce apăreau şi dispăreau. Lumina se schimba, devenea mai limpede. La orizont nu se vedea nici cea mai mică barcă, nimic, nimeni, nici măcar o sirenă de plastic sau un căluţ de lemn nu ne venea în ajutor. Doar rafalele de vânt ne aminteau de condiţia noastră. Apoi soarele a ţâşnit cu brutalitate, parcă arătându-ne că meciul s-a sfârşit. Ne-am privit, am lăsat capul în pământ şi am părăsit farul fără să scoatem o vorbă. Paznicul ne-a deschis tăcut poarta, neîndrăznind să se uite în ochii noştri. Câinii nu s-au mişcat. Înfrângerea noastră era foarte amară. Cer îşi ascundea faţa în mâini ca să plângă. Nor îşi vărsa nervii aruncând pietre din înaltul falezei. Ceilalţi erau muţi.

Ne-am întors la cafenea. Chelnerii se schimbaseră. Nimeni nu ne-a putut oferi vreo informaţie. Şi totuşi, n-am visat, am fost acolo cu o seară înainte... Un consumator, care înţelesese drama noastră, s-a aplecat spre mine şi mi-a zis: «Nu vă mai obosiţi. Poliţia e pe urmele lui Dib, iar Rubio e de azi-dimineaţă în închisoare la Almería. Mai bine uitaţi de banii voştri deocamdată. Eu sunt de la poliţie, sunt la curent cu toate. Avem instrucţiuni să luptăm împotriva traficanţilor de fiinţe umane. Pot să vă ajut.»

Tovarăşii mei au refuzat. Nu mai aveau încredere. S-au făcut nevăzuţi în mulţimea care vinerea se pregătea să meargă la moschee. Grupul nostru nu mai exista, eram din nou singur acum. N-aveam chef să mă duc să mă rog, nici să cer dreptate de la Dumnezeul nenorocirilor mele. Înţelesem de mult că săracii, marginalizaţii, oamenii

cumsecade care şiau pierdut echilibrul şi cer compasiune şi îndurare de la Dumnezeu nu obţin nimic. Ba mai rău, doar ticăloşii, hoţii, profitorii, criminalii, impostorii prosperă, se îmbogăţesc, apoi se duc să-şi spele păcatele la Mecca. Este victoria ipocriziei împotriva dreptăţii. Eu eram incapabil de aşa ceva.

După un marş atât de lung, după atâtea zile de suferinţă, am fost jefuiţi cât ai clipi de tot ce aveam. Am rămas acolo buimăcit, dinaintea unei cafele cu lapte călâi, plătită cu ultimii bani. Nefericirea îmi înceţoşase ochii. În jurul meu, la cafenea, erau serviţi clienţii care obişnuiau să vină dimineaţa aici. Am hotărât să nu mă mişc, să nu vorbesc, să nu strig.

Totul a devenit negru, cerul şi chipurile, zidurile şi arborii. Pielea mea se reflecta în tot ce vedeam.

Neagră, complet neagră, pielea mea era neagră până pe tălpi, de parcă le-aş fi vopsit cu tuş. La fel şi palmele. Nu mai exista nicio ambiguitate acum. Eram negru cu totul. La ce bun să pomenesc de pielea albă a bunicului meu? Nimeni nu mă credea, nu-mi lua în serios povestea pe care o spuneam. Pielea neagră era identitatea mea, dublă, triplă, metisă, tulbure, lividă, fierbinte şi chiar infernală. Ea stătea mărturie pentru negrul din mine, amintea de strămoşii trimişi de pe insula Gorée spre Americi. Pielea mea neagră, lipsită de găuri ca să respire şi sufletul meu vopsit în negru, imposibil de şters, făceau din mine un om liber şi gata să apere această libertate prin orice mijloace, s-o apere şi să urmeze calea pe care ea mi-o indica.

Am stat acolo toată ziua, ca o piatră, o piatră uriaşă, o stâncă plină de ură şi de furie, în care s-au cuibărit visuri cumplite. Copiii se opreau şi se uitau la mine ca la o statuie vie. Plecau râzând. Din când în când chelnerul îmi aducea încă o ceaşcă de cafea cu lapte din partea casei. La un moment dat, mi-a întins o ţigară. Am luat-o şi am mestecat-o, apoi am scuipat tutunul. Saliva îmi era galbenă şi amară. Pielea mea îşi schimba culoarea de parcă soarele căzând

peste mine mă spăla, făcând să dispară negreala trupului, care era deopotrivă şi a sufletului. O parte din viaţa mea se stingea. Corpul meu lua altă înfăţişare, capul mi se învârtea, picioarele se mişcau singure, nu mai ştiam nici unde eram, nici cine eram. După câteva clipe de linişte sau de zgomot intens, nu-mi mai amintesc, o mână s-a aşezat pe braţul meu şi o voce a zis: «Vino, să ne întoarcem în prezent!»„

8

Cât durase călătoria lui Salim, Hassan se zbătuse să-i dea de urmă. Într-adevăr, exista telegrama trimisă de la un oficiu poştal din Dakar, dar, de mai bine de un an, familia nu mai primise veşti de la el. Hassan se ducea periodic la un poliţist pe care-l cunoştea puţin şi care se arăta cât de cât înţelegător. Îi oferea un parfum pentru soţie şi îl întreba: „Nicio noutate?” „Nimic”, îi răspundea poliţistul. Părea că soarta unui tânăr negru dispărut nu-i interesa pe superiorii săi. Într-o zi, ca să-l mai potolească, poliţistul i-a spus după câteva beri: „Ştii, azi nu mai există dispăruţi. Înainte, da, era posibil, pe vremea numită de voi „anii de plumb” 25. Eram nou în meserie pe atunci şi nu prea puneam întrebări, dar ştiam că oamenii incomozi dispăreau şi nu-i mai găseai niciodată.

Acum s-a terminat! Poţi să stai liniştit, băiatul tău petrece pe undeva pe la Ibiza sau pe la Marrakech. O să vezi că într-o zi o să apară ca o floare, nu-ţi mai face griji.”

Totuşi, Hassan se temea. Poate fiul său fusese victima unei erori. Poate cineva îi strecurase droguri în buzunar, poate fusese luat drept altcineva. Evita să discute despre asta cu mama sa care, răbdătoare şi înţeleaptă, se ruga în fiecare seară şi aştepta întoarcerea nepotului. Dar uneori i se destăinuia lui Karim care, cu zâmbetul şi cu tandreţea lui, îi potolea temerile repetându-i: „Sa… Salim o să vină… sunt sigur… e bine.”

Lunile treceau fără veşti despre Salim. În primăvară, pregătiră casa pentru Ralph şi Juan Carlos care aveau să-şi

sărbătorească aici aniversarea căsătoriei. O anunţaseră pe Nabu cu cincisprezece zile înainte, pentru ca totul să fie perfect. Hassan fiind foarte abătut, Houcine venise să-şi ajute mama la pregătiri. Printre băieţii care urmau să se ocupe de servire, era şi un negru pe care-l chema Alaindelon. Venea din Mali şi lucra la un anticar englez care se retrăsese la Tanger. De ceva vreme, avea actele în regulă. Houcine îl descusu, fără a-i dezvălui însă povestea familiei sale şi soarta alarmantă a lui Salim.

— Şi rasismul? îl întrebă el.

— Rasismul înseamnă în primul rând sărăcie. Eu mă feresc să mă amestec cu albii şi mai ales să le cer indiferent ce. Sunt plini de prejudecăţi.

O clipă mai târziu, Houcine vru să afle cum se purta englezul cu el.

Alaindelon oftă, apoi spuse:

— Nevoia te obligă!

Houcine nu insistă, înţelese că tânărul trebuia să satisfacă uneori anumite cereri stânjenitoare. Dar despre astfel de treburi nu se vorbea.

Houcine îşi aminti de nenumăratele incidente pe care le trăise împreună cu fratele său. Îi admirase mereu sângele-rece, răbdarea şi inteligenţa. Nu răspundea niciodată insultelor rasiste şi refuza să se bată. În felul acesta, lucrurile se terminau relativ repede, fără să degenereze.

La moschee, unde mergea rar, toată lumea se purta respectuos cu el. Însă credinţa lui nu se dovedea foarte puternică şi se ţinea departe de tot ce era religios.

N-avea nimic în comun cu fraţii lor vitregi, Mohamed şi Aziz. Plecaţi la Cairo să studieze, unul, filosofia, celălalt, arhitectura pe bază de lut, în spiritul lui Hassan Fathi 26, fuseseră abătuţi de la planurile lor de către Fraţii Musulmani pentru a deveni teologi care să răspândească ritul pur şi dur al wahhabismului, după numele unui saudit din secolul al XVIII- lea obsedat de virtute şi de aplicarea cu stricteţe a preceptelor islamului.

Îşi lăsaseră barba să crească, o vopseau cu henna, purtau *tchamir* alb, un fel de *djellaba* lungă, şi mergeau din casă în casă ca să ducă mai departe cuvântul lui Dumnezeu. Oamenii îi respingeau politicos, spunându-le că n-aveau nevoie de sfaturile lor ca să fie musulmani buni şi paşnici.

Încercaseră şi cu Hassan şi Houcine, care le ascultaseră discursul bine exersat fără să zică nimic. Nabu nu intervenise, îi lăsase să se descurce singuri cu aceşti fraţi care pretindeau că rezolvă toate problemele prin religie. Nabu susţinea că trebuie să fi fost spălaţi pe creier. În schimb Karim reacţionase destul de rău la predica lor. Un singur cuvânt rostise:

„Violenţi.” Deşi n-aveau arme şi nu erau ameninţători, Karim le simţise violenţa din inimi, citise pe chipurile lor ceva ce-l speria. Plecaseră aşa cum veniseră, trimişi probabil să predice în altă parte, poate în Mauritania unde exista pe atunci o confrerie formată şi pregătită în aceleaşi şcoli ca ei.

Nabu ghicise motivul îndelungatei absenţe a nepotului ei. Şi când, întro dimineaţă, Salim apăru la uşă, ea ştia de unde venea el şi nu-l întrebă nimic. După ce sărută mâinile şi fruntea bunicii, Salim începu să plângă în braţele ei ca un copil care fugise de acasă. Îşi dădu brusc seama câte griji şi câte temeri provocase familiei lui. Ar fi putut să le dea veşti despre el, să trimită un mesaj, o scrisoare, o carte poştală ca să-i liniştească. În loc de asta, expediase cândva o telegramă, apoi luni întregi, nimic, niciun semn, de parcă ar fi fost mort. Dar existase ceva mai tare decât el. Din clipa în care se pomenise urcat în furgoneta poliţiei şi nimeni nu-i luase în serios spusele, culoarea pielii îi devenise unica identitate, unica raţiune de a fi.

În seara întoarcerii sale, Salim, tatăl său, Hassan, şi cei doi unchi, Houcine şi Karim, se duseră la hammam. La fel ca Nabu, niciunul dintre ei nu-i puse nicio întrebare. Erau fericiţi că se află împreună, uniţi, hotărâţi să meargă

înainte. Deşi slab şi tras la faţă, Salim îi linişti în privinţa sănătăţii sale. Le spuse râzând:

— Am făcut marş, cel mai bun sport, se pare.

După o clipă, Houcine îi zise:

— Dacă vrei s-o scoţi la capăt, îţi trebuie o muncă.

Se nimerea că un văr de-al lor, singurul fiu al unchiului Brahim, voia să lase pe cineva în locul său şi să se retragă. După independenţa Marocului şi reintegrarea Tangerului, Brahim îşi transformase birourile de schimb în agenţie de asigurări, condusă încă de fiul său. Salim acceptă imediat propunerea. Era o muncă liniştită şi cu program regulat, putea să se pună pe picioare în ritmul lui.

Primele săptămâni la agenţie trecură fără probleme. Calm şi serios, Salim era un angajat model, căruia nu aveai ce să-i reproşezi. Se simţea bine din nou şi voia să reînceapă să facă fotografii. Într-o dimineaţă, îşi puse hainele noi, îşi rase barba şi se prezentă devreme la comisariatul celui de-al doilea arondisment. Spera să-şi recupereze aparatul foto confiscat de poliţie.

Aici era un du-te-vino continuu. Poliţişti în civil pe care-i recunoşteai după mania de a vorbi la un talkie-walkie din care răzbătea ca răspuns o voce abia inteligibilă. Femei de la ţară, aşezate pe o bancă, aşteptând resemnate nu se ştia prea bine ce. Tineri care se jucau pe telefon. Femei arestate peste noapte care picoteau într-un colţ. Un poliţist îşi cerea ceaiul cu mentă, băiatul greşise şi îi adusese o cafea cu lapte în stil spaniol.

Acum urla: „Nu pot să sufăr cafeaua cu lapte!” Salim nu ştia cui să se adreseze. Se apropie de un tip în uniformă. Era un gradat. Îl întrebă dacă putea să stea de vorbă cu el. I se răspunse:

— N-am timp, du-te la Zrirek, te lămureşte el.

Salim înţelese că îl trimitea la un agent cu ochii albaştri. Îl văzu de departe, îşi aminti de necazurile sale şi se gândi: Chiar n-am noroc. Tipul ăsta o să se poarte urât cu mine, e aproape sigur că o să facă exces de zel. Salim se prezentă:

— Bună ziua, mă numesc Salim Ben Hassan, locuiesc la bunica mea, Nabu, care lucrează pentru domnul Ralph, la Casbah... Aş dori să-mi recuperez aparatul foto Canon pe care dumneavostră...

Agentul îl privi lung şi izbucni într-un râs nervos.

— Ce aparat? Cine-i Ralph? Unul dintre poponarii ăia care huzuresc acolo sus?

Salim încercă să-i povestească episodul arestării sale în urmă cu un an, alături de alţi negri...

— Aha, acum înţeleg. Eşti individul care face fotografii ca să le vândă ziarelor străine şi să strice imaginea ţării noastre! Un trădător! Dacă n-ar fi drepturile omului şi toată adunătura asta de asociaţii, te-aş arunca direct în închisoare şi n-ar mai auzi nimeni de tine! Dar ai noroc, azi nu ne mai putem face treaba aşa cum se cuvine.

— OK. Atunci, daţi-mi înapoi aparatul foto, cu el îmi câştig pâinea, sunt ziarist *free lance*...

— Free cum?

— Sunt independent, nu sunt legat de un singur ziar!

— Şi mai rău! Bântui peste tot. Şterge-o de-aici şi să nu te mai întorci... Salim îşi dădu seama că nu trebuia să insiste. Ieşi abătut de acolo.

Aparatul era scump, economisise multă vreme ca să şi-l cumpere de la singurul negustor indian rămas în Tanger, pe Strada Libertăţii, chiar înainte de Socco Grande. Acum era convins că nu avea niciun viitor în această ţară.

Pe la ora zece, Salim plecă la vărul său la agenţie. Se plictisi toată ziua, îşi petrecu timpul uitându-se cum pleacă din port vapoarele spre Algeciras sau Tarifa. Uneori, o barcă trecea în viteză. Îşi imagina că el o conduce. Vărul său veni de câteva ori să-l cheme la ordine. Trebuia să întocmească poliţe de asigurare, clienţii aşteptau, nu putea să stea şi să viseze.

Lună după lună, neliniştea începu să pună iar stăpânire pe el, fără să ştie din ce motiv anume. Ceva îl frământa, se îndoia din nou de identitatea sa. Fotografiile pe care le

făcea cu telefonul nu erau de calitate. Nu le posta pe pagina de Facebook. Renunţase la reţelele sociale. Ţinea să-şi recupereze cu orice preţ aparatul Canon. Devenise o obsesie.

Îi vorbi despre asta tatălui său. Într-o seară, când comisariatul se golea, Hassan intră şi începu să scotocească printr-un birou. Îl surprinse amicul său, poliţistul.

— Ai înnebunit? Ce faci? Băiatul tău s-a întors, ce mai cauţi aici? Hassan îi spuse de aparatul foto.

— Asta mă depăşeşte, răspunse poliţistul, trebuie mers mai sus.

Hassan plecă având impresia clară că adună eşec după eşec. Şi-ar fi dorit atât de mult să-i arate fiului că e în stare să-l ajute. Se duse la indianul din Socco Grande ca să cumpere un aparat la fel. Din păcate, nu mai aveau niciunul.

În noaptea aceea, un glas sau un fulger îl făcu pe Salim să tresară ca o chemare venită în vis, parcă cineva intrase în camera sa şi-i dăduse ordin să se ridice şi să plece spre Tétouan şi mai departe, spre Ceuta. Acolo îl aşteptau nişte tineri, poate tovarăşii săi africani. Se gândea adesea la ei şi se întreba ce ajunseseră. Uneori se simţea vinovat că i-a părăsit. Salim se ridică, îşi dădu cu puţină apă pe faţă, îşi trase pe el două perechi de pantaloni de bumbac gri, un pulover, o geacă veche, scotoci într-un sertar, luă banii şi, fără să se uite înapoi, coborî în viteză panta de la Casbah până la autogară, unde se sui într-un maxi-taxi cu destinaţia Tétouan-Mdiq-Ceuta.

Ploua. Vântul bătea tot mai sălbatic. Arborii se pierdeau într-un vârtej uriaş. Lui Salim puţin îi păsa. Vremea rea nu-l mai speria. Ghemuit pe bancheta din spate a Mercedesului vechi, se lipise de un bătrân adormit. Omul era rece. Poate murise. Lui Salim îi zbură gândul la tatăl său. Se simţea ruşinat. Exista atâta tristeţe în privirea acestui bărbat care nu reuşise nimic în viaţă. Pielea neagră nu era o scuză, îşi

zise Salim. Ideea de a-şi răzbuna tatăl, care îşi purta înfrângerea întipărită pe faţă, pe tot trupul, îi dădu curaj. Îşi văzu şi bunica. Avea privirea de zile rele. Alungă din minte aceste imagini şi închise ochii. Îi venea să plângă. Dar nu voia să facă aşa ceva. Era hotărât să-şi încerce norocul undeva departe, foarte departe. Se gândea la America. Inaccesibilă. Canada. Da, de ce nu?

Vancouver. Repetă numele, apoi preferă să privească perdeaua de apă care ascundea şoseaua şi peisajul. Cu atât mai bine, îşi zicea el, o să dispar în misterul acestei neguri îngheţate. Nimeni n-o să mă caute aici. Se gândi după aceea la Cuba. Poate şi-ar găsi mama acolo? Nabu îi spusese într-o zi povestea naşterii lui. Era gata de orice aventură. Însă Europa se afla la îndemână. Ceuta se găsea pe pământ marocan, era chiar un oraş marocan pe care Spania îl ocupa de cinci secole. O bucăţică din Europa pe pământ marocan, african. Şi totuşi, de acolo se va îmbarca spre Tarifa sau spre Algeciras. Urmarea rămânea în suspans.

Când se trezi a doua zi dimineaţă, Nabu îl scutură pe Hassan. Se întâmplase ceva. Salim părăsise casa în zori. Patul era făcut, lucurile în ordine, dar lipsea rucsacul din piele de oaie. În sertarul comodei, se aflau actele lui de identitate. Hassan pricepu imediat că Salim avea să încerce traversarea spre Spania. Se prăbuşi. Fiul său fusese umilit la comisariat şi nu reuşise să treacă peste această ultimă jignire. Era atât de rebel, de impetuos şi ţinea atât de mult la independenţa, la libertatea lui! Hassan privi în zare coastele spaniole, vizibile în dimineaţa aceasta: „Oare va fi mai fericit acolo?”

Nabu îi mărturisi că-i dăduse nişte bani lui Salim. Băiatul pretinsese că se împrumutase la un prieten şi trebuia neapărat să-i înapoieze datoria.

Hassan înţelese că banii îi erau necesari pentru a plăti călăuza. Ieşi grăbit din casă şi se duse la amicul său, poliţistul, ca să-i ceară ajutorul.

Poliţistul nu era acolo, se afla într-o misiune. Hassan plecă având convingerea că o dramă era pe cale să se producă. Salim se îndreptase cu siguranţă spre Ceuta, Melilla fiind prea departe de Tanger. De ceva vreme, pe acolo încercau trecerea candidaţii la imigraţie ilegală. Cei mai mulţi erau prinşi şi trimişi înapoi de cele două poliţii, marocană şi spaniolă. Îl sună pe Houcine ca să-l anunţe. Fratele său îl linişti: „Nu-ţi face griji, Salim n-o să dea foc la nimic. N-are profilul unui *harraga* 27, probabil se întâlneşte cu vreo fată frumoasă, atâta tot.”

Hassan închise şi se întrebă: Care-i de fapt profilul unui *harraga*?

Cineva care îşi arde actele de identitate şi încearcă traversarea spre Europa? Care a fost umilit în ţara lui? Care nu şi-a găsit de lucru şi a fost persecutat de poliţie? Se întoarse acasă abia la sfârşitul zilei, luă un calmant şi adormi.

În cursul nopţii, la intrarea în Ceuta, *Guardia civil* trase în mulţimea de subsaharieni care încerca să forţeze grilajul instalat la locul de trecere; era de nedepăşit. Un agent trase mai întâi în aer şi oamenii intrară în panică. Salim se afla în faţă, agăţat de grilajul pe care ploaia violentă şi vântul puternic îl făceau nesigur. Primi drept în inimă gloanţele celei de-a doua rafale de mitralieră. Alţii căzură răniţi. Cei mai mulţi reuşiră să fugă.

Poliţia se grăbi să ascundă cadavrul lui Salim la morga din Ceuta şi se dădu ordin ca totul să fie negat. În fond, omul acesta n-avea o existenţă legală, niciun act de identitate, nu exista nicio urmă a apartenenţei sale. Nimeni nu va traversa Africa Subsahariană ca să ceară corpul neînsufleţit al unui „migrant necunoscut”. Cel puţin aceasta era convingerea poliţiei spaniole. Dar nu şi a unora dintre cei respinşi de ea care, plecaţi dimineaţă devreme spre Tanger, se apucară să povestească la sosire cum un tânăr frumos şi simpatic fusese asasinat peste noapte de poliţia de frontieră.

Hassan leşină când auzi nişte oameni discutând despre asta la o cafenea. Îşi dăduse seama pe loc că era vorba de fiul său. Cam în acelaşi timp, medicul de la morgă, care venise mai devreme decât de obicei, găsi în buzunarul din spate al pantalonilor lui Salim o carte poştală scrisă, având pe ea adresa doamnei Nabu, Casa Ralph şi Juan Carlos, Casbah, Tanger, Maroc. Găsi numărul în cartea de telefon şi sună imediat să anunţe familia.

Karim ştia că se întâmplase ceva foarte grav. Îşi văzuse în vis nepotul alergând pe suprafaţa mării. Îşi zisese: Totuşi, nu-i un profet. Nu-mi place această imagine. Dimineaţa alergase să se ghemuiască în braţele mamei sale şi plânsese în tăcere.

Nabu, lovită greu de această nenorocire, hotărî să-şi strângă toţi copiii după-amiază în casa lui Ralph şi a lui Juan Carlos. Hassan era distrus.

Hotărâră să doarmă toţi acolo şi să-l înconjoare pe Hassan cu dragostea lor. El pomeni pentru prima dată de mama lui Salim, regretând că nu avea cum s-o anunţe.

Peste cincisprezece zile, poliţia veni acasă. Un agent în civil îi spuse lui Nabu că vrea să-l vadă pe Hassan, tatăl lui Salim.

— Avem nevoie să-i punem câteva întrebări. Simplă rutină…

El nu era acolo. Nabu le dădu adresa magazinului lui Houcine unde Hassan lucra în ziua aceea. Fratele său îi ceruse să-l ajute, trebuia să primească nişte comenzi importante, să verifice livrarea şi nu putea să se descurce singur şi cu magazinul.

Poliţiştii i se adresară fără agresivitate. Cam aşa cum i-ai propune cuiva să meargă la o cafea ca să mai trăncăniţi despre lume. Deşi la capătul puterilor, Hassan trase concluzia din asta că nu se va ajunge prea departe. Cunoştea bine manierele şi angrenajele poliţiei. O clipă se gândi la fraţii săi vitregi deveniţi Fraţi Musulmani. Poate

poliţia voia informaţii despre ei. Sau despre Salim? Îşi aminti brusc de povestea cu aparatul foto. Dar se înşela.

La comisariat, interogatoriul luă repede o turnură absurdă:

— Numele, prenumele, data şi locul naşterii.

De ce îl întrebau asta, ştiau perfect pe cine aveau în faţa lor, doar veniseră după el... Hassan se hotărî să nu facă niciun efort. Le răspunse:

— Vreau să beau o cafea şi să citesc ziarul.

În culmea disperării după moartea fiului său, puţin îi păsa de întrebările lor. Era cu mintea în altă parte şi credea că oricum soarta îi e pecetluită. Sfârşi prin a le răspunde cu nonşalanţă, când în arabă, când în franceză, scoţându-i din sărite pe poliţişti, care îl puseră să repete de mai multe ori. Un poliţai scund şi rotofei, purtând un cosum vechi, maro, cămaşă cenuşie şi o cravată închisă, îi urlă la ureche:

— Dacă tu, un negrotei, eşti băiatul unui anume Amir, ei bine, poate că eu sunt fiul secret al reginei Angliei.

Cum i se vorbea pe un ton tot mai ridicat, Hassan decise să le spună orice:

— Mama e un copac, iar tata, un cal!

— Îţi baţi joc de noi?

— Africa a început prost!

— Faci pe nebunul ca să ne duci cu preşul. Cunoaştem tehnica asta. N-o să scapi aşa de uşor. Avem fotografii în care apari în Hay Saddam, un cartier mărginaş periculos. Eşti înconjurat de negri, pari în largul tău, ce faci cu ei? Ce le îndrugi? Îmi închipui că le promiţi paradisul la Almeria. Îi treci strâmtoarea, îi exploatezi, nu-i aşa? Ştii că parlamentul nostru a votat legi împotriva sclaviei şi a exploatării amărâţilor ăstora?

— Nu, nu ştiam. Eu nu exploatez pe nimeni, pe nimeni.

— Asta o să verificăm.

Brusc, Hassan începu să urle:

— Daţi-mi fiul înapoi!

— Fiul tău Salim? Dar ştii foarte bine ce a vrut să facă la Ceuta. E o nenorocire, însă s-a întâmplat din vina lui.

Hassan se închise în sine, scoase o batistă şi îşi şterse fruntea şi ochii.

Apoi spuse cu blândeţe:

— Ariciul e un trandafir care înţeapă… măgarul şi ghimbirul… minaretul a căzut şi l-au spânzurat pe frizer… răsuflarea urât mirositoare a hienei a infectat poliţia…

Agenţii se uitară unii la alţii profund nedumeriţi. Hotărâră să-l lase singur cu delirul lui. Şi până una-alta, se apucară să discute în camera de alături. Lucru clar, negrii erau oameni ciudaţi, zicea unul dintre ei. Chiar atunci sosi cel căruia i se spunea „Intelectualul”, fiindcă ştia pe dinafară toată seria Colombo, locotenentul ăla care rezolva cazuri de crimă făcând-o pe naivul. Îi întrebă cu vocea lui gravă de ce atâta înverşunare împotriva africanilor. Ceilalţi îi răspunseră:

— Ordinele sunt ordine.

Intelectualul le spuse calm:

— Să ştiţi că Africa e leagănul omenirii şi viitorul nostru, al tuturor. Izbucniră râsete prosteşti, însoţite de câteva cuvinte nelalocul lor.

Rea-voinţa arătată de poliţişti faţă de Hassan era exacerbată de incidentele interetnice petrecute cu o săptămână în urmă între africani, toţi clandestini, şi de dispoziţiile ferme pe care le primiseră. Presa arăta cu degetul lipsa de eficienţă a poliţiei căreia îi luase mult timp să intervină ca să-i despartă pe combatanţi. Unii dintre aceştia fuseseră ucişi cu arme albe, alţii, răniţi. Părea să se fi dat ordinul de a-i trimite pe clandestini înapoi în ţările lor. Toţi oamenii cu pielea neagră erau suspecţi, la fel şi toţi cei care puteau să-i ajute. În acest context ajunsese Hassan să fie interogat. Se scoseseră din arhive fotografiile găsite în aparatul fiului său. Poliţistul îi întinse una dintre ele, sperând să-l intimideze şi să-l facă să cedeze:

— Dar pe el îl recunoşti?

— Nu sunt eu, e frizerul spânzurat din cauza minaretului şi a muezinului care n-avea decât un coi…

Un alt agent sosi cu un plic doldora de fotografii şi le răsfiră pe masă.

Erau făcute de informatorii lor. Hassan apărea în toate, când cu alţi negri, când cu Salim, când sigur, la terasa unei cafenele.

— O să ne spui ce făceai cu oamenii ăştia. Şi de ce eşti singur la cafenea?

Pe cine aşteptai? Cu cine aveai întâlnire? Ce rol juca fiul tău în acest trafic?

Hassan nu răspunse. Nu mai vorbea de-acum. Poliţistul ieşi, extenuat. Hassan era singur în celulă, cu toate imaginile acelea în faţă. Mai întâi pe masă, apoi pe ziduri, văzu apărând şopârle, păianjeni uriaşi, purici cât muştele, un liliac şi chipul schimonosit al unui djinn. La început, halucinaţiile îl amuzară. Începu să zâmbească lăsând saliva să i se scurgă pe cămaşă. Apoi urină pe el. I se păru că lichidul cald îl frige. Tresări şi îl apucă iar un râs nebun. Mirosea urât. Acum trebuia să se cace, îşi zise, să se cace până când putoarea va fi greu de suportat, fiindcă trebuie să put, trebuie să-i resping pe oameni doar prin duhoarea mea. Aţipi şi căzu de pe scaun. Se chinui să se ridice, blestemă omenirea, găsi puterea să stea în picioare, i se făcu ruşine de starea în care se afla, se izbi cu capul de zid până îi dădu sângele. Lacrimile îi curgeau pe obraji, dar nu le şterse. Se culcă pe jos, se chirci până formă o masă amorfă, îşi ascunse faţa sub braţele îndoite şi nu se mai mişcă. Corpul i se transformase în ceva bizar, inert, un morman de pietre cenuşii şi negre, acoperite cu un văl murdar. Intrase în el însuşi şi nu-i mai păsa de ce se petrecea în jur. Devenise un obiect cu care puteau să facă orice. Puteau să-l arunce într-o groapă sau să-l trezească, să-l spele şi să-l ducă înaintea unui judecător aspru şi nemilos cu naivii, nu mai conta. După o vreme adormi, dar nu visă nimic, semn că viaţa, sângele, corpul lui nu mai existau şi că doar sufletul rezista într-un ungher şi-i păstra umanitatea.

Îl trimiseră la el pe Intelectual. Acesta se îngrozi când îl văzu. Hassan era gol, hainele, sfâşiate, pe jos, urină şi rahat. Hassan nu răspunse când încercă să-i vorbească. Intelectualul îl chemă pe comandantul-şef. Acesta sosi nu peste mult timp, împreună cu medicul de serviciu, îşi acoperi nasul şi dădu un telefon.

A doua zi, Nabu şi Houcine, care ajunseseră la concluzia că Hassan era în arest preventiv, se prezentară la comisariatul central. Li se ceru să aducă fotografii care să demonstreze că Hassan făcea parte din familie.

Când se întoarseră cu ele peste două ore, poliţistul care-i primi le spuse:

— Ah, e un negru! Îmi pare rău, aţi venit prea târziu. Astă-noapte a fost închiriat un avion şi acum o sută douăzeci şi opt de clandestini sunt pe drum spre Senegal. Altora li se studiază dosarele, situaţia lor va fi regularizată. Dar el nu se numără printre aceştia. Vedeţi dumneavoastră, ne ocupăm de fiecare caz în parte, suntem oameni.

Nabu era în lacrimi, îşi ascundea faţa fiindcă niciodată nu-i plăcuse să plângă în public. Houcine începu să protesteze:

— Dar nu aveţi dreptul, nu aveţi dreptul! E un abuz, e rasism! O să depunem imediat plângere şi o să anunţăm presa naţională şi internaţională. Da, o să vă denunţăm, o să provocăm un scandal. Şi nu cred că şefii voştri vor fi încântaţi. N-aveţi respect pentru nimic, nici măcar pentru durerea unui tată care tocmai şi-a pierdut fiul!

Chiar atunci apăru un superior, fără îndoială un şef mare, cineva care măcar părea mai responsabil decât ceilalţi. Era înalt, zvelt, cu faţa parcă cioplită cu dalta şi semăna în mod ciudat cu generalul Oufkir 28. Într-o mână ţinea un dosar galben.

— Calmaţi-vă, domnule, n-a plecat. A fost transferat la spital, la Beni Makada…

Houcine se întoarse spre mama sa, care îşi ştergea lacrimile:

— Mamă, l-au trimis la nebuni. Beni Makada nu-i un spital, e un azil.

— Într-adevăr, am preferat să-l trimitem la un azil psihiatric pentru consultaţie. Şi-a pierdut judecata în timpul interogatoriului. Ne-a înşirat cuvinte fără sens, a afirmat că mama lui e un măgar şi tatăl său, un arbore, şi-a rupt hainele, a făcut pe el…

— Un cal, îl corectă agentul de alături.

— Pe scurt, delira, vorbea aiurea. Atunci l-am trimis să fie examinat pentru a afla dacă doar se prefăcea, ca să-şi bată joc de noi. Zicea că fratele lui geamăn e alb!

— Dar e adevărat, eu sunt fratele lui. Hassan e geamănul meu. Şeful se uită stupefiat la Houcine:

— Nu s-a mai pomenit aşa ceva, unul negru şi altul alb.

— Se întâmplă, domnule, îi spuse calm Nabu. Foarte rar, dar se întâmplă. Asta nu-l face, totuşi, pe fiul meu nebun.

În acel moment, Karim apăru ca o rază de lumină în comisariatul sărăcăcios, cenuşiu şi umed:

— Ha… Hassan, fra… fratele meu, unde e Ha… Ha… Hassan? Şeful:

— O familie de nebuni, pe cuvântul meu!

Karim îl luă de braţ pe comandant, ceea ce nu se făcea, dar bărbatul nu se opuse. Karim îl privi zâmbind, apoi se apucă să-i spună povestea acestei „familii de nebuni”. Mimă scene, repetă cuvinte, jură pe Coran, vorbi despre un copac magnific din Africa, despre insula Gorée, se strădui să-l farmece pe acest bărbat cu înfăţişare dură şi nemiloasă până când îl făcu să surâdă şi chiar să-şi ceară scuze în numele agenţilor săi, care îl brutalizaseră pe Hassan.

Şeful discută la telefon cu cineva, îl auziră spunând: „Da, nu, ştiu… Bineînţeles… Da, da… Bun, vă aştept.” Apoi se întoarse spre Nabu şi băieţii ei:

— Îl aduce acum o ambulanţă. A fost o greşeală, ştiţi, ni se mai întâmplă, cu toţi africanii ăştia fără acte, care nu vorbesc, suntem în încurcătură. Suntem complet depăşiţi şi aşteptăm degeaba ordine de la Rabat. Însă ştiu că fiul

dumneavoastră Karim nu poate să mintă, se vede imediat pe faţa lui, omul ăsta e o lumină. Dar, iertaţi-mă, şi Karim e fiul dumneavoastră? Este alb, chiar foarte alb...

Nabu lăsă capul în pământ, apoi spuse:

— Da, şi Karim e fiul meu, nu sunt mama lui, însă el este lumina familiei noastre. Mă întreb ce m-aş fi făcut fără el.

Karim o cuprinse în braţe şi o acoperi cu sărutări.

Şeful îşi şterse fruntea. Copleşit de atâtea lucruri stranii, se întoarse în biroul său. După ce închise uşa, nu se putu abţine să-l întrebe pe unul dintre agenţi:

— Explică-mi şi mie, cum poate o femeie neagră, foarte neagră, să dea naştere unui copil atât de alb şi unor gemeni de culori diferite, unul alb şi altul negru?

Agentul spuse doar atât:

— Voia lui Dumnezeu Atotputernic!

— Caută-mi într-un dicţionar o explicaţie ştiinţifică, dobitocule! În loc să-l invoci pe Dumnezeu de fiecare dată când ignoranţa ta iese la iveală.

Hassan sosi peste două ore, cu un aer pierdut, cu hainele murdare şi privirea goală. Mirosea urât. Nici mama, nici fraţii săi nu îndrăzniră să se apropie de el. Era un om rănit, întors dintr-o călătorie în care puţin a lipsit să-şi piardă minţile şi chiar viaţa. Pentru el, să se retragă din lumea înconjurătoare fusese singurul mijloc de a răspunde prostiei şi cruzimii. Adesea nebunia este născocită, şlefuită, pregătită, stârnită de ceilalţi. Deşi este exagerat să spui că „nebunia înseamnă ceilalţi", ceilalţi se fac, totuşi, vinovaţi de ceva, de multe chiar. Hassan îşi purta crima nu pe chip, ci pe tot corpul. Era negru şi era pedepsit pentru neajunsul de a se fi născut astfel. Totuşi, nu era vorba nici de un defect, nici de o greşeală. Era omenesc, pur şi simplu. Va trebui să aflăm cândva de ce culoarea pielii determină în asemenea măsură destinul oamenilor, de ce pe unii îi salvează, iar pe alţii îi trimite direct în iad.

Şeful încercă să le ofere cu stângăcie un ultim sfat:

— Aveţi grijă să nu mai plecaţi de acasă fără acte. O greşeală se face foarte repede…

Hassan bolborosi cuvântul „hammam”, se apropie de mama sa cu pas nesigur, îi cuprinse în braţe pe Karim şi pe Houcine şi rămase aşa, nemişcat, o vreme.

Apoi plecară pe jos tuspatru, ţinându-se de mână, fără să se uite înapoi.

Povestitorul îşi strânse lucrurile, lăsând acolo castronul plin cu monede, îşi luă toiagul şi dispăru chiar atunci când soarele apunea peste dunele din Fès.

NOTE

1 – Partea veche a unui oraş, în opoziţie cu cartierele moderne, de tip european (n. tr.).

2 – Traducere de George Grigore (n. tr.).

3 – Tunică lungă şi largă, fără mâneci, care se poartă în Africa de Nord (n. tr.).

4 – Mărturisirea de credinţă, primul dintre cei cinci stâlpi ai islamului (n. tr.).

5 – Ras el-hanout este un amestec de condimente folosit în unele ţări din Africa de Nord. Compoziţia variază în funcţie de zonă. Poate conţine şi cantaride (numite şi muşte-spaniole), uscate şi măcinate (n. tr.).

6 – Expresie folosită de musulmani, care se traduce aproximativ prin

„Slavă lui Allah!” (n. tr.).

7 – Sărbătoarea naşterii Profetului (n. tr.).

8 – Partidul Independenţei, primul partid politic marocan, fondat pentru obţinerea independenţei Marocului şi înlocuirea protectoratului francez cu o monarhie constituţională (n. tr.).

9 – Este vorba de Casablanca (n. tr.).

10 – Trimis al lui Allah, aşteptat de musulmanii şiiţi la sfârşitul lumii, pentru a restabili credinţa şi dreptatea pe pământ (n. tr).

11 – Piaţă urbană, situată de obicei în partea veche a oraşului (n. tr.).

12 – Sărbătoare religioasă cu semnificaţii diferite pentru sunniţi şi pentru şiiţi. În prezent, în unele ţări musulmane, Ashura a căpătat sensuri variate. În Maroc, de pildă, este celebrată drept sărbătoarea tinereţii şi a familiei (n. tr.).

13 – Strigăte lungi, ascuţite şi modulate, pe care femeile din ţările arabe şi din unele ţări din Africa le scot pentru a exprima o emoţie colectivă: bucuria (la nunţi şi la alte adunări festive) sau furia, deznădejdea (n.

14

tr.).

15 – Cuvânt de origine berberă, având semnificaţia „doamnă”. Reprezintă un titlu de nobleţe acordat femeilor din familiile de vază din Africa de Nord, dar poate fi utilizat şi în semn de respect.

16 – Amestec de haşiş şi tutun folosit în Africa de Nord (n. tr.). 16 - E vorba despre Strâmtoarea Gibraltar (n. tr.).

17 – Regiunea septentrională a Marocului (n. tr.).

18 – Palatul suveranului şi cartierul care îl înconjoară; centrul istoric al unui oraş (n. tr.).

19 – Farid El Atrache (1910-1974), autor, compozitor, interpret şi actor sirio-egiptean, unul dintre cele mai importante nume ale muzicii arabe din secolul XX (n. tr.).

20 – Yves Vidal, Charles Sevigny, designeri de interior, care au cumpărat şi au reamenajat în anii ’60 York Castle, transformându-l într-una dintre cele mai frumoase case din lume.

21 – Paul Bowles (1910-1999), compozitor, scriitor şi călător american. Şia petrecut cea mai mare parte din viaţă în Maroc (n. tr.).

22 – Jean-Bedel Bokassa (1921-1996), preşedinte al Republicii Centrafricane (1966-1976), autoproclamat împărat sub numele Bokassa I (1976-1979). Dictator violent şi megaloman (n. tr.).

23 – Clădire goală ocupată ilegal de una sau de mai multe persoane (n. tr.).

24 – Cel mai mare lanţ spaniol şi european de mari magazine (n. tr.). 25 - În Maroc, perioadă cuprinsă între anii 1970 şi 1999, în timpul domniei regelui Hassan al II-lea, marcată de violenţă şi represiune împotriva opozanţilor politici şi a activităţilor democratice (n. tr.).

26 – Hassan Fathi (1900-1989), arhitect egiptean, unul dintre cei mai importanţi arhitecţi ai generaţiei sale. A folosit vechi tehnici locale de construcţie, pe care le-a adaptat la cerinţele şi la nevoile lumii contemporane (n. tr.).

27 – Textual „cei care dau foc” (frontierelor). Termen din araba algeriană desemnându-i pe migranţii clandestini care pornesc pe mare din

28

Algeria, Maroc, Tunisia, la bordul unor ambarcaţiuni (bărci de pescuit, bărci pneumatice cu motor) sau clandestin în cargouri, pentru a ajunge ilegal pe coastele Andaluziei, Sicilia, Malta, Insulele Canare sau enclavele spaniole Ceuta şi Melilla (n. tr.).

29 – Mohamed Oufkir (1920-1972), general şi om politic marocan. A luptat în armata franceză în cel de-Al Doilea Război Mondial şi a fost ministru de Interne şi ministru al Apărării în timpul domniei lui Hassan al II-lea (n. tr.).